

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

25

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXV/ NR. 2
APRILIE – IUNIE 2020
NEW YORK

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

25

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXV/NR. 2
APRILIE – IUNIE 2020
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, New York

INCORPORATED IN AUGUST 1993

www.romanian-institute-ny.org

Președinte:

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian

30-18 50th Street

Woodside, New York 11377

Tel./Fax: (718) 626-6013

E-mail: DamianTh@aol.com

Biserica:

14-22 27th Ave.

(14th Street/ 27th Ave.)

Astoria, New York

Subway N, W, bus Q 18

Revista *Lumină Lină* este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE).

Lumină Lină. Gracious Light, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Arhive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com

Redactor șef S.U.A.: M. N. RUSU, vichiro7@hotmail.com

Redactor șef România: MIHAELA ALBU, malbu_10@yahoo.com

Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN

Redactori: SORIN PAVĂL, ANDREEA CONDURACHE

Fotoreporter: ALEX MARMARA

Consilieri editoriali: DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GÂF-DEAC,

AUREL ȘTEFANACHI, MUGURĂȘ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxe. Ceurile pot fi făcute pe numele Institutului sau al Bisericii Sf. Ap. Petru și Pavel și trimise la adresa redacției:
Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate prin e-mail (ca attachment).
Textele nepublicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXV/ Nr. 2

Aprilie - Iunie 2020

TEOLOGIE

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN
Învierea Domnului – restaurarea omului5

PR. DR. NICOLAE NICOLESCU
Adevărul suprem dumnezeiesc: Taina Sfintei Treimi9

HORIA ION GROZA (SUA), *Psalm 8*20

Psalm 9, Psalm 1021

STUDII

VALENTIN COȘEREANU
Facerea cărții. Cuvânt lămuritor23

MIHAI BABEL, *...stare absurdă cu schije de gând...!!!*38

....azi am rătăcit cuvintele în surâsul tău de iubire...!!!39

MARIAN NENCESCU
Arheul eminescian, de la poveste la ființă41

ANDREI ZANCA (Germania), *Într-adevăr, Nu atât*51

Eu mă îndoiesc52

DOCUMENTE ȘI MĂRTURII

M. N. RUSU
Scriitorul Ștefan J. Fay (1919-2009) revine în actualitatea
noastră literară (II)53

ȘTEFAN J. FAY, Omulețul din cartof53

Secvențe citadine56

PROZĂ

CORNELIU ZEANĂ, Sighișoara, ultimul autodafe59

FLAVIA TOPAN, Lăcomia63

Conversație prin ceață64

DAN ANGHELESCU

și dacă realitatea/ e astfel/...notre rêve/ ne méritera pas ses ténèbres...? ..67
să nu adormi pe noaptea oglinzilor/lui / ai crede că e toamnă/și că 68
te povestesc pe străzile / aceluia unreal city.../ cu 68
inutil să mai cuget.../exist... 69

VIOREL DIANU, Vizitatorul grațios 70

ELENA MITRU (SUA), Rețete 75

MĂDĂLINA BĂRBULESCU

Mireasa freudiană, Haos primordial, Sură despre dor 77
Lumina mea, Blestem arăbesc 78

TEATRU

DAN CIUPITU

Suita Nr. 1 în G major pentru violoncel de J. S. Bach 79

CĂRȚI ÎN AGORA

STOICA LASCU

Fastuos album cartografic dedicat Transilvaniei
Historia Transylvaniae. Transilvania în cinci secole de
cartografie de Adrian Năstase, Ioan-Aurel Pop,
Mihai Gribincea 91

MIHAELA ALBU

Constantin Eretescu și *Jurnalul ca veghe între două „lumi” 94*

VASILE ROJNEAC, Repere spirituale

Repere ale autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în
secolele XIX-XX: Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și
Nicolae Berdiaev de Maxim (Iuliu-Marius) Morariu 97

MARIAN VIȘESCU, *Rănile cu chip de îngeri, Astăzi, de sabbat... 101*

Explicit 102

SAPIENȚIA

NICOLAE MAREȘ, Să luăm aminte 103

ANIVERSĂRI

ION HAINEȘ - 85

Sunt, A mai trecut o toamnă, Așteptare 104

Mirajul mării, Nu mai e timp 105

PORTRET

- ION HAINEȘ
Grupul Literar „Catacomba”: Ioan N. Roșca 107

PUNCTUL PE I

- MIHAELA MALEA STROE
Un „popor de proști”?! (sau *Dragoste versus dispreț*) 111

UNIVERSALIA

- MIHAI EMINESCU, *Desire, To the star* 118
So delicate 119
Translated from Romanian by Ioan Ioniță
- MARIANA ZAVATI GARDNER, *Boat in the Fog* 120
- RICHARD GRALLO
Remembering the Unknown-Remembered Gate 121
- PASSIONARIA STOICESCU, *The Painting* 122
Transl. from Romanian by Muguraș Maria Vnuck and David Paul Vnuck

ANTOLOGIE DE CENACLU

- Despre dragoste și ură de Iolanda Miculescu 125

RECENZII

- AFIR STOJANOVA
Heinz-Uwe Haus and Brecht in the USA: Directing and
Training Experiences 129
- ADA STUPARU
Considerații lirice - despre poezia lui Dumitru Cristănuș 132
- LADISLAU DARADICI
Despre generozitatea poemului
Magnolia vrăjită de Adriana Tomoni 136

GALERIA SPIRITUS

- VIORICA COLPACCI
Artă contemporană în context liturgic 139
- ANUNȚURI 139

Frescă la Mănăstirea Milesevo, Serbia

Așadar, Învierea Domnului conferă o nouă dimensiune existenței umane, ea echivalând cu o nouă creație și generând un nou mod de a concepe lumea și viața, un nou mod de a fi.

De aceea, restaurați fiind prin credință noastră în Hristos cel înviat, înnoiți cu fiecare pas pe care-l facem spre marele prag al Învierii, Îl lăudăm pe Cel ce ne-a trecut de la moarte la viață și de la pământ la cer, mărturisind cu apostolică încredințare că

*Hristos a înviat!
Cu adevărat a înviat!*

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Învierea Domnului – restaurarea omului

„Acum toate s-au umplut de lumină,
și cerul și pământul și cele dedesubt.”
(Din canonul Învierii)

Și dacă „soarele se va întuneca și luna nu va mai da lumina ei, iar stelele vor cădea din cer și puterile cerurilor se vor zgudui” (Matei 24, 29), și dacă orice altă catastrofă imaginabilă cosmică s-ar putea întâmpla, nimic nu ar întrece în importanță, semnificație și dimensiune Învierea Domnului nostru. După aducerea omului dintru neființă la ființă și înzestrarea sa cu chipul lui Dumnezeu, Învierea lui Hristos este cel mai mare dar făcut de Dumnezeu omenirii. Atât de mare încât, copleșiți, ne întrebăm cu psalmistul: „Ce este omul că-Ți amintești de el, sau fiul omului că-l cercetezi?” (Ps. 8, 4). Și cu același psalmist credincios realizăm incredibila demnitate pe care ne-a dat-o Dumnezeu, căci zice: „L-ai micșorat cu puțin față de îngeri; cu slavă și cu cinste l-ai încununat” (Ps. 8, 5), cuvinte în deplină concordanță cu ceea ce Sf. Ioan Gură de Aur spunea despre condiția noastră existențială ideală, și deloc ireală, îndemnând ca prin credința și viețuirea noastră să ajungem la statura de oameni cerești și îngeri pământești.

Sigur că la întrebarea esențială a psalmistului despre om, răspunsul, pe cât de simplu, pe atât de profund și tainic, vine, îmbucurător, de la Sf. Ioan Teologul care ni-l descoperă pe Dumnezeu ca fiind iubire (I Ioan 4, 8). Aceasta spune totul.

Dacă ținem seama de darul libertății ce ni s-a dat, de felul cum a fost folosit de protopărinții noștri, de cădere, rătăcire și de posibilitatea reală a reîntoarcerii, ca în pilda fiului risipitor, Învierea Domnului este poarta deschisă de Dumnezeu pentru restaurarea omului despre care vorbește pe larg Părintele Dumitru Stăniloae într-una din cărțile sale, intitulată chiar așa, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*. Este vorba de reșezarea omului, revenirea sa la condiția inițială pe care a avut-o în Împărăția lui Dumnezeu.

Dacă Învierea Domnului este poarta noastră spre Împărăție, având în minte pilda fiului risipitor, înțelegem că la această poartă stă Tatăl nostru cel din ceruri cu brațele deschise pentru a ne primi și reintegra în dragostea Lui. În acest context trebuie remarcat faptul că în cazul fiului risipitor, fiul a făcut ce a vrut; Tatăl nu s-a dus după el și nu a trimis pe nimeni să insiste, să-l convingă să revină acasă. Doar îl aștepta cu dor și drag în ceea ce putem gândi că ar fi o poartă, adică afară din casă, căci altfel nu l-ar fi putut vedea

venind. Și când l-a văzut i-a ieșit în întâmpinare, el care ieșise deja, dar acum cu pași mai mulți, și l-a îmbrățișat.

În cazul Învierii Domnului vedem că Dumnezeu Tatăl nostru face chiar mai mult decât tatăl fiului risipitor. Dumnezeu trimite pe Fiul Său cel unul născut după omul căzut, rătăcit, ca să-i aducă omului aminte cine este, de unde vine, unde îi e locul și ce să facă pentru a ajunge acolo. Apoi, după învățăături, minuni și multiple chemări, în Răstignirea Sa, Iisus arată dragostea totală, până la sacrificiul suprem, a lui Dumnezeu față de om, iar în Învierea Sa aduce argumentul culminant și dovada incontestabilă cu privire la ce a învățat El despre Dumnezeu, despre Împărăția cerurilor, despre om și vocația sa existențială ultimă.

Spun argumentul suprem deoarece Iisus știind cum e omul îi răspunde omului după firea lui. De multe ori vorbele nu conving. Faptele însă da. Vorbe despre Înviere erau destule. Saduheii nu credeau în înviere și argumentau cu fariseii la nesfârșit pe această temă. Vorbele pot crea filosofii întregi, sisteme de gândire mai mult sau mai puțin sănătoase. În fața faptei însă rămâi mut, copleșit. Faptele Mântuitorului culminând cu Învierea Sa au stat la temelia propovăduirii apostolice, căci pentru a fi convingători Sf. Apostoli spuneau simplu și clar: „Ceea ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri,... și mâinile noastre au pipăit... vă vestim și vouă” (I Ioan 1, 1-3). Această mărturisire apostolică apare în mod cu totul extraordinar în predica Sf. Ap. Pavel care, deși nu l-a văzut pe Iisus în viața Lui pământească, destăinuie cum a fost răpit până în al treilea cer, în rai, unde a auzit cuvinte de nespus pe care nu se cuvine omului să le vorbească (II Cor. 12, 2-4), și unde i s-a dat să-L vadă pe Hristos întru slava Sa, căci zice clar corintenilor justificându-și apostolia: „Oare nu sunt eu apostol? N-am văzut eu pe Iisus Domnul nostru?” (I Cor. 9, 1). Și zice în alt loc că Hristos, la urma tuturor, i s-a arătat și lui (I Cor. 15, 8).

Mântuitorul a înviat, dar nu a povestit multe. Faptul Învierii vorbește totul de la sine. Totuși l-a ales pe Sf. Pavel să vorbească, să explice mai în detaliu ce înseamnă învierea, cum va fi, care este semnificația și relevanța ei pentru noi. Astfel le spune credincioșilor din Corint: „Iată, taină vă spun vouă: nu toți vom muri, dar toți ne vom schimba, deodată, într-o clipeală de ochi, la trâmbița cea de apoi. Căci trâmbița va suna și morții vor învia nesticăcioși, iar noi ne vom schimba... Iar când acest trup stricăcios se va îmbrăca în nesticăciune, iar acest trup muritor se va îmbrăca în nemurire, atunci va fi cuvântul care este scris că ‚moartea a fost înghițită de biruință’ ” (I Cor. 15, 51-54).

Și o altă explicație despre înviere, de data aceasta credincioșilor din Tesalonic: „Fraților, despre cei ce au adormit nu voim să fiți în neștiință, ca să nu vă întristați ca cei ce n-au nădejde. Pentru că de credem că Iisus a murit și a înviat, tot așa credem că Dumnezeu pe cei adormiți întru Iisus îi va aduce împreună cu El. Căci aceasta vă spunem, după cuvântul Domnului, că noi cei vii, care vom fi rămas până la venirea Domnului, nu vom lua înainte celor

adormiți. Pentru că Însuși Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului și la trâmbița lui Dumnezeu, se va pogori din cer și cei morți întru Hristos vor învia întâi. După aceea, noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți împreună cu ei în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh, și așa pururea vom fi cu Domnul” (I Tes. 4, 13-17).

* * *

Învierea Domnului este evenimentul care răspunde în modul cel mai înalt și complet celei mai vechi și profunde aspirații a sufletului omului: nemurirea care este parte din darul primordial făcut de Dumnezeu omului: asemănarea. Căci dacă prin chip înțelegem înzestrarea omului cu rațiune, voință și simțire, împreună cu toate celelalte calități personale deja date lui la creație, prin asemănare înțelegem două alte mari posibilități, calități potențiale, sfințenia și nemurirea. Dacă pentru chip omul nu a trebuit să facă nimic pentru a-l primi, pentru asemănare el trebuie să-și aducă propria contribuție. Cu alte cuvinte, prin sfințenie să dobândească nemurirea, sfințenia obținându-se printr-o viață curată, întemeiată pe credința în Hristos cel înviat ca Fiu al lui Dumnezeu și Mântuitor al nostru. Și dacă vorbim de credința în Hristos, vorbim mai ales de cea în Învierea Sa, căci atenționează cu deosebit accent Sf. Ap. Pavel că „dacă Hristos n-a înviat zadarnică este credința voastră” (I Cor. 15, 17).

Atât prin Naștere, cât și prin Cruce, dar mai ales prin Înviere, Mântuitorul Hristos demonstrează că într-adevăr „la Dumnezeu nimic nu este cu neputință” (Luca 1, 37), că incredibilul devine adevăr, că imposibilul devine posibil, fapt ce reflectă zicerea Sf. Părinți: „Când calea ți se pare imposibilă, fă din imposibil o cale”.

* * *

Așadar, Învierea Domnului conferă o nouă dimensiune existenței umane, ea echivalând cu o nouă creație și generând un nou mod de a concepe lumea și viața, un nou mod de a fi.

De aceea, restaurați fiind prin credință noastră În Hristos cel înviat, înnoiți cu fiecare pas pe care-l facem spre marele prag al Învierii, Îl lăudăm pe Cel ce ne-a trecut de la moarte la viață și de la pământ la cer, mărturisind cu apostolică încredințare că

Hristos a înviat!

Cu adevărat a înviat!

Viorica Colpacci, *Mormântul gol*

Adevărul suprem dumnezeiesc: Taina Sfintei Treimi

Adevăr și deofințime în taina Treimică. Reflecții ale preotului martir Pavel Florenski

Adevărul suprem dumnezeiesc, Dumnezeu întreit în persoane, constituie cheia de boltă a întregii gândiri teologice și filosofice.

Dogma Treimică este punctul de plecare al filosofiei consubstanțialității și principiu de bază pentru înțelegerea științei și teologiei.

Făcând apel la gândirea matematică modernă și la fizică, prin caracterul „antinomic” al rațiunii, în dezacord cu filosofia și, în mod special cu filosoful german Immanuel Kant, preotul Pavel Alexandrovici Florenski salvează gândirea creștină de la scepticism, psihologism și agnosticism. Cunoașterea adevărului la Kant este dată de judecățile sintetice apriori, iar rațiunea poate deveni o „formulă goală” în care se poate turna orice conținut¹.

Pentru Pavel Florenski, rațiunea este focarul, lumina unei ființe vii, și cunoașterea adevărului se face prin metoda ipotetico-experimentală.

Adevărul este intuitiv, demonstrabil și fundamentat matematic. O determinare a adevărului la Pavel Florenski este „infinitul actual” sau intuiția – discursivitatea pe care o desprinde din meditațiile metodologice ale bazei discursului matematic, potrivit căruia, cifrele sunt rădăcinile fundamentale transemirice ale lucrurilor. Tema infinitului constituie obiectul lucrării lui Pavel Florenski, *Despre simbolurile infinitului*.

„Ce este Adevărul?”, a întrebat Pilat pe Adevărul Însuși. El n-a obținut nici un răspuns, pentru că întrebarea nu era de folos. Răspunsul viu se afla în fața lui, dar Pilat n-a văzut în Adevărul dumnezeiesc întrupat, adevărul. Omenirii îi lipsește, în concepția lui Pavel Florenski, orientarea spre a cunoaște ceea ce este cu adevărat necesar, îi lipsește „Lumina Adevărului”. Ca niște cămile încărcate sunt savanții cu știința lor și ca apa sărată incită setea de cunoaștere, fără să liniștească însă rațiunea lor limitată.

Părintele Pavel Florenski arată în Scrisoarea intitulată *Îndoială* cum certitudinea nu poate fi obținută pe baza capacității de judecată umană a

¹ Hans-Jürgen Ruppert, „Pavel Florenski, Von der Wahrheit”, în *Kerygma und Dogma*, 28 (1982), p. 27. Filosoful Aurel Codoban, în *Sacru și ontofanie*, Polirom, Iași, 1998, face un paralelism deosebit de interesant între experiența kantiană, prin interacțiunea sintetică a fenomenelor într-o conștiință, și experiența religioasă, care privește în sine Absolutul, locul de constituire a tuturor hierofaniilor și cratofaniilor, cu plasarea omului religios pe linia transcendentală a sacrului. Experiența religioasă este conexată, concentrând punctul de vedere al filosofului Aurel Codoban „funcției simbolice”, și anexată domeniului raționalității semnificante. Domnia sa spune că Ortodoxia își face un merit din a fi păstrat în indistinție Persoana, Ființa și Energia.

rațiunii. Certitudinea constă în excluderea îndoielii. În problema adevărului este vorba de realitatea vie. Și în această necesitate absolută, în *podvigul* (eroismul moral) vieții, când toate celelalte devin zădărnice omenească, trebuie să ne sprijinim pe „Stâlpul și temelie adevărului” (I Timotei 3, 15), adevărul veșnic, nepieritor.

Într-un paragraf anterior „Sensului numărului trinitar”, din lucrarea *Stâlpul și temelie adevărului*, părintele Pavel Florenski postulează Adevărul drept intuitivitatea discursivă și faptul că numai Dumnezeu Însuși posedă în chip treimic, în Sine, taina fundamentării Sale. Dacă Adevărul există, spune Pavel Florenski, atunci el este raționalitatea reală și realitatea rațională, infinitul cugetat ca unitate integrală, ca unicitate, subiect cuprins pe deplin în sine. El este Soarele care, prin razele sale, se luminează pe sine și întreg universul. Acesta este un adânc al forței², care devine de la un punct inaccesibil nouă, oamenilor. Numai îl simțim și îl trăim. Să zicem că, în potirul euharistic, s-ar scufunda o particulă de soare. Acolo este acela în fața căruia soarele este întuneric! Așa spune și John Meyendorff: „Esența divină în planul cunoașterii devine inaccesibilă nu numai oamenilor, ci întregii naturi intelectuale”³.

Ieșind din prefacerea în cenușă unde ne duce focul pyrrhonic⁴ și unde ne poate duce scepticismul filosofic dintotdeauna, mergând pe linia reflecției lui Pavel Florenski, Adevărul este sintetizat în unitatea și în unicitatea desăvârșită care stăpânește toate. „Adevărul este contemplarea de Sine printr-un Altul într-un Al Treilea: Tatăl, Fiul și Duhul”⁵. Pavel Florenski afirmă că aceasta constituie definiția metafizică a „esenței” (*ousia*). Adevărul este un infinit act treimic în unitate, o singură esență în trei ipostasuri⁶.

Dogma Trinității devine pentru Pavel Florenski rădăcina comună a teologiei și filosofiei. Dumnezeu trinitar sau Adevărul care se autoevidențiază este actul substanțial al iubirii. Lumina intuitiv-discursivă a cunoașterii pentru această iubire luminează scepticismul și îndoiala în așa măsură, încât și scepticismul, și îndoiala se scufundă ca o umbră în întuneric. Dogma trinitară a iubirii este lumina Adevărului. Adevărul absolut este

² P. A. Florenski, *Stolp I utverjdenie Istini*, Pravda, Moscova, 1990, p. 43.

³ John Meyendorff, *Sfântul Grigorie Palama și Mistica Ortodoxă*, Humanitas, București, 1995, p. 34.

⁴ Pyrrhon, filosof grec (Elis, circa 365-375 î.Hr.), cea mai importantă figură a scepticismului antic. Doctrina sa, transmisă de discipolul său Timon, poate fi caracterizată drept un „indiferentism” generalizat: nimic nu este „mai degrabă așa decât altfel”, încât trebuie să te abții de la orice judecată, neînclinând în nici o parte, neclintindu-te (Timon). Această atitudine este singura susceptibilă să conducă la „ataraxie” (absența tulburării), care definește echilibrul sufletului și fericirea. Prin Timon, ideile lui Pyrrhon au fost cunoscute de Aristocle (sec. II d. Hr.), vezi Larrousse, *Dicționar de filosofie*, Ed. Univers, București, 1998, p. 261.

⁵ P. A. Florenski, *op. cit.*, p. 49.

⁶ *Ibidem*, pp. 49-50.

recunoscut în iubire. Iubirea nu în plan etic sau psihologic, ci în fundamentul ei ontologic.

Natura metafizică a iubirii constă în depășirea supralogică a purei autoidentității *eu = eu* și ieșirea din sine însuși. Asemenea, și cunoașterea este un profund act ontologic. Cunoașterea Adevărului, faptul de a deveni părtaș la Adevăr, prin unirea contrariilor, constituie, în același timp, un act trinitar. Numai uniunea celor trei este în sens propriu-zis și definitiv unitatea în multitudine. Să îl cităm pe Avva Talasie cu următorul pasaj: „Sfinții Părinți, așa cum recunosc o singură Ființă dumnezeiască în Trei Ipostasuri, așa mărturisesc Sfânta Treime deoființă. Unul, extinzându-se la ei (în cugetarea Sfinților Părinți) până la trei, rămâne Unul și Treimea, adunându-se în unul rămâne Treimea și, aceasta, în chip minunat. În felul acesta ei păstrează însușirile ipostasurilor în mod netrecător și neschimbător, dar și unitatea esenței, adică a dumnezeirii nedespărțite. Mărturisim pe Unul în Treime și Treimea în Unul, ce se desparte neîmpărțită și se unește despartită”⁷.

Părintele Pavel Florenski își pune întrebarea: De ce există numai trei ipostasuri?⁸ De ce taina absolută a existenței Adevărului constă în trei ipostasuri care din veci se definesc, se revelează unul pe altul, să fie ceea ce au fost ele din veci? Numai în unimea celor trei, conchide gânditorul, fiecare ipostas primește afirmarea absolută, care-l instituie ca atare. În afara Treimii nu există nici unul, nu există subiectul adevărului. Părintele Pavel Florenski vorbește, în continuare, despre așa-zisele ipostasuri condiționate, prin admiterea de ipostasuri noi în sânul vieții treimice. Dar acestea pot să fie, pot să nu fie, pentru că nu sunt intrinsec necesare pentru absolutizarea Adevărului. În unitatea absolută a Treimii nu există o ordine, nu există o succesiune. Fiecare ipostas din cele trei se găsește în mod nemijlocit alături de celelalte, iar relația între cele două este posibilă numai prin al treilea, cele trei ipostasuri fiind deoființă.

Treimea poate exista fără ipostasul al patrulea, atunci când apare o existență cu totul nouă. „Credem că aici se face referire la Sofia, considerată al patrulea element ipostatic, potențial existent în sânul Treimii – concepție la care subscrie părintele Pavel Florenski, sau este un oarecare al patrulea ipostas, care introduce în relațiile celor trei ipostasuri inițiale o anume ordine, acest al patrulea ipostas neputând avea o stare independentă”⁹.

⁷ *Ibid.*, p. 50. (Vezi nota 54 în trad. rom. a *Stălpului*: Cuviosul Talasie Libianul și Africanul, *Despre dragoste, înfrânare și viață duhovnicească, a patra sută de capete către presbiterul Pavel*, 81, 84, 91, 93, 95, 97, 98, „Opere“, ed. a doua a Sihăstriei Optina, Moscova 1894, pp. 64-67).

⁸ Părintele Stăniloae îl citează pe Pavel Florenski în cadrul capitolului „Treimea Persoanelor, condiție a menținerii distincte a persoanelor în comuniune” din *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, ediția a II-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, pp. 213-218.

⁹ P.A. Florenski, *op. cit.*, p. 50.

Părintele Pavel Florenski are o întreagă *Scrisoare*, închinată Sfintei Treimi. Aceasta este *Scrisoarea a III-a*, din *Stâlpu și temelia adevărului*. În această magistrală reflecție florenskiană se continuă descoperirea, în limbaj teologic, a Dumnezeuului Triipostatic, Unitatea Triipostatică și atotdeoființă la care ajungem prin palida, dar încărcata rațiune omenească și a efortului duhovnicesc, prin truda ghețimanică a credinței și prin cruce – ca desprindere a rațiunii de sine însăși. Cum să privești cu ochii tăi o asemenea taină, care luminează și dă sens lumii? Taina, care întrece în dimensiune tot ce este pământesc și în înțelegere contrângătoare, în limitele rațiunii și ale sistemului de referințe din ordinea creată, ce revărsă frumusețea negrăită a iubirii dumnezeiești a celor trei persoane? În adâncul de taină al iubirii numai Fiul în Treimea iconomică trăiește iubirea jertfelnică omenească, izvorâtă din Ipostasul Său dumnezeiesc, care S-a făcut propriu nouă, în sensul deplinei umanități, ce se dăruiește ca model desăvârșit. În lumina Lui, izbim biciul rațiunii de care vorbește părintele Pavel Florenski!

În alt loc, Preotul Pavel Florenski dezvoltă problema cunoașterii, gnoseologia ca taină a purității dezvăluită în prunc; aici, în această *Scrisoare*, ne determină să reflectăm la ceea ce este credința intelectualistă, început al trufiei diavolești, voința de a nu primi în sine pe Dumnezeu, de a fi un impostor și dictator. „Credința intelectualistă este josnicie și miasmă rea în fața lui Dumnezeu”¹⁰. Cât de reală este această afirmație ce ne paște pe fiecare dintre noi în rupturile și talazurile conștiinței triumfaliste a relațiilor omenești care își vede eul îmbrăcat în purpură și vizon, uitând în straturile sale ultime de Dumnezeu!

Adevărul se cunoaște prin el însuși, nu altfel. Trebuie să încetezi de a fi tu însuși și să te împărtășești de Adevărul însuși. Respingerea monismului în gândire, în favoarea lui Dumnezeu este chiar începutul credinței; incontinuitate monistică, iată stindardul rațiunii rebele a făpturii, care s-a desprins de *începutul și rădăcina sa* și s-a risipit în praful autonimicirii.

Intermitența dualistă este steagul rațiunii care se pierde pe sine în favoarea începutului său. Iată două formule opuse: „Făptura care îndrăznește să se așeze în locul Creatorului și care în mod inevitabil recade din El în agonia nimicirii veșnice, opusă făpturii care cu smerenie primește de la Adevăr, îndumnezeirea veșnică”¹¹.

Numai prin strădania credinței este îngenunchiată, învinsă și răsturnată antinomia rațională a dogmei unde se află adevăratul izvor al științei, fie că este simbolică, fie că este directă. Aceasta l-a făcut pe părintele Pavel Florenski să afirme că: „Între Dumnezeuul Trinitar și moartea lentă în demență, *tertium non datur*”¹².

¹⁰ *Ibidem*, p. 64.

¹¹ *Ibid.*, p. 65.

¹² *Ibid.*, p. 66.

Teologul Vladimir Lossky, comentând această axiomatică exprimare florenskiană, spune: „Pentru gândirea umană nu va putea exista altă soluție în vederea găsirii unei stabilități absolute decât admiterea antinomiei Sfintei Treimi: dacă înlăturăm Treimea, ca unicul temei al oricărei realități, al oricărei gândiri, atunci intrăm pe un făgaș fără de ieșire, ajungem la o aporie, la nebunie, la sfășierea ființei, la moartea duhovnicească. Nu avem altă alegere decât Treimea sau iadul!”¹³

Scrisoarea a III-a din *Stâlpul și temelia adevărului*, „Unitatea trinitară”, aduce în prim-plan noțiunea deoființimii, care se exprimă prin termenul, *omoousios*. Preotul Pavel Florenski redă în concretețea sensurilor semnificația acestui termen. El spune: „Precum se știe, nici literatura laică păgână, nici scrierile bisericești dinainte de Niceea nu cunoșteau distincția între cuvintele *ousia* și *ipostasis*, considerate ulterior drept termeni tehnici. În limbajul filosofiei termenul *ousia* era echivalent fără îndoială cu *ipostasis*. Așa era și în secolul al V-lea după Hristos. Există toate motivele să credem că și Părinții primului Sinod Ecumenic dădeau aceeași accepție cuvintelor «ipostas» și «esență» și nu aveau deloc în vedere deosebirea pe care a introdus-o gândirea ulterioară”¹⁴.

Sfântul Atanasie cel Mare este considerat de părintele Pavel Florenski „purtătorul exclusiv al conștiinței bisericești referitoare la dogma Sfintei Treimi, salvator al Bisericii și stâlp al Ortodoxiei”¹⁵. Sfântul Atanasie cel Mare întrebuițează termenii ca echivalenți, chiar după treizeci și cinci de ani de la sinodul niceean. „Ipostasul este esență și nu are alt înțeles decât acela de însăși ființa”¹⁶.

Dar care sunt semnificațiile termenilor după conținut? «Deoființă» înseamnă „Unitatea concretă a Tatălui, Fiului și Duhului Sfânt și nu o unitate nominală; *omoousios* la Atanasie și vechii niceeni este echivalent cu *ek ousias tou Patros*. Dar, dacă e astfel, atunci *ipostasis* este, ca să zicem așa, esența personală a Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfânt [...] Incomparabila măreție a părinților niceeni s-a exprimat tocmai în faptul că au îndrăznit să utilizeze expresii verbale total identice ca sens, învingând prin credință rațiunea și, datorită avântului lor curajos, au căpătat puterea de a exprima, chiar cu precizie pur verbală, taina inexprimabilă a Treimii. De aici se înțelege că orice încercare de a delimita *ousia* și *ipostasis*, de a atribui fiecăruia o poziție logică independentă, nu corelativă, în afara contextului dogmei, trebuia în mod inevitabil să ducă – și a dus, de fapt – la raționalizarea

¹³ Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. preot Vasile Răducă, Editura Anastasia, București, 1990, p. 94.

¹⁴ P.A. Florenski, *op. cit.*, p. 52.

¹⁵ *Ibidem*, p. 57.

¹⁶ *Ibid.*, p. 52.

dogmei, la «divizarea Indivizibilului», la ceea ce se numește triteism sau eres tridivinator¹⁷.

Alunecarea spre raționalism i-a caracterizat pe omiosieni și, de aici, cultura omiosiană a gândirii abstracte ucigătoare.

„Toată puterea tainicei dogme se stabilește deodată printr-un singur cuvânt, *omoousios*, unitatea numerică concretă prin care se arată și unitatea reală și deosebirea reală¹⁸”.

Dezvoltând noțiunea „deoființimii” marelui alexandrin¹⁹, ca unic nume al celor trei ipostasuri, părintele Pavel Florenski arată efortul depus de Părinții Capadocieni în lupta cu terminologia filosofică ce-i atrăgea spre triteism, însă în sufletele lor fiind pe deplin ortodocși. Sunt amintite *Epistola 38* a Sfântului Vasile cel Mare și *Marele cuvânt catehetic* al Sfântului Grigorie de Nyssa.

Preotul Pavel Florenski afirmă în cuvinte remarcabile inexprimabila adâncime a Tainei Sfintei Treimi: „Teologia apologetilor, care se sprijinea pe filosofia antică și pe teologia ante-atanasiană, cădea în prima rătăcire, a sabelianismului, cu diferitele sale forme de monarhism, punând o sarcină grea unității Ființei Divine, lipsind astfel ipostasurile de existența lor proprie. Această teologie fie subordona Tatălui întru totul pe Fiul și pe Duhul Sfânt, fie contopea ipostasurile. Teologia postatanasiană, legată la fel de terminologiile antice, cădea în greșeala diametral opusă, contrar monarhismului apologetic, insistând fără măsură asupra independenței ipostasurilor și prin aceasta cădea în triteism. Dacă prima rătăcire tindea să eludeze pluralitatea ipostasurilor, a doua tindea în mod neîndoielnic la nimicirea unității ei de esență. Echilibrul între aceste două principii se găsește la Sfântul Atanasie cel Mare²⁰”.

Cum am văzut, conștiința de foc a Ortodoxiei s-a concentrat în personalitatea Sfântului Atanasie cel Mare. Adevărul triipostatic capătă astfel precizie matematică și forță de evidență supralogică. Subtilitățile

¹⁷ *Ibid.*, p. 53.

¹⁸ *Ibidem*, p. 54.

¹⁹ Este uimitoare caracterizarea pe care o face Grigorie Teologul Marelui Alexandrin și pe care Pavel Florenski o redă în „Stâlpul” la pagina 57: „El este fericitul, cu adevărat omul lui Dumnezeu și marea trâmbiță a Adevărului, curmând boala Bisericii; el este «curajosul apărător al Cuvântului» și «ziditor al sufletelor». A suferi pentru Atanasie chiar cea mai grea consecință, nevoitorii o considerau ca o agonisire dintre cele mai mari în ale dragostei de înțelepciune; considerau acest lucru mai plăcut lui Dumnezeu și mai presus decât posturile lungi, decât metaniile pe pământul gol și alte privațiuni la care consimțeau ei; pe acesta care este ochiul cel mai sfânt al lumii, arhieru al preoților, învățător al mărturisirii, pe acest mare glas, stâlp al credinței, al doilea sfeșnic și înaintemergător al lui Hristos, care a adormit la bătrânețe frumoase, pline de zile nobile, care a suferit defăimări, care a depus mare zel, care a murit spre a fi viu, pe acesta îl ia la sine treimea pentru care el a trăit și a suferit prigoniri”.

²⁰ P.A. Florensky, *op. cit.*, p. 56.

ulterioare de raționalizare, venite din partea arienilor, sunt vanități omenești zbuțuite, căci tot sensul dogmei este cuprins în *omoousios* și ceea ce a exprimat Sfântul Atanasie prin el. „Treimea în Unitate și Unitatea în Treime” este adevărul dumnezeiesc atotcuprinzător și, prin întruparea Fiului, adevărul veșnic dumnezeiesc devine adevăr mântuitor, salvator pentru existența omenească în Biserică. Prin unitatea Treimii se pătrunde de sens întreaga existență, iar sensul întrupat îmbracă lumea în Logosul divin din iubirea veșnică, deoființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. În dogma Sfintei Treimi sunt împletite totul într-una. „Temele idealismului sunt prezentate, răsună în toată claritatea lor maximă: nașterea, viața, frumusețea, creația, unitatea în diversitate, iubirea cunoscătoare, veșnicia...”²¹ Unitatea Treimii este soluția ultimă și pentru întreaga filosofie și gândire omenească.

Triadologia în gândirea teologică ortodoxă

Vladimir Lossky, în lucrarea *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, vorbind despre calea clasică a teognozei Sfântului Vasile, de la Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt, reiterează consubstanțialitatea celor trei ipostasuri, dincolo de orice aspect iconomic. El afirmă că: „Teologia Trinitară anteniceeană a fost suspectată de subordinaționism, tocmai datorită unui atașament exclusiv față de aspectul iconomic al Trinității, punând un accent special pe semnificația cosmologică a Logosului”²².

În opinia profesorului Zizioulas, Părinții Capadocieni ar fi abandonat tacit, în teologia trinitară, limbajul substanțial al „consubstanțialității” (*homoousios*), în favoarea celui personalist al „comuniunii” (*kinonia*), dar această mutație categorială decisivă n-a fost receptată în Occident, care a rămas pe mai departe fidel substanțialismului²³.

Modelul patristic de referință la Zizioulas este cel trinitar capadocian și hristologic-calcedonian – ipostasul eclezial –, după ontologiile relaționale ale lui M. Buber și E. Levinas, în timp ce la Yannaras este cel palamit – apofatismul și relația persoană-energie, model M. Heidegger, cu ontologia fundamentală de tip existențial. Pentru marii gânditori ruși, părintele Pavel Florenski, Bulgakov, V. Lossky, este propriu „personalismul apofatic”²⁴. Părintele Stăniloae a expus în *Iisus Hristos sau restaurarea omului* viziunea ontologică a persoanei. Paradoxul ipostasului este acela de a fi în același timp

²¹ *Ibidem*, p. 96.

²² Vladimir Lossky, *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 8.

²³ Diac. asist. Ioan I. Ică Jr., „Persoana sau/și Ontologie în gândirea ortodoxă contemporană”, în *Prinos de cinstire preotului profesor academician Dumitru Stăniloae*, Ed. Arhiepiscopiei ortodoxe, Sibiu, 1993, p. 370.

²⁴ *Ibidem*, p. 360-367. A se vedea Ioannis Zizioulas, *Ființa Eclesială*, Editura Bizantină, București, 1996.

atât o „realitate deosebită de ființă”, cât și „concretizarea și realizarea ființei”, în același timp rotunjirea în sine a ființei și relației cu ceilalți – intenționalitate spre comuniune²⁵.

În secțiunea hristologică din *Teologia dogmatică ortodoxă*, în subcapitolul: „Sensul Ipostasului și al firii”, părintele Stăniloae spune: „Esența spirituală supremă nu este un subiect conștient singular, ci o comunitate de subiecte deplin transparente, Treimea persoanelor divine, de esență divină, fără ca cele trei persoane să se confunde în unitatea esenței”²⁶.

În manualul de *Dogmatică* pentru Institutele teologice se face explicarea terminologiei trinitare: termenii trinitari în general; termenii care se referă la ființă; termenii care se referă la ipostasuri.

Sfinții Părinți au expus învățătura Bisericii bazându-se nu numai pe revelație, ci ajutându-se de termenii luați din filosofia contemporană, arătând că în Dumnezeu, deși există o singură ființă, sunt trei persoane și că unitatea ființei nu nimicește treimea persoanelor și nici Trinitatea nu suprimă unitatea²⁷.

La unitate se referă cuvintele: ființa, esența, substanța, natura, essentia, substantia, iar la Treime: persoană, ipostas, subzistența, persona, substantia. Când termenii s-au precizat și înțelesul lor a devenit clar, definitiv, prin *ousia* și *fisis* se înțeleg ființa, substanța, esența sau natura dumnezeiască, deci ceea ce e comun celor trei persoane dumnezeiești, iar prin *ipostasis* și *prosopon* se înțelege fiecare persoană dumnezeiască²⁸.

În filosofia greacă, la Aristotel, termenul *ousia* are două sensuri: a) „Esența concretă”, existența individuală, obiect al expresiei imediate, de exemplu: cutare persoană umană, Petru, Pavel etc. Aceasta o numește Aristotel prima esență. b) „Esența abstractă”, natura specifică realizabilă în mai mulți indivizi de aceeași specie, ceea ce e comun în toate, noțiunea generală. Aceasta este esența secundară. Sfântul Vasile cel Mare spune despre esență că este „fondul naturii comune a mai multor indivizi, de exemplu: om, umanitate, omenitate, pentru toți indivizii speciei noastre”²⁹.

Deci, pentru exprimarea esenței sau ființei dumnezeiești s-au folosit în mod amestecat o vreme cuvintele: *ousia* și *ipostasis*. Sfântul Epifanie, în lucrarea *Contra ereziilor*, dar și în mai multe locuri ale scrierilor sale, consideră acești doi termeni ca echivalenți. La fel face și Sfântul Atanasie

²⁵ Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Tipografia Diecezană, Sibiu, 1943, pp. 101-119.

²⁶ *Idem*, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 295.

²⁷ Nicolae Chițescu et al., *Teologia dogmatică și simbolică*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1958, p. 390.

²⁸ *Ibidem*, p. 391; vezi și D. Stăniloae „Ființa și Ipostasurile în Sfânta Treime după Sfântul Vasile cel Mare”, în *Ortodoxia*, XXXI, 1979, nr. 1.

²⁹ *Ibidem*, pp. 391-392.

cel Mare, pe care l-a reprodus așa de frumos părintele Pavel Florenski. Sinodul I Ecumenic de la Niceea considera ca sinonime aceste cuvinte după cum se vede din „Anatema anexată la Simbolul credinței” și prin care sunt condamnați toți cei ce învață că Fiul este de alt ipostas sau esența decât cea a Tatălui și Duhului³⁰.

Sfântul Vasile cel Mare, în scrisoarea adresată fratelui său Sf. Grigorie de Nyssa, explica deosebirea dintre termenii *ousia* și *ipostasis*: „Esența, zice Sf. Vasile, este fondul naturii comune a mai multor indivizi, de exemplu: om, umanitate, omenitate, pentru toți indivizii speciei noastre. Ipostasul este individul subsistent, Petru sau Pavel. Între indivizii aceleiași specii fondul naturii este unul: indivizii subzistă fiecare pentru sine. Aplicând aceasta la ființa divină, trebuie să recunoaștem același fond al naturii divine, aceeași substanță divină; aceasta este dogma de la Niceea; și trei subzistenți în natura divină, aceasta este dogma trinitară”³¹.

Referindu-ne la cuvântul *ipostas*, care o vreme a fost considerat ca echivalent cu *ousia*, mai târziu a început să-și aibă sensul lui propriu, diferit de *ousia*. Sfântul Vasile cel Mare zice că ipostasul este individul determinat, existând aparte, care posedă, dar este opus, așa cum este particularul la general, ca individul speciei³².

Părintele profesor Ioan Ică senior, într-un studiu privind doctrina Fericitului Augustin despre Sfânta Treime, elaborat după tratatul *De Trinitate*, relevă câteva aspecte doctrinare importante legate de taina treimică, precum: conceperea unității ființei divine ca o unitate numeric una și nu ca o unitate generică; elucidarea problemei trimiterilor divine și a teofaniilor vechi-testamentare. Prin aceasta „se dădeau ultimele lovituri de grație arianismului”³³, în ciuda accentului pus mai mult pe unitatea ființei decât pe trinitate, nepierzându-se însă din vedere „distincția și realitatea Persoanelor Treimice”³⁴.

Sfinții Părinți învață că cele trei persoane, fiind veșnice, au una și aceeași esență. Esența lor nu este împărțită și ele nu o posedă numai parțial, ci total. Ființa lui Dumnezeu este însăși dumnezeirea Lui. Unitatea este concretă³⁵.

Sfântul Chiril al Alexandriei, combătând erezia nestoriană, afirmă dependența Duhului față de Fiul: „Duhul purcede din Dumnezeu -Tatăl ca

³⁰ *Ibid.*, p. 393.

³¹ *Ibid.*, p. 394.

³² *Ibid.*, p. 395.

³³ Ioan I. Ică, „Doctrina Fericitului Augustin despre Sfânta Treime după tratatul ‚De Trinitate’ ”, în *Studii teologice*, nr. 3-4, XII, 1961, p. 186.

³⁴ *Ibidem*, p. 187.

³⁵ N. Chițescu, *op. cit.*, p. 392.

dintr-un izvor, dar este trimis creaturii de către Fiul”, contrar expresiei: „Duhul este o putere sfințitoare care provine din Cei Doi”³⁶.

Sfântul Grigorie de Nyssa spune că numai persoana Tatălui are facultatea de a fi cauza în Dumnezeu și prin aceasta principiu al unității divine³⁷. Duhul Sfânt, primește ființa din Tatăl, dar subzistă prin Fiul și chiar în Fiul. Distincție subtilă, dar fundamentală a Sfântului Grigorie al Ciprului. Părintele J. Meyendorff distinge între ideea de cauză și aceea de „rațiune de a fi”³⁸.

Am ținut să accentuez taina Treimică, mergând și pe linia de reflecție a Sfântului Ioan Damaschin, care, în *Dogmatica* sa, are un capitol (VIII) dedicat Sfintei Treimi, prin care anunță axiomatic adevărul veșnic, dumnezeirea cea fără de început, cunoscută în trei ipostase desăvârșite, adorată într-o singură închinăciune³⁹, fiind cu neputință să se găsească în lume o imagine care să exemplifice în ea însăși în chip exact modul de existență al Sfintei Treimi⁴⁰.

Teologul Vladimir Lossky, în lucrarea *Introducere în Teologia Ortodoxă*, în capitolul „Treimea”, vorbește despre rădăcinile evanghelice ale triadologiei. El spune: „Izvorul principal al cunoașterii Treimii sunt Prologul Evangheliei după Ioan, precum și prima epistolă a acestuia”, punând întruparea în corelație nemijlocită cu triadologia. El arată legătura indisolubilă între Evanghelie și teologie. „Cel ce s-a întrupat nu este altul decât Cuvântul, adică cea de-a doua persoană a Treimii”⁴¹, Fiul Dumnezeului Celui Viu, „Unicul Fiu al Tatălui Dumnezeu egal cu Tatăl, dumnezeire identică și persoană diferită”⁴².

VI. Lossky, în „Essai...” și în articolul „La notion theologique de personne humaine”, susține teza caracterului prin excelență „metaontologic” și „apofatic” al persoanei, atât al celor trinitare, cât și al celei umane. Această poziție și-o însușește și Panagopulos⁴³.

Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, în secțiunea consacrată antropologiei din *Teologia dogmatică ortodoxă*, face însă referire nuanțată

³⁶ Paul Evdokimov, *Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă*, Anastasia, București, 1995, p. 71. (Vol. 40 din colecția „Părinți și Scriitori bisericești” în traducerea Părintelui Dumitru Stăniloae cuprinde lucrarea Sfântului Chiril al Alexandriei *Despre Sfânta Treime*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994).

³⁷ *Ibidem*, p. 73.

³⁸ *Ibid.*, p. 77.

³⁹ Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de preot D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 24.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 28.

⁴¹ Vladimir Lossky, *Introducere în Teologia Ortodoxă*, Ed. Enciclopedică, București 1993, p. 43.

⁴² *Ibidem*, p. 44.

⁴³ Diac. asist. Ioan I. Ică Jr., *op. cit.*, p. 370.

la înțelegerea persoanei în gândirea lui Lossky, pe urmele lui mergând Zizioulas și Yannaras, existența unei așa-zise opoziții între persoană și natură, între „natura umană propriu zisă” și „starea desfigurată a naturii”, prin păcat⁴⁴.

Preotul profesor Dumitru Popescu, vorbind despre apofanismul trinitar arată că „distincția dintre natura divină și energiile dumnezeiești necreate (în sensul palamit) presupune caracterul absolut personal al Divinității”⁴⁵.

Christos Yannaras, într-un capitol din cartea *Abecedar al credinței*, intitulat „Provocarea filosofiei”, arată cum Biserica, în necesitatea ei istorică, a fost determinată să interpreteze și să exprime experiența Dumnezeuului Treimic prin limbajul filosofic⁴⁶. Atât în terminologie, cât și în metodă. „Corifei ai acestei extraordinare reușite trebuie considerați cei trei mari capadocieni: Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Grigorie de Nyssa. Predecesori ai Părinților Capadocieni sunt Sfinții Ignatie de Antiohia, Irineu de Lugdunum și Atanasie al Alexandriei. Continuator și creator al unei sinteze filosofice mai depline poate fi socotit Sfântul Maxim Mărturisitorul, a cărui operă a fost pregătită de Leontiu de Bizanț și Teodor Raithul, în timp ce Sfinții Ioan Damaschin și Fotie cel Mare o duc la sistematizarea desăvârșită. Totul va conduce la ultima mare înflorire a teologiei grecești, în secolul al XIV-lea, datorită Sfinților Grigorie Palama, Nil Ascetul și Nicolae Cabasila”⁴⁷.

Exprimând taina dumnezeirii, în unitatea ființei Sale se arată, în același timp, unicitatea absolută a celor trei persoane dumnezeiești, care dau sensul comuniunii și iubirii în misterul intratrinitar și interpersonal.

Concluzionând, putem spune că părintele Pavel Florenski este în acord cu Sfinții Părinți Capadocieni, iar Sfântul Atanasie cel Mare este considerat purtătorul prin excelență al conștiinței bisericești referitoare la dogma deoființimii.

Deci justetea adevărului veșnic trinitar, care posedă în sine taina fundamentării și care pătrunde în lume prin lumina dumnezeiască veșnică și prin energiile divine necreate, determină misterul hristologic al jertfei răscumpărătoare prin Fiul, în actul mântuirii pentru întreaga umanitate.

⁴⁴ Preot prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă* ..., pp. 116-119.

⁴⁵ Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, Ed. Diogene, București 1996, p. 13; vezi și Lucian Turcescu, „Sfântul Grigorie Palamas și Teologia Trinitară”, în *Studii teologice*, nr. 4-6, 1995.

⁴⁶ Christos Yannaras, *Abecedar al credinței. Introducere în teologia ortodoxă*, trad. preot dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 1996, p. 37.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 39.

HORIA ION GROZA
(SUA)

Psalm 8

*Înaintea Ta Doamne,
munții falnici ajung
topite lumânări de ceară.
Din cer se scutur 'toamne,
pământul se cutremură
de frica urgiei Tale
de-a focului pară.*

*În zuruie de dorințe,
de salbe de intenții,
de smintiri, de calcul,
prin umbre de cuvinte
bâjbâi, merg la întâmplare,
pierd Înaltul
și picioru-mi scapă
de mă scufund
în noaptea lor avidă
ca-n ape fără fund.*

*Strig și-mi pare
că nu m-ascultă nime
de ard până la scrum.
Mă tem adesea Doamne
c-am să mor ca mâine
uitat ca și un câine
pe margine de gând și drum
departe hăt de Tine.*

*Crestat e crugul lunii
pe-al morților baltag.
Sfâșiat, pământu-ntreg
cerșește l-al cerurilor prag.*

*M-așez în poala minții
și scot tilinca cea de jele.
M-au învățat părinții
să scobor desigur de gând
în adânc, la sânul inimii mele,
să-nvelesc os de cuvânt
cu blânde toamne
cu jind înalt de stele
și-n iubiri mereu să plâng.
Rogu-Te, auzi-mă Doamne.*

Psalm 9

*Pretutindenea ești Doamne.
Oriunde mă duc pașii
privirea-Ți mi-e pe creștet
lumină dinspre sud -
de sunt anahoret
în codru-ntunecat și surd,
de sunt pierdut
în necuprins ocean.*

*Tu gându-mi știi
când mi se naște
din nevăzut mărgean.
Tu-l vezi și unde zboară
'nainte ca aripi
să-i-nmugurească,
și știi de cată
departe, în spre Paște.*

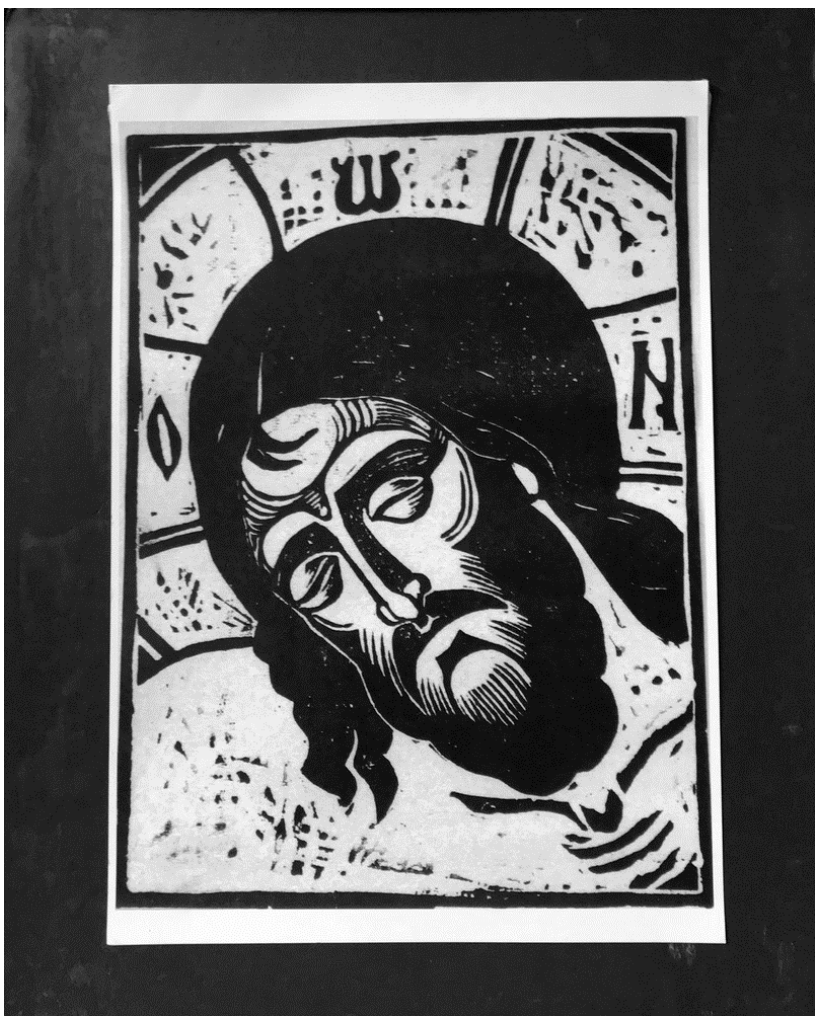
*Tu Care ești
mai vechi decât lumea
și-n mâna Ta o ții,
învață sufletul să mi Te simt
pe Tine, Unul,
în lan de bucurii,
să-ți ies-a-ntâmpinare
cu albe flori de hiacint,
și să-nsetez mereu
de nesfârșit
Acum-ul de răcoare
al veșniciei Tale,
al dragostei din umbra
timpului meu
ce curge neîncetat
sub pom înrămurat
și neconținut moare.*

Psalm 10

*Atât de des
nu Te mai văd Doamne,
atât de des sunt biruit.
Renaște țâncul cel curat
din sufletul meu,
dă-mi glas să strig
precum Bartimeu
cel lecuit,
redă-mă cum
m-ai fost alcătuit.*

*La Tine nu-i întunerice
și noaptea-i ca ziua.
„Umblă pe cale-ți,
credița ta te-a întregit”
i-ai spus lui Bartimeu
și ochii-i prinseră a vedea
când vru, miresmuit,
să Te urmeze-n necuprins
pe Tine, Dumnezeu.*

*Dă-mi și mie,
gând ușor cu pasul greu,
ca să intru miruit
în norul de tăcere
tivit cu aur
și promisiuni de asfințit.*

Grafică de Cristian Călinescu Fodor

VALENTIN COȘEREANU

Facerea cărții¹

Cuvânt lămuritor

Publicând această carte, care derivă parțial din ediția apărută în colecția „Opere fundamentale”², nutresc gândul că ea va schimba optica, demersurile sporadice și locurile comune care ne-au obișnuit să ne raportăm la spațiul ipoteștean – cum spunea Petru Creția. Și asta într-o măsură nedrept de limitată. În fapt, ea încheie împreună cu volumul *Ipotești sau realitatea poeziei* (2010, 2012) și cu ediția academică (numită de Eugen Simion ediția Coșereanu), un triptic care formează realități distincte, dar inseparabile (Pompiliu Crăciunescu), așa încât am considerat că versiunile/variantele la care facem trimitere pot fi consultate în ediția sus menționată. Tot acolo se regăsesc în integralitatea lor poemele marilor dimensiuni de tipul: „Povestea magului călător în stele”, „Ursitorile sau Fata-n grădina de aur”, pe care nu le-am reprodus aici.

Dacă nu s-ar fi întâmplat ceea ce relatez acum, probabil că această carte n-ar fi apărut niciodată, iar tripticul de care vorbeam mai sus ar fi rămas ca un scaun cu trei picioare, din care unul s-a pierdut în cine știe ce împrejurări. În fond, ea izvorăște din viața unei adânci și lucide prietenii.

Într-o seară plină de acalmie sufletească, o seară între multele pe care le-am petrecut împreună la Ipotești, Petru Creția era interesat (și discret incitat) de o descoperire a mea privitoare la tehnica eminesciană a repetiției: același portret/pasaj apare în creații diferite (câteodată chiar în aceeași), dar în așa fel recontextualizat, încât abia lectura multiplă dezvăluie că pasajele respective sunt identice. Sau aproape identice.

Am discutat atunci despre portretul fratelui mai mic al poetului, Ilie, supraimprimat câteodată peste chipul poetului însuși. După ce am analizat acest caz pe toate fețele, citind și recitind pasaje similare (cu precădere din proză), am extrapolat subiectul la întreg arealul ipoteștean cu tot ceea ce reprezintă el în opera poetului: casa, incinta, familia, lacul, pădurea și, mai ales, iubita de la Ipotești, teme recurente în opera poetică îndeosebi. Cert este că Petru Creția a constatat că am har pentru acest soi de detectivistică literară mărturisind că tema îl interesase și pe el o vreme, dar a tot amânat s-o

¹ Fragment din volumul în curs de apariție la Editura Junimea, în colecția „Eminesciana”, Nr. 100, de Valentin Coșereanu.

² Mihai Eminescu, *Opere, Poezii*, Vol. I (1866-1876) și II (1877-1883), *Cronologii și simbioze poetice*, Ediție cronologică integrală de Valentin Coșereanu, Prefață de Eugen Simion, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2019 (Numită de acum înainte: Eminescu, *Opere*, I, (II), ed. Coșereanu).

adâncească. M-a îndemnat însă pe mine s-o explorez, considerând-o utilă și neabordată de istoria literară decât sporadic și superficial: abia de-ncolțesc, ici-colo, câteva locuri comune: iubita din Ipotești, natala vâlcioară etc.

La început am luat totul ca pe o joacă interesantă și amuzantă totodată. Numai că Petru era din ce în ce mai interesat de cum evoluează lucrurile, îndemnându-mă cu insistență să depistez sistematic toate textele poetice pe care le cred legate de acest aspect.

După un timp, i-am pus în față un teanc apreciabil de dactilograme. S-a uitat îndelung la ele, așa cum obișnuia cu orice înscrisuri, a zâmbit ca pentru sine, apoi m-a întrebat, testând, cum demonstrez că unele dintre ele (exceptând pe cele deja cunoscute ca atare pe care le puneam deoparte) sunt parte a acestui spațiu. Sărea de la o poezie la alta, întrebându-mă doar atât: Cum demonstrezi? I-am adus argumente diferite care țineau de terminologie, de anumite imagini repetate, de atmosferă ori de comparația dintre contexte intrate în conștiința comună luate ca atare și conexe tematicii respective. După un timp a ridicat privirea de pe foi: La unele nu m-am gândit nici eu. S-a uitat apoi lung și pătrunzător în ochii mei. Sau nu m-am gândit cu argumentele tale. După o pauză de reflecție, întreabă: Te-ai angaja să scrii o carte pe acest subiect? Nimeni nu s-a gândit până acum la acest spațiu și cât loc ocupă el în opera lui Eminescu. Niciodată. Și e păcat. Poate o faci tu.

Evident, am primit propunerea cu bucurie, căci privilegiul de a-mi fi dat mie tema unei cărți cu un subiect cel puțin controversat și atât de sensibil era unul de cea mai mare responsabilitate față cu un tânăr prieten, cum eram eu în fața lui. Altfel, nu mi s-a părut niciodată că Petru ar fi fost mai bătrân ca mine. Învățam de la el ca de la un frate mai mare. Ar fi putut, desigur, s-o facă el, căci avea toate mijloacele la îndemână, dar a preferat s-o încredințeze altuia, mai apropiat și mai adâncit în subiect.

Motivat și de bucuria îndemnului, am continuat să selectez toate textele pe care le credeam convergente temei. Mă axasem atunci, așa cum am convenit, numai pe textele creației poetice. Dar fapte de natură organizatorică privind noul Centru de studii eminesciene de la Ipotești, pe care-l conduceam atunci, mi-au luat-o înainte. Printre picături am reușit, totuși, să lărgesc aria cercetării la proză, dramaturgie, precum și la unele texte din *Fragmentarium*. Abia mai târziu am abordat și corespondența. Cum însă nu am rezervat în mod special un timp necesar închegării unui volum, Petru Creția a găsit de cuviință să mă amenințe în mod direct: Dacă nu scrii tu cartea despre Ipotești o voi scrie eu! Atunci am simțit că cerul mi-a căzut pe cap, că joaca se transformase în ceva cu mult mai serios și mai responsabil și m-am apucat să lucrez noaptea.

Astăzi știu câtă disperare am trăit atunci, convins fiind că pot s-o fac, dar nu știam (ca acum) că amenințarea nu era una reală; era doar o formă de a mă incita la scris. Cum însă convenisem încă de la Ipotești că el îmi va scrie prefața (ba, mai mult, am făcut un legământ, spunându-mi franc că îmi va face prefețele tuturor cărților pe care le voi publica), a pus mâna pe creion

și a scris un text de recomandare unei presupuse edituri. Îl reproduc aici, considerându-l atuu convingător al cărții:

Volumul conține totalitatea textelor eminesciene referitoare la Ipotești, ~~la casa copilăriei sale~~. Locul Ipoteștilor în opera lui Eminescu, până acum născut în întinderea și adâncimea lui, este mai important, în cadrul operei literare.
(decît orice spațiu locuit vreodată de Eminescu și în mare măsură ~~de~~ scrierile de la început pînă la sfîrșit. Antologia este amplu comentată, text de text, ~~și~~ de autorul ei, ~~și~~ prezentată de Petru Creția și ilustrată cu numeroase imagini ale Ipoteștilor ^{de} și împrejurimilor sale, precum și ^{cu} ~~stăru~~ reproduceri după manuscrise.

Petru Creția

Eram conștient că subiectul este, desigur, unul spinos și delicat, căci „cearta” dintre criticii literari privitoare la raportul biografie-operă nu datează de azi, de ieri. *Subiect dificil, relație mereu controversată pentru că, se știe de la Proust și Valéry încoace, estetica acceptă greu identitatea dintre «eul biografic» și «eul profund» (adevăratul creator al operei). Sub presiunea acestei disocieri, critica literară nu justifică opera prin cauzalități din afara ei și nu trăiește într-un univers determinabil. Iată, dar, de ce este util să cunoaștem biografia unui creator, nu pentru a explica [...] opera lui, ci pentru a vedea cum o viață se transformă, după vorba lui Malraux, într-un destin... Și, apoi, biografia în sine poate fi o operă de creație, având ca erou pe autorul de pe copertă (omul biografic pe care îl cercetează cu o mare acuitate Saint-Beuve)*³.

Dar critica literară nu este nici de sorginte divină, nici nu are un drept de veto care să interzică abordarea subiectului și altfel decât o impune/teoretizează ea. La urma urmei, întocmai ca în știință care se bazează atât pe experimente de același gen cât și pe intuiții, mi-am luat libertatea unei demonstrații chiar împotriva unor păreri autorizate: mi-am asumat, adică, riscuri majore în numele unei demonstrații care nu s-a făcut pînă acum. Ori

³ Eugen Simion, *Cuvînt înainte* la volumul *Eminescu, realitate și sublimare poetică*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2010, p. I.

nu s-a făcut în toată adâncimea și toată amplitudinea ei, ci doar cu totul sporadic și neînsemnat după cum reliefam mai sus.

Conștient, pe de altă parte, că în realitate, Eminescu nu se supune decât exigențelor de artist [...], căci opera lui [...] nu este legată de viața sa decât în anumite limite. A despărți această operă de o biografie riguroasă înseamnă a se condamna la false sensuri, dacă nu la contrasensuri. Dar a o interpreta în întregime, și pas cu pas, ca pe o mărturie autobiografică, înseamnă a risca pseudo-descoperiri, naivități sterile și uneori erori redutabile. De fapt, autobiografia nu ocupă aici decât o zonă: jocul de corespondențe între niște limite ce nu trebuie niciodată depășite⁴.

Faptul că, așa cum afirmă Alain Guillerrou, *opera lui Mihai Eminescu nu este legată de viața sa decât în anumite limite*, încât tocmai de aceste *limite* facem uz atunci când același autor spune că *autobiografia nu ocupă aici decât o zonă*. Prin urmare, am preluat această zonă, adâncind-o, ținând cont de girul și autoritatea eminescologului și prietenului Petru Creția.

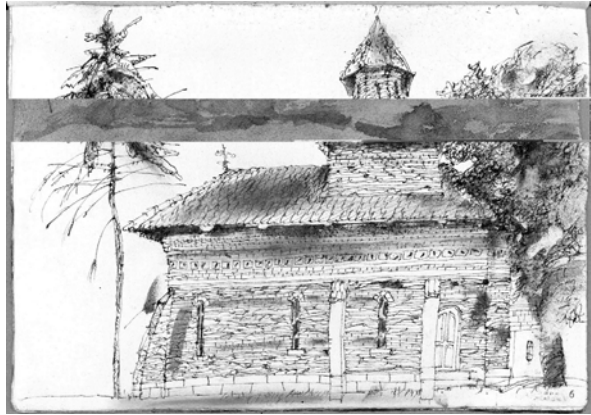
Publicând această carte, care derivă parțial din ediția apărută în colecția de Opere fundamentale, nutresc gândul că ea va schimba optica, demersurile sporadice și locurile comune care ne-au obișnuit să ne raportăm la spațiul ipoteștean – cum spunea Petru Creția. Și asta într-o măsură nedrept de limitată.

Respectând principiul cronologic, am împărțit pe capitole tematica ipoteșteană raportând-o la poezie, proză, dramaturgie, și fragmentarium. Am găsit de cuviință să adaug la final și partea de corespondență care se referă la subiect, întrucât în ea sunt dese și abundente referiri la familie și la Ipotești, lucruri care, până acum, au fost trecute cu vederea, ori, cum spuneam mai sus, au fost tratate superficial și sporadic.

Desigur, mulți se vor întreba ce rost are, în fond, această carte? Lăsând deoparte interesul, îndemnul și preocuparea unui cărturar ca Petru Creția, am vrut cu tot dinadinsul să atrag atenția, comparându-l pe Eminescu cu Leopardi, că la poetul român (un lucru nedezbătut până acum), iubirea cutremurătoare și limpede, delicată și transfiguratoare, manifestă ca o fantasmă dulce dar hrănită de un adevăr trăit ca atare, curge ca izvorul atât de-a lungul unei vieți întregi, cât și de-a lungul unei creații, așa cum, la noi, s-a întâlnit mai rar. Iar dacă s-a petrecut, ea a fost, cel puțin în literatură, oarecum bombastică și convențională.

Iubirea poetului față de presupusa Casandra din Ipotești, tulburător de reală, a curs ca un ceas dalian de-a lungul unui timp indestructibil în creația

⁴ Alain Guillerrou, *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*, Cu un cuvânt al autorului către cititorii români, Traducere de Gh. Bulgăr și Gabriel Pirvan, Iași, Editura Junimea, colecția „Eminesciana” – 11, p. 167.

eminesciană. Ea nu se va putea compara niciodată cu iubirea maturității față de Veronica cea care va declanșa gelozii și misoginisme lumești. Iubirea intensă din copilărie este un act cu totul special care trăiește în coconul propriu, dulce și neprihănită, izolată de cabotinismul vieții ulterioare, neajutorat de terestră, când, vorba lui Evtușenko, *Plătim cunoașterea prin repetări*. Nu spunem prin aceasta că Eminescu nu a iubit-o pe Veronica; numai că iubirea pentru Casandra a fost altceva: un dat singular, trăit și retrăit/sublimat în operă, hărăzit de divinitate. Un dat fără pereche, așa ca-n *Ursitorile*: „Numai tu vei mai avea/ Ce nu are nimenea./ Că acum ți-e dat de soarte/ Viață fără moarte,/ Și ți-e dată tinerețe/ Fără bătrânețe.”

*

La urma urmei, fiecare autor are dreptul să propună într-o carte și altceva decât ceea ce s-a încetățenit până acum chiar în opurile unor personalități consacrate. Cât despre ilustrațiile volumului, NU întâmplarea face ca acestea să fie creația unui grafician de talia lui Mircia Dumitrescu: ele au fost inspirate și desenate chiar la Ipotești, în atmosfera plămădirii unui Eminescu tânăr și într-un spațiu atât de îndrăgit de poetul care s-a stins la numai 39 de ani. A rămas însă vie, în nemuritoarea lui creație, iubirea pierdută Ca o spaimă împietrită ca un vis încremenit.

NB: Când dezbăteam cu Petru Creția, la Ipotești, aspectele mai sus arătate, prețioasele manuscrise eminesciene de la Academia Română, nu erau încă reproduse. Acum, însă, când ele pot fi cercetate în ediția facsimilată coordonată de Acad. Eugen Simion, acestea nu-și mai au rostul în volum, așa cum dorea Petru Creția. Cine vrea să le cerceteze, de-a lungul, de-a latul și în adâncul lor, cum propunea eminescologul, o poate face în ediția menționată. E chiar un îndemn.

Prefață

Valentin Coșereanu face parte din herbul ales al pasionaților fără odihnă. Înfrupturile sale stau mărturie. Cartea de față, bunăoară, ilustrează exemplar pasiunea osmotică pentru Ipotești și opera eminesciană, pasiune determinantă pentru viața însăși a autorului. *Locul* l-a slujit ani de-a rândul: în configurația de astăzi, Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu* este rodul dăruirii și abnegației lui Valentin Coșereanu. *Opera* eminesciană a străbătut-o, de asemenea ani de-a rândul, căutând îndeosebi trainica relianță dintre *lumea cea aievea* și *lumea-nchipuirii*, i.e. rezonanțele dintre microcosmosul ipoteștean și cosmosul diafan al creației poetului. Tărâmul ierbii și tărâmul metaforei apar astfel ca două realități distincte, dar inseparabile. Rodul *hermeneutic* al căutării a fost volumul *Ipotești sau realitatea poeziei* (2010, 2015), în vreme ce cartea aceasta cristalizează însăși *căutarea*. Altfel spus, *Desculț în iarba copilăriei* iluminează retroactiv devenirea studiului academic amintit, cele două volume dovedindu-se realități coextensive ale pasiunii făptuitoare ce-l locuiește pe Valentin Coșereanu. Aceeași constantă pasiune interogativ-comprehensivă l-a determinat să alcătuiască *prima ediție cronologică integrală* a poeziei lui Eminescu, recent apărută în prestigioasa colecție de *Opere fundamentale* de la Academia Română. Este o ediție *de cea mai mare importanță*, remarcă fondatorul colecției, acad. Eugen Simion, întrucât urmărește, simultan cu reorganizarea în timp, sincronicitățile socioculturale pentru fiecare poem eminescian.

Desculț în iarba copilăriei derivă parțial din această monumentală ediție și concretizează, precum mărturisește autorul însuși în *Cuvânt lămuritor*, o năzuință dezbătută odinioară cu Petru Creția: anume aceea de a-i reda *locului* lumina ce *transpare din/răzbate în* opera lui Eminescu. În numele acestei nobile năzuințe, Valentin Coșereanu asumă deliberat dublul risc ce decurge de aici – resuscitarea disputei biografie-creație, pe de o parte, iar pe de altă parte, supralicitarea interpretării –, convins fiind, pe bună dreptate, că orice cunoaștere crește din îmbinarea experimentului cu intuiția. Riscul cu pricina este desigur *inerent*, în măsura în care năzuința reprezintă singura cale către *cunoașterea neîmpărțită*, cum ar spune Ion Barbu, a existenței și creației eminesciene. Zona în care Valentin Coșereanu își desfășoară questa nu face însă abstracție de limitele semnalate de Alain Guillerrou deja, după care exigențele de artist ale lui Eminescu transgresează legăturile operă-viață. Numai că este vorba despre o *transgresiune integratoare*, de o zonă stăpânită de o *umbră luminoasă*, mediană și mediatoare între sensibil și inteligibil; *într-o lume de neguri...* Eminescu a întrevăzut această *lume imaginală* (*mundus imaginalis*, la Henri Corbin) pe care Valentin Coșereanu o focalizează reflexiv, căutând urmele din iarba copilăriei și reverberațiile, de asemenea transtemporale, ale incandescenței iubirii dintâi. Prefirând empatic scrierile eminesciene –

poezie, proză, dramaturgie, fragmentarium, corespondență – căutarea sa orbitează în jurul acestui *nucleu bivalent*, copilăria și iubirea adolescentină, plasat sub zodia trecerii. *Floare de tei* și *Stelele-n cer*, printre ultimele texte ale poetului consacra această trecere fără nicio umbră.

Valorizând locuirea la Ipotești ca locuire în cosmos, Valentin Coșereanu nu se oprește la oblicirea engramelor locului în operă (casa, incinta, locul, pădurea, familia, iubita), ci re-îvestește totodată locul cu atribute noi, generate de procesul de sublimare poetică. În acest mod, individualitatea imaginii și generalitatea conceptului reflectă un prund de co-geneză a *realității poetice* cu *realitatea*. Inseparabilă de profunzimea sensului, profunzimea formelor realității se învăluie astfel de misterul pe care orice mare creație (poetică) îl generează, căci poezia *deschide* scara realului și, precum spune Roberto Juarroz, *adaugă realitate realității*. Identificate cu migală de orfevru, însemnele iubitei de la Ipotești, de pildă – de la *De-aș avea... la Stelele-n cer*, trecând *Prin nopți tăcute*, *Ondina*, *Cezara* etc., etc. – , configurează un arhetip feminin ireductibil. Acest arhetip *topește* carnația și chipul *presupusei Casandre*, potențându-le, totodată, iar Valentin Coșereanu urmărește cu deosebire acest complex dinamism contradictoriu. Leitmotiv al comentariilor sale care însoțesc fiecare text, inclusiv pe acelea în care incertitudinea corespondențelor domină – cum ar fi *O călărare în zori*, dar, spune Duchamp, și privitorul face tabloul –, iubita de la Ipotești reprezintă, consideră Valentin Coșereanu, *forța gravitațională* a universului copilăriei și a imaginarului maturității eminesciene, în egală măsură. În raport cu aceasta, înfățișările multiple ale codrului, laolaltă cu lacul, izvorul și vâlcioara devin forțe de coadaptare a palpabilului cu pulsunile astrale. Între iarbă și stele, *mundus imaginalis* cristalizează indicibila *relianță* dintre sensul lumii și sensul existenței în lume. Creația poetică, al cărei mister *ține de domeniul misterelor cosmogonice* (Lucian Blaga), este singura cale ce duce pe un tărâm al imaginalului, același pe care numai copilăria îl mai cunoaște în enigmatica lui profunzime.

Perpetuându-se în cugetul poetic, endosmoza sufletească săvârșită în copilărie (*O, rămâi...*, *Copii eram noi amândoi*, *Și flori de gheață în ferești* etc.) participă la devenirea lumii infinite a Sensului, o lume în care orice *crux interpretum* trezește la *cogitatio* și dezvăluie, astfel, *șandăra de aureolă* purtată de fiecă lucr (Arghezi). Prospețimea iscoditoare a privirii copilului consună cu privirea *imaginalizantă* a poetului; Giovanni Pascoli, citat de către Valentin Coșereanu în glosele sale, a văzut bine. De aceea, tărâmul Ipoteștilor se ivește sub atâtea chipuri și corpuri sonore în opera eminesciană. Urmând unei celebre afirmații a lui Novalis – după care *poezia este realul absolut* –, am putea spune că investigația lor echivalează cu dezvăluirea *concretului*; *concret* vine de la *concreștere a crește împreună*. *Ipoteștii lăuntrice și Ipoteștii reali cresc laolaltă*, iar *icoana lor estetică este lumea imaginală*. În fond, în această carte-estuar, Valentin Coșereanu de *această creștere* este interesat, și nu de riguroase corespondențe, de realiste

transpuneri ori de limanuri pozitiviste. Chiar dacă în demersul său *detectivistic* demonstrația, invocată de Creția, nu i se arată uneori până la capăt, e – preluând expresia lui Al. Ciorănescu despre opera lui Ion Barbu – *ca greșeala lui Columb*: mulțumită ei, știm de continentul pe care numai poetul și copilul îl înstăpânesc pe de-a-ntregul, *în întinderea și adâncimea lui*. Acest *continent* și *mundus imaginalis* sunt totuna. Inefabilul său, conturat cu fervoare de-a lungul cărții, este ilustrat pe măsură și de picturile în *sfumato* create de către Mircia Dumitrescu în aceeași lumină ce tănuiește iarba copilăriei poetului.

Într-o lume din ce în ce mai dedată destrăcărilor culturale, tot mai sufocată de non-locuri și de tenace goropisme, demersul lui Valentin Coșereanu este unul aparte și se cuvine prețuit ca atare. El demonstrează că, unind iarbă și stele, vizibil și invizibil, gândirea creatoare nu este nici *ex nihilo*, nici *cum nihilo*: realitatea transtemporală și transspațială a Sensului emerge în bună măsură din izvoarele realității-aici. Scamatoriile textualist-deconstructivist-postmoderniste și demonii teoretici nu pot oculta acest joc perpetuu, dinamic-contradictoriu (deci nedeterminist), dintre realitate, existență și operă; sublimarea nu este anihilare. Așa cum *Într-o lume de neguri/ Trăiește luminoasa umbră*, palpitul vieții și al țărâniei de care, în mod fatal, este legată, răzbate mai mult sau mai puțin perceptibil în cosmosul creației, astfel încât tainica relație dintre realitate și realitatea operei vine dintr-un *agnorismos* subtil, i.e. o recunoaștere care soliciită *vremea și auzul*. Numai așa *lumea imaginală*, iscată între iarbă și stele se lasă întrevăzută. Pasionat reflexiv, Valentin Coșereanu caută și imaginează pași desculți în iarba copilăriei, iluminată de stele ce *ard depărtărilor*. Or, această căutare este o mărturie de existență pentru *mundus imaginalis*; ceea ce nu-i puțin lucru. Singura lume unde arborele crește în auz (Rilke) și *dânțuiesc stele în iarbă* (Blaga), e o lume ne-aieva, dar resimțită ca prezență. Un distih

din *Povestea magului călător în stele* îi arată limpede chipul: *Deși nu sunt aievea aceste lumi solare/ El tot le vede, simte, le-aude și le are.*

O lume de lumi, aceasta este *mundus imaginalis*.

Pompiliu Crăciunescu

Călin (File din poveste)

* * *

Lucrat încă din timpul perioadei berlineze și până târziu în 1876-78, geneza poemului pare să fie cea povestită de fratele poetului, Matei, care relatează cu veridicitate aspectul. Din punctul de vedere al temei noastre, remarcăm legătura poetului cu plaiurile natale, de unde-și extrage sursele de inspirație: *Pe când Eminescu era slujbaş la Iași [...], a venit la familia sa în Ipotești. Cu această ocazie s-a dus și la schitul Agafton din județul Botoșani, unde era călugăriță mătușa sa, maica Fevronia Iurașcu. Aceasta, într-o seară, a făcut șezătoare de tors lână, la care au venit mai multe călugărițe. Una din ele, anume Zenaida, a spus povestea lui Călin. Poetul a ascultat-o, a luat notițe și apoi a versificat subiectul⁵.*

Se știe din documente și mărturii că Fevronia a făcut în câteva rânduri acest lucru, la solicitarea poetului. Dealtfel, mătușa lui Eminescu era una cam neconformă cu regulile mănăstirii: se ținea cu un maior din Botoșani, se fotografia, lucruri cu totul nepermise celor din cin, dar oamenii mai aparte se manifestă și acolo unde regula spune nu, așa cum, dealtfel, proceda și un frate al tatei, Iachint, călugăr la Mitropolia ieșeană, care umbla cu două perechi de cai albi înhămați la trăsură și cam trăgea la măsea. Când i se reproșa în familie, el răspundea constant: *Și foarte bine am făcut!*

Cealaltă mătușă, Olimpiada, era chiar stareța mănăstirii, riguroasă într-ale celor duhovnicești și cea care ținea în mod deosebit la Mihai, căruia îi confecționa haine de șiac pe care le lucrau chiar la mănăstire și pe care Eminescu le-a preferat mai toată viața, ca și prietenul său, Creangă.

Publicat în *Convorbiri literare* din 1 noiembrie 1876 sub titlul *Călin – File din poveste*, poemul are mult mai multe ascunzișuri, întrucât «*Călin*» se extinde [...] la dimensiunea universului și ne furnizează un exemplar de

⁵ Apud Corneliu Botez, *Omagiu lui Mihail Eminescu... ed. cit.*, p. 193. Nu știm, însă, în ce măsură Matei fixează bine în timp acest lucru, fiindcă scrisoarea adresată lui Corneliu Botez este scrisă din amintiri abia în 1909 și e posibil ca memoria să-i fi jucat o festă. În acest sens Alain Guillerrou (*op. cit.*, p. 168), pune cap la cap anii de redactare a manuscriselor care privesc poemul, neexcluzând veridicitatea întâmplării povestite, dar ține să evidențieze faptul că *Nu este imposibil ca maica Zenaida să-i fi povestit tânărului Eminescu basmul «Călin»*. Dar asta s-a întâmplat cu siguranță la o dată mai veche decât cea care ne este indicată.

calitate din această poezie eminesciană în care se amestecă, sub o formă simplă la prima vedere și cu totul spontană, atâtea intenții secrete: confidențe autobiografice, visuri senzuale, reminiscențe de folclor și teorii generale despre lume. [...]...toate aceste elemente componente sunt îmbinate cu o artă atât de desăvârșită, încât nu mai rămâne nici o urmă din diversitatea lor inițială. Tocmai această sinteză nouă și foarte personală constituie operația misterioasă a geniului lui Eminescu⁶.

Referitor chiar la primele versuri ale poemului, cercetătorul I. D. Marin spune, contrazicându-l pe marele editor Perpessicius: *Eroarea continuă, când în același ciclu numit «veronian» a fost inclus și «Călin», – [...] care, după Perpessicius, este «poemul de inspirație și dedicație veroniană» când acest poem are atâtea legături cu «Crăiasa din povești», cu «Lacul» și cu «Dorința» și mai ales când tot Perpessicius vede, în fiecare dintre acestea, «un val din aria de valuri a lui «Călin»*⁷.

Cum însă nu suntem dintre susținătorii totali ai cercetătorului în cauză, vom afirma solomonic că și unul și celălalt au dreptatea lor, fără ca ideile unora să le excludă pe ale celuilalt, căci numai anumite pasaje din acest lung poem par a fi inspirate din natura și iubirea ipoteșteană, pe când altele, de iubirea Veronicăi. Sunt argumente și pentru unele și pentru altele. Noi vom lua în discuție doar pe cele care privesc tema abordată în volum.

Cunoscând în amănunt topografia locurilor, cercetătorul ipoteștean susține pe bună dreptate, că Dacă dintre cititori, s-ar sui careva, într-o seară de vară, pe Stâncă stearpă – deci în capătul de sud-vest al moșiei Ipoteștilor și ar privi la răsărit, către Botoșani, ca să vadă cum răsare luna, ar trăi, la fața locului versurile cu care poetul începe poemul «Călin»: Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăritic./ Rumenind străvechii codri și castelul singuratic⁸.

Desigur că abordarea prea brutală (și prea bătută în cuie), pe care-o folosește Marin nu e cea mai fericită, întrucât atunci când este vorba de opera unui poet totul trebuie susținut cu oarecari rezerve, chiar sensul cuvântului inspirație este unul care ține de Divinitate, așadar greu explicabil în esența lui.

Procedând altfel, nu facem decât să vulgarizăm, să aducem prea pe pământ o țesătură de idei atât de fină cum este inspirația unui autor. Așa cum spunea Ștefan Augustin Doinaș, în capul unui poet se poate învărti *o întreagă Americă*, dar asta e altceva, căci ea nu se identifică cu cea reală ca un hamburger între două felii de pâine. Prin urmare, lucrurile acestea sunt cu mult mai subtile și țin de un păienjeniș fin, greu definibil.

Câteodată, însă, aluzii și sentimente pot fi desprinse din contextul dat pentru a sugera, *nu a numi*, așa cum teoretiza, spre exemplu, Mallarmé cel care spunea că în poezie niciodată poetul nu numește, el sugerează. Prin

⁶ Alain Guillerrou, *op. cit.*, pp. 186-187.

⁷ I. D. Marin, *op. cit.*, p. 176.

⁸ *Idem*.

urmare, am putea sugera că după primele versuri, poetul, în inspirația sa de tip divin, se poate să fi avut în imagine chiar locurile copilăriei sale, căci se știe că acestea, ca și primele sentimente ale vârstei dintâi s-au imprimat pentru totdeauna, iar copilul le poartă în suflet până târziu. Sugestia însă e altceva decât realitatea din care Eminescu își trage substanța poetică, chiar și atunci când este extrasă din cruda realitate, ca în versurile: *Ș-ale râurilor ape, ce sclipeșc fugind în ropot –/ De departe-n văi coboară tânguiosul glas de clopot. Și asta cu atât mai mult cu cât Pe de-asupra de prăpăstii sunt zidiri de cetățuie*, așadar s-ar potrivi cu ceea ce susține I. D. Marin în continuare: «*Castelul singuratic*» era curtea Calimachi, de la Stâncești, situată pe o culme de deal, în afara satului Stâncești, dar tot în direcția răsăritului. Și dacă tot pe Stânca stearpă, ar privi pe aproape, înspre vest și nord-vest, ca să vadă cum de la izvorul cântat de poet coboară pârâul, către luncă, ar înțelege și strofa trecută de Perpessicius la subsolul lui Călin: *Un izvor ce trece tainic/ Suspinând prin flori molatic/ Lin coboară-n ropot dulce/ Pe tăpșanul singuratic*⁹.

Să înțelegem, însă că, dacă I. D. Marin vede totul ca sigur, noi interpretăm nuanțat ceea ce la dânsul e literă de lege. Niciodată gândirea imaginativă nu se suprapune exact gândirii concrete și logicii comune, cu atât mai mult ceea ce reprezintă produsul imaginației unui poet nu este cu siguranță exact imaginea din care s-a inspirat. Dimpotrivă, ea apare ca o nouă realitate. Că rădăcinile acesteia sunt izvorul unei noi realități este, de asemenea, un aspect ce ține de o lucidă evidență.

În mod concret, dacă figura fetei descrisă în poem este inspirată de figura, presupusei Casandra, în creație, ea este o nouă imagine, o nouă realitate, chiar dacă din realitatea dintâi s-a născut. Iată un exemplu concludent din care desprindem fire fine țesute în imaginația poetului, fire care ici-colo sunt desprinse din realitate: fata are așadar, trupul alb, mai are curăția ei de fată, părul resfirat de aur, tâmpla-i bate liniștită, așa cum o vedea el când fata dormea în brațele lui, sprâncenele sunt arcate. Chiar când este vorba de aceeași fată (Casandra), imaginația poetului trece peste albele lunci, unde paseri ca el se-ntrec în cântări, dar sugestia rămâne intactă: *De a vârstei ei căldură fragii sânului se coc,/ A ei gură-i descleștată de-a suflării sale foc,/ Ea zâmbind își mișcă dulce a ei buze mici, subțiri.*

Sigur că aceste imagini din versurile de mai sus pot fi comparate cu altele, de același fel, în care figura iubitei transpare cu mai mult realism și este mai pregnantă, iar atunci lucrurile se schimbă ușor. Dar nici în acest caz nu este vorba de verdicte și de certitudini.

În legătură cu imaginea din versul, Iar pe patru-i și la capu-i presurațiș trandafiri, ea poate fi întregită și în comparație cu alte versiuni, cum este

⁹ *Idem.*

această invocare a lui Eminescu către Firdusi, din manuscrisele: 2262, f. 20 și 2283, f. 47, numai că iubita lui nu avea costiță ebenină, ci ca spicul e blondină.

Mai departe, poetul detaliază, vorbind de un Înger blond cu tristă mină! care bate la porțile gândirii lui cerând intrare. Ba chiar o cheamă: Vină, vină. E clar că nu la Veronica se gândește poetul atunci când vorbește despre a inimii regină, mai ales că se plimbă ca-n grădină, unde este ca acasă, chiar mai mult decât atât, spre deosebire de Firdusi, în poetica eminesciană, A mea muză-i ca de marmur/ Și ca spicul e blondină.

Ascunși în pădure, nestingheriți de nimeni, cei doi îndrăgostiți apar în același cadru natural și poartă aceleași obiceiuri și gesturi ale îndrăgostiților de altădată: ei șoptesc în taină ca orice îndrăgostiți, nu cutează în liniștea pădurii să vorbească tare, întrucât s-ar distruge vraja dintre ei, și-ar spune multe, dar nu știu de-unde să-nceapă, căci n-au timp pentru vorbe: Numai ochiul e vorbăreț, iară limba lor e mută.

Și în acest pasaj, Eminescu pare că o invocă tot pe iubita din Ipotești, pe care o regăsim surprinsă cu aceleași gesturi și cu aceleași atitudini și-n poeziile consacrate: *Ea-și acopere cu mâna fața roșă de sfială./ Ochi-n lacrimi și-i ascunde într-un păr ca de peteală.* Iată și un altul lămuritor în strictă legătură cu anii copilăriei și-ai hălăduirilor celor doi notate fugitiv în manuscrisul 2285, f. 91v.: *Ea se roșește – dar nu-ntrebați de ce? O fată sănătoasă la trup și la suflet, așa cum era Casandra, roșește totdeauna – de o-nchipuire chiar, și ce dragăți-e o fată care se roșește numai de o-nchipuire – de amor sau de-o copilărie.* E greu de presupus că fata aceasta este Veronica, femeie măritată și cu experiență într-ale dragostei. Mai mult, roșeața este în strânsă legătură cu amorul din *copilărie*, când nici vorbă ca Eminescu s-o fi cunoscut pe Veronica.

Apoi, n-o vedem pe Veronica decât în postura ei veselă și ațăătoare. O vedem, mai abtirit, așa cum vedea Eminescu femeia pe care a cunoscut-o mai târziu, în epoca maturității, dintr-o notație din manuscrisul 2292, f. 23r.: *Femeia e ca umbra, ca gloria, ca mărirea omenești; nu le cauți – te caută; o urmezi – fuge de tine; fugi de ea – s-apropie de tine.// Poezie în ecuațiuni.* Dimpotrivă, pe Casandra din Ipotești, el n-o va vedea niciodată așa în edenul copilăriei fericite, numai umbra nefericirii cotidiene este surprinsă în atitudinea fetei, în rest numai fericire curată între cei doi, fără tertipuri și cu atât mai mult fără fașoane. Chiar și când se întâmplă să plângă, fericirea le dă speranțe, iar lacrimile sunt consolatoare, căci, notează poetul în manuscrisul 2275B, f. 35r.: *Prin rugăciune și umilință se întărește mușchii inimii noastre, de putem suporta durerea.* În versuri, ideea sună așa: *Și din când în când vărsate, mândru lacrimile-ți șad./ Dar de seci întreg izvorul, atunci cum o să te vad?*

Pe de altă parte suntem îndreptățiți să susținem că atmosfera naturii înconjurătoare este posibil să fie cea din jurul lacului de la Ipotești. Dar, încă

odată, rezultatul este sugestie, nu realitate: Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt./ Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet. Etc.

S-a remarcat și-n alt loc cadrul unui interior de țară, dar combinațiile acestea măiestrite pot fi de oriunde din arealul ipoteștean, pe unde poetul copil hălăduia adesea, prin locuri pe care le cunoștea ca-n palmă. Așadar, combinațiile acestea sunt dificil de comparat, căci noua realitate poate fi luată de oriunde, poate fi una amalgamată de imagini și trăiri diferite. Altfel, o poezie, susținea Eminescu, dacă ar înțelege-o toți bucherii, n-ar mai fi poezie. Oricum am lua-o, însă, imaginea-sugestie ține de arealul ipoteștean, iar Veronica, cea care n-a călcat niciodată plaiurile ipoteștene n-are ce căuta în acest cadru-amintire decât în măsura în care (căci se întâmplă și așa) poetul scrie o poezie cu gândul la Casandra, apoi, mai târziu, o adaptează și o dedică Veronicăi.

Cât despre interiorul menționat mai sus, el este unul obișnuit ipoteștean – poate chiar cel al atenansei. Aluziile la fratele Ilie sunt și aici prezente ca și în Copii eram noi amândoi, căci el era cel care avea talent la desen, talent pe care și-l exersa pe cuptorul uns cu humă și pe coșcovii păreți, unde, surprinzându-i caracterul, dar și talentul, Eminescu spune că Zugrăvit-au c-un cărbune copilașul cel isteț/ Purceluși cu coada sfredel și cu bețe-n loc de labă./ Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă.

Cât privește imaginea fetei, ea poate fi a Casandrei, cea care apare peste tot cu flori albastre prinse în păr. Sigur, că în perioada veroniană, când Eminescu reia multe din poeziile compuse înainte de a o cunoaște pe Veronica, apelează cu sârg la a le preface, adaptându-le și dedicându-le acesteia, căci de unde altundeva să-i vină Veronicăi să-i dăruiască flori albastre decât în urma preferințelor poetului, pe care, desigur, i le-a mărturisit?

Despre Veronica, poetul se pronunță în iulie 1880, astfel: Ziua de 4/16 fevr. 876 a fost cea mai fericită a vieții mele. Eu am ținut pe Veronica în brațe, și am strâns-o la piept, am sărutat-o. Ea mi-a dăruit flori albastre pe care le voi ținea toată viața mea. Dragu mamei. Ce frumoasă e, ce dulce-gura ei cea moale și fină, obrazul ei atât de [...] care ți-ar încăpea// În 1875 vara s-a întâmplat în locuința femeii lui. După aceasta a mai avut relații cu... precum singură a mărturisit. Ce vită ai fost (nefiind decât manta de vreme rea) lată unde conduce idealismul!!!¹⁰. Cât de realist își notează Eminescu amintirile în legătură cu Veronica și ce diferență este între acestea și poeziile închinat iubitei din Ipotești. E păcat că nu avem câteva notații ca aceste de la poet și din perioada când era îndrăgostit de Casandra...

Avem însă notații interesante cu referire la copilărie, atunci când poetul împlinște 24 de ani, căci nostalgia copilăriei este dată tocmai de visul rețrăit al iubirii dintâi: Când ai vârsta de 24 de ani și privești înapoi propria-ți viață trecută, începând cu anii copilăriei, ți se pare că ai trăit un secol. Cât

¹⁰ M. Eminescu, *Opere*, XV, ediția Academiei Române, p. 219.

de însořit (senin) se desfășoară totul – această lume ce pare nesfârșită și care se pierde etern în tinerețe, pentru că nu se prevede un sfârșit al timpului. Copilul e un geniu. Asemeni acestuia mai are încă în perspectivă o lume a ideilor – privirea clară, isteată, lipsa de conștiență a caracterului trecător al tuturor fantasmelor au întărit această idee în jurul său. Lumea copiilor e minunată. La acesta (servesc) direct glumele sale și basmele actualizate și prietenii săi.¹¹

Atmosfera cadrului natural din manuscrisul 2262 (f. 105-109) este cea descrisă și în alte poeme, din care reiese concordanța între cea de aici și cea din arealul ipoteștean¹².

Printre modelele care țin de același areal, interesante ni se par și aceste notații de pe o pagină de manuscris: *Sunt ochi în lumea aceasta, care au deosebită plecare pentru tot ce [e] miniatură. [...] Un asemenea om face cucoși de hârtie și-i pune pe masă, e-n stare să-ți spuie dacă o muscă surâde, ce planuri diplomatice îmblă prin capul unui paingen, ce idei asupra lumii are un gânsac [...]. Dacă o foaie de trandafir a căzut pe un gândăcel smălțuit, a fost cu intenție – regina a aruncat batista în taină umilului ei servitor – dacă Păingeni încunjură c-un val diamantin capul unei flori, pe care cad apoi mărgăritărele de rouă, el zice: vezi ce frumoasă mireasă. Și painjenii țeș de la o tufă de flori la cealaltă un pod de diamant la mirele ce șade departe – pe altă tufă, s-adună nuntașii, un cârd întreg de musculițe albastre ca oțelul... furnicile sunt servitori căci aduc saci albi cu miere și făină, ba țin câte o iarbă în gură, cu care să apere de razele soarelui capul miresei. Clopoștii albaștri a florilor sună de liturghie, albinele cântă ca lăutari, bondari în veșmânt de catifea murmură pe nas ca un popă bătrân, fluturii, Don Juanii grădinelor, vin în cârduri la nuntă, că ceea ce nimeni n-aude, a auzit miniaturistul meu, o nuntă în taina firii*¹³.

Spunând despre toate cele înșiruite că sunt o nuntă în taina firii, este dezvăluită, așadar, aplecarea spre miniatural a poetului atunci când țeșe atât de frumos și sugestiv privind mișcările găzelor din nunta paralelă celei descrise ca reală. Este o descriere amănunțită a proprii lui aplecări asupra găzelor din natura ipoteșteană, în speță cea de la lac și din împrejurimi, în mijlocul căroră a trăit copilul Mihai, urmărindu-le îndeaproape viața, căci era parte din viața lui de copil, înconjurat de atmosfera pădurii, lacului, livezii din incinta casei, dar și de micile vietăți care umpleau cu zumzetul lor spațiul ușor recognoscibil al curții din Ipotești.

Mihai le-a observat așa cum numai un copil curios știa să observe. Simbioza trăirii acestuia cu natura era atât de firească încât șerpii cu care se juca când era mic, la Ipotești, erau prietenii și nu dușmanii casei. Mai mult, trăitor în natură, el ajunsese să prevestească vremea, ca bătrânii cu experiență

¹¹ *Idem*, p. 231.

¹² Vezi Eminescu, *Opere*, I, ed. Coșereanu, pp. 1416-1417.

¹³ Apud CD-ul editat de Academia Română, vol. II, Manuscris românesc 2255.

în materie. Sunt explicabile, așadar, trăsăturile găzelor: furnicile aduc în gură, în hărnicia lor proverbială, *de făină mării saci*, albinele-aduc miere, *aduc colb mărunt de aur*, greierul surprins de fabuliști drept un cântăreț este vornicelul care știe să aducă vorba dulce a artistului și să-nvezească mesenii, purecii au potcoave de oțel, căci sar într-una, bondarul este cel *rotund în pântec*, asemenea cu popii pe care nu i-a putut suferi niciodată în falsa lor mieroșenie (*somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec*); *Fluturi mulți din multe neamuri vin în urma lui un lanț/ Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți*. Țânțarii sunt lăutarii care bâzâie într-una, iar greierul are haina prinsă-n șireturi.

În ceea ce privește versurile din manuscrisul 2283, f, 153v., ele sugerează aceeași atmosferă preluată și redimensionată din preajma lacului aflat în pădurea Baisei, de lângă Ipotești.

Aceeași atmosferă de liniște și calm sufletesc, aceleași zgomote câteodată abia perceptibile ale pădurii, același sunet de corn care răsuna în vremea copilăriei poetului între cele două dealuri.

Unde se termină realitatea și unde începe sugestia creatoare? E greu de dat un răspuns categoric. Dovadă că cele (aproximativ) 460 de pagini ale cărții tatonează, analizează, descriu, aduc argumente și sugestii. Dar cu toate acestea, abia parcursul întregului poate convinge ceea ce, la urma urmei, nu sunt decât supoziții. În conștiința noastră ele dau de gândit, dezbătând și altfel o problematică pe care și critica și istoria literară o face să fie una tabu. De ce?

...stare absurdă cu schije de gând...!!!

*...ape tulburi
gări
păduri
urmărit chinuit
hăituit de lupi
o luminiță stacojie
ceață
noapte
mă disipez prin
clădiri mari
hidoase...!!!
...liftul se
blochează și se
hăitește...!!!*

*...apoi
clădiri frumoase
luminate
ploaia netrebnică ce
mă sfâșie
ca un plânset
nesfârșit
am pierdut clădirea
cu liftul...!!!
...cad
mă afund între unde
nu am ajuns
nu mai sunt...!!!*

**....azi am rătăcit cuvintele în surâsul tău de iubire...!!!
(se dedică unei doamne ce o prețuiesc în toate)**

...de azi
ce vor face cum vom curge cum ne vom șopti
iubito...???

...îmi înfing sărutul în umărul tău plâns
îți cresc mlădițe în jurul surâsului și-ți înfloresc crini
pe sânii tăi răsăriți din pădurea de alint și
mângâieri...!!!

...ajungem uneori atât de flămânzi de noi că ne
scufundăm în tot ce e decorat divin și miroase a
ambră
călcăm pe sufletele încolonate lângă clipa certării
pe ceea ce vedem și-nchidem ochii să nu ne
prăbușim
strangulăm întrebările care se nasc din fulgerul vremii
acceptăm compromisuri în numele tău îndrăgostire
empatizăm cu minciuna iertată cu trădarea cu nepăsarea
cu spălarea de imagini de pe sticla pătată de lujerul
lumii...!!!

...apoi târziu
ne-ndrăgostim de curcubeul ce se prelinge în păru-ți de mătase sinelie și
amânând momentul ce va să fie ne vom șopti însingurați
și triști că țin lumea întreagă în palme
când poposește mâna ta în mâinile mele
îmi tremură macii privirii și zâmbetul tău mă topește
în drag
blând ai aprins o rază în întunericul meu când ai intrat
sau poate e iubirea așa trosnind și apărând în răsărit
de ochi verzi
oare vrei chiar să-ți țin un discurs cu flori de sânziene
cu patimă cu zbatere candoare și-mbrățișări venite...???

...și va fi mâine
iubito...!!!

Icoană pe sticlă de Viorica Colpacci

Arheul eminescian, de la poveste la ființă

„... În fapt, lumea-i visul sufletului nostru. Nu există nici timp nici spațiu - ele sunt numai în sufletul nostru. Trecut și viitor e în sufletul meu ca pădurea într-un sămbure de ghindă, și infinitul asemenea ca reflectarea cerului înstelat într-un strop de rouă”. Și, continuă cugetătorul: „Dacă am afla misterul prin care să ne punem în legătură cu aceste ordini de lucruri care stau ascunse în noi, mister pe care l-au posedat poate magii egipteni și asirieni, atuncea, în adâncurile sufletului coborându-ne, am putea trăi aieva în trecut și am putea locui în lumea stelelor”.¹

„Cu drept cuvânt, adaugă vocea naratorului, cititorul va fi clătinat din cap și va fi întrebat - prin mîntea cărui muritor treceau aceste idei. Existența ideală a acestor reflecțiuni avea izvor de emanațiune un cap cu plete de o sălbatică neregularitate, înfundat într-o căciulă de miel...”.² Decorul acestor cugetări ce au ca punct de pornire eterna dispută între „materialism” și metafizică, tranșată în mod original de Mihai Eminescu, prin doctrina „identității eu-rilor”, după cum bine observa Theodor Codreanu³ este și el cu totul neobișnuit, chiar și pentru cititorul de acum aproape un veac și jumătate (nuvela a fost publicată în *Convorbiri literare*, la 1 decembrie 1872): „Era noapte și ploaia cădea mărunță pe stradelele nepavate, strănte și noroioase ce trec prin noianul de case mici și rău zidite din care consistă partea cea mai mare a capitalei României...”.⁴ Descrierea urmează, am spune într-un stil hiper-realist, sumbru, în contrast cu înălțimea gândurilor eroului narațiunii; sunt evocate, laolaltă, geamurile „mari și nespălate” ale unei cârciumi de cartier, prin care „trecea o lumină murdară”, animate fie de chipul unui „mitocan cu capul lulea de vin”, ori de profilul unei femei cu capul înfășurat într-un „cap(i)șon” ce reflecta, pe pereții „neguroși”, trecătoare umbre „ca în epopeile nordice”, ori ale unui sărman violonist, „un biet de țigan cu capul într-o pălărie a căror margini erau simbolul nimerit al nemărginirii”, ori ale unui „ungur lung”, cu picioarele goale vârate în niște papuci „înfunțați cu paie”, care frământa pământul într-un dans „sălbatic”.

În acest decor sordid, neplăcut pentru „simțul estetic” al cugetătorului ocazional, poposește *Dionis*, un tânăr cu o frunte „albă și netedă”, „corect boltită”; „numai părul, cam pre-lung, curgea în vițe până pe spate”, iar uscăciunea lui „neagră și sălbatică” contrasta cu „fața fină, dulce și

¹ Mihai Eminescu, *Opere, VII, Proză literară, Sărmanul Dionis*, Ed. Academiei, București, 1977, p. 93 și urm.

² *Ibidem*, p. 94.

³ Theodor Codreanu, *Modelul ontologic eminescian*, Editura Porto-Franco, Galați, 1992, p. 12.

⁴ M. Eminescu, *Opere, VII...*, p. 94.

copilăroasă” a eroului. *Cugetările* continuă, „în aroma îmbătătoare” a unei cafele turcești, în vreme ce ochii „cei moi și străluciți” ai lui Dionis, se pierd în „muri afumați”, plini de mirosul tutunului: „Și într-un spațiu fără margini, nu este o bucată a lui, oricât de mare și oricât de mică ar fi, numai o picătură în raport cu nemărginirea? Asemenea, în eternitatea fără margini, nu este orice bucată de timp, oricât de mare, sau oricât de mică, numai o clipă suspendată; Și iată cum. Presupunând lumea redusă la un bob de rouă, și raporturile de timp la o picătură de vreme, secolii din istoria acestei lumi microscopice ar fi clipite, iar în aceste clipite oamenii ar lucra tot atât și ar cugeta tot atâta ca în evii noștri”.⁵

Cine este, așadar, *Dionis*, frate bun cu *Ieronim*, din nuvela *Cezara*,⁶ ori cu eroul, „cugetător” și el, de la cârciuma Corabia lui Noe, din povestirea *Archaeus*, ce întârzie la „măsuța din colțul corabiei”, în față cu un „pocal de vin unguesc, bun”, în prezența unui moșneag „din vremea lui Sim, Ham și Iafit”? La o primă vedere, am spune că ei sunt un alter-ego ai naratorului, până la un punct un „auto/portret” al poetului la „tinerete”. Iată-l, spre exemplificare, și pe *Ieronim*: „O frunte înaltă și egal de largă asupra cărei părul formează un cadru luciu și negru stă așezat deasupra unor ochi adânciți de boltele lor, și deasupra nasului fin. O gură cu buze subțiri, o bărbie rotunjită, ochii mulțumiți de ei înșiși, privesc cu-un fel de conștiință de sine ce-ar putea deveni cutezare - expresia lor e un ciudat amestec de vis și rațiune rece”.⁷

Descrierile, sumare, ne poartă cu gândul, dincolo de identitatea lor fizică, spre un soi de *demon*, un Lucifer „căzut”, ca în povestea *Luceafărului*. De altfel, teza nu este departe de realitate, câtă vreme, în postuma *Miradoniz* (cca. 1872) poetul imaginează și o soață pentru acest demon, pe zâna *Miradoniz*, sau *Miradonis*, femininul de la Lucifer, idee întărită de o însemnare din *Caiete*: „Plan- *Miradoniz* întrețesută cu ideea demonului și cu *Povestea ce i-am povestit ei* (postuma cu același titlu):

„Prin podul străveziu și clar străbate
A lunei rază și-nverzește râul
Cu miile lui unde ca-ntr-o mândră
Nemaivăzută feerie - iar peste pod
Trece albă, dulce, mlădioasă, jună
Albă ca noaptea, păru-i de aur
Lin împletind în crinii mâinilor
Ivind prin haina albă membrii angelici
Abia călcând podul cel lung cu a ei
Picioare de omăt, zâna *Miradoniz*...”⁸

⁵ *Ibidem*, p. 93.

⁶ Publicată, inițial, în foileton, în *Curierul de Iași*, an IX, nr. 87-90, august, 1876.

⁷ *Cezara*, Varianta E, Mihai Eminescu, *Opere*, VII..., p. 155.

⁸ M. Eminescu, *Opere*, IV, *Poezii postume*, Ed. Academiei, București, 1977, p. 94.

Reprezentarea demonului și a soaței sale Miradoniz, cuplu frecvent în proza literară eminesciană, ne conduce spre lumea mitului, căci, ne asigură Eugen Todoran: „Eminescu își construiește opera pe mituri și legende istorice, al căror sens merge până la mitul inițial, pelasgic, al Marii Zeițe, altoit pe străvechea zestre a orfismului”.⁹ Tema nu trebuie să ne surprindă, inclusiv adjectivul *orfic*, câtă vreme mitul lui Orfeu, personaj arhetipic, „arheic”, am spune, comun spațiului tragic, ne poartă deopotrivă spre șirul „marilor inițiați”, de la Pythagora și Homer, la Faust și, la noi, Luceafărul, până la încercările moderne, filosofice, de căutare a absolutului. În umbra legendarului personaj, înscris definitiv în mitologia romantică din care își trage și Mihai Eminescu seva inspirației, avem obsesia eternității. „Există pe pământ oameni - sunt oare aceștia oameni? - care observă distinct în adâncimile orizontului visului, înălțimile absolutului și care au viziunea terbilă a muntelui infinit”, observa și Hermine Riffaterre.¹⁰

O altă postumă, *Demonism* (scrisă cam în aceeași perioadă, cca. 1872), reia tema *căderii*, după lecția tragică a înfrângerii *orfice* în spirit, adăugând noi nuanțe motivului *demonului*, văzut ca un răzvrătit împotriva zeilor, un erou răpus de măreția tragică a destinului potrivit:

„O demon, demon! Abia acum pricep
De ce-ai urcat adâncurile tale
Contra-nălțimilor cerești;
El a fost rău și fiindă răul
Puterea are de-a învinge... învinse
Tu ai fost drept, de-aceea ai căzut...”¹¹

Ca o concluzie *demonul eminescian* este o natură complexă, reflexivă, sfâșiat lăuntric de întrebări și îndoieli, aflat într-o permanentă căutare a unor „adevăruri” fundamentale. Măcinat de nesiguranță, demonul e *sceptic*. El e bătrân „ca lumea”, e *Zeul pământului*, este un alter-ego al Creatorului, al artistului în general, cuprins de *pathos* romantic și de viziunea largă a generalizărilor filosofice. Iată-l, pe *Sarmis* (din poema omonimă) „craiul tânăr din Geția cea veche”, venind „din umbră de maluri”, însoțit de mireasa-i, ce sta în picioare, „Frumoasă ca o zână / Și pe-al lui umăr își sprijinea o mână”:

„Cât ai putea, departe, lopețile să lepezi
Ca-n voie să ne ducă a mării unde rezezi
Oriunde ne vor duce, în farmecul iubirii
Chiar de murim ajungem limanul fericirii”.¹²

⁹ Eugen Todoran, *Epopoea română*, Editura Junimea, Iași, 1981, p. 229.

¹⁰ Hermine Riffaterre, *L'Orphisme dans la poesie romanti[que]*, Edition Nizet, Paris, 1970, p. 140.

¹¹ M. Eminescu, *Opere, IV, Poezii postume...*, p. 90.

¹² *Ibidem*, p. 411.

Un astfel de „liman” este și *Insula lui Euthanasius* din povestirea *Cezara*, în opinia lui Mircea Eliade: „cea mai desăvârșită viziune paradisiacă din literatura românească”.¹³ În studiul său *Opera lui Mihai Eminescu* (1934), G. Călinescu analizează pe larg „sursele” acestui motiv literar, plecând de la literatura indiană și ajungând la universul romantic. Martora a pasiunii dintre Cezara și Ieronim, insula (fictivă) evocată de Eminescu este, simultan, un loc edenic, un paradis, dar și un refugiu „metafizic” („O dezbrăcare de formă, o reîntoarcere la primordial, la preformal” ne asigură Mircea Eliade¹⁴). Învingând rezerva, placiditatea, melancolica șovăire a lui Ieronim, „insula” este mai mult decât un adăpost, este un loc magic la care au acces numai cei inițiați: „Lumea mea este o vale înconjurată din toate părțile de stânci nepătrunse care stau ca un zid dinspre mare, astfel încât suflet de om nu poate ști acest rai pământesc unde trăiesc”, îi scrie Euthanasius (tot un soi de Arheu un *nemuritor*, după cum îi spune și numele) lui Ieronim, invitându-l să vină în această „inimă” de piatră, unde stâncile înalte fac orizontul „mai îngust”: „O bucată de cer, numai, dar ce bucată! Un azur *întunecos și transparent* (s.n.) și numai din când în când câte un nourel alb ca și când s-ar fi vărsat lapte din cer”.¹⁵

În acest decor feeric, veritabilă „Insulă a fericților” spre care se îndreptau în vechime, după moarte, sufletele „eroilor”, ori ale Arheilor, Euthanasius, dezbrăcat de „haina deșertăciunii” învață de la „dascălii” săi, albinele, arta amenajării „ingenioase” a lumii și a societății: „Umblu la școală. Știi la cine? La albinele mele. Am părerea că toate ideile ce plutesc pe suprafața vieții oamenilor sunt ca și ceații ce aruncă o manta pe un corp ce se mișcă. Ele sunt altceva decât mișcarea corpului însuși... Dar ce ordine, ce măiestrie în lucrare. De-ar avea cărți, jurnale, universități ai vedea pe literați făcând combinații geniale asupra acestei ordini și-ai gândi că-i făptura inteligenței...”¹⁶

Cu asemenea „obsesii”, M. Eminescu se depărtează, „paradoxal”, de mișcarea romantică, ajungând la un înțeles cosmogonic, transcendent, al lumii. Ființele minuscule, albinele ce-și duc existența „natural”, sub oblăduirea legilor devenirii, ne duc cu gândul la *demonii liberi*, ce au *aripi și zboară*. În acest caz, după pilda albinelor, Euthanasius, și el un Arheu, un „zburător” damnat la nemurire, aspiră la o realitate transcendentă, diferită de cea umană. Deopotrivă reală, și *absolută*, „insula” eminesciană îndeamnă spre întoarcerea către „starea adamică”, după cum ne încredințează Mircea Eliade¹⁷.

¹³ Mircea Eliade, *Insula lui Euthanasius*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943, p. 5.

¹⁴ *Ibidem*, p. 8.

¹⁵ M. Eminescu, *Opere, VII, Cezara...*, p. 157.

¹⁶ *Ibidem*, p. 158.

¹⁷ Mircea Eliade, *Op.cit.*, p. 15.

Privită din această perspectivă, proza literară eminesciană, hiperevaluată de unii, ori redusă la un simplu „exercițiu de fantezie metafizică, un grăunte de nebunie ce se desfășoară cu splendoare”¹⁸ este, la fel ca și poezia sa, un amestec de lirism, cărturărie, imaginație și reflexii filosofice, totul întreținut cu elemente biografice, astfel că „sâmburele de nebunie” de care vorbea G. Panu nu este decât excesul de personalitate creativă de care poetul dă dovadă. Estetic vorbind, proza sa literară excede cadrul, cu totul sărac al începuturilor prozei românești, trecând, în zbor planat, de la descriptivismul istoric din *Alexandru Lăpușneanu*, de Costache Negruzzi, ori de la investigațiile psihologice din *O făclie de Paști*, ale lui Caragiale, direct la reflexiile filosofice asupra aprioritismului kantian, fără de care spiritul n-ar călători în alte veacuri ori pe alte meridiane: „În faptă, lumea-i visul sufletului nostru”, ne asigură poetul în debutul prozei *Sărmanul Dionis*¹⁹ iar toată creația sa ulterioară este o demonstrație că, sub puterera practicilor „magice”, prin „vraja” spiritului, misterul operează, astfel încât „veacul de aur” din vremea lui Alexandru cel Bun (spre a ne păstra în limitele temporale din *Sărmanul Dionis*) se convertește într-un timp „universal”, la fel precum călugărul Dan, devine Dionis, păstrând însă, intacte, trăsăturile „tatălui” său, demult dispărut: „Cu toate că acel portret înfățișa un chip îmbrăcat bărbătește, mâinile cele dulci, mici și albe, trăsăturile feței de o paloare delicată, umedă, strălucită, moale, ochii de o adâncime nespusă, fruntea uscată și femeiește - mică, părul unduind cam spre lung, te-ar fi făcut a crede că e chipul unei femei travestite... Visătorul Dionis se opri în dreptul acestui portret... -*Bună sara, papă*, iar umbra părea că-i surâde din cadrul de lemn”²⁰.

Accentuând asupra aspirației spre trecut, redând cu predilecție eroi „cu capul în nori”, naturi reflexive, metafizice, Eminescu exemplifică teza schopenhoreană după care basmul/în cazul nostru proza cu virtuți fantastice, este „literatura visului”. Concret, *Sărmanul Dionis* este un vis în vis, pe fundalul căruia se desfășoară, transfigurate, secvențe biografice. Situația se repetă, identic, până la un punct, în *Geniu pustiu*, cea mai cunoscută creație dintre postume.²¹ Naratorul, Ioan, aflăm dintr-un „dialog” cu „eroul” povestirii, Toma Nour, este tulburat de „metafora întinericului” din numele interlocutorului său, și brodează pe tema interferenței narațiune/vis. „Romanul e metafora vieții”, constată naratorul, dar e posibil și „reversul aurit al acestei monede calpe”, respectiv „a face mai mult zgomot

¹⁸ George Panu, „Despre *Sărmanul Dionis*”, în *Săptămâna*, 22 februarie 1906.

¹⁹ M. Eminescu, *Opere, VII, Proză literară, Sărmanul Dionis...*, p. 93.

²⁰ *Ibidem*, p. 96.

²¹ Tipărită în 1906, de I. Scurtu, cu mențiunea „Romanș inedit”, extras de editor din miscelaneul nr 2255, mai degrabă un proiect rămas în stadiul de gestație creativă, ca atâtea alte lucrări, și redactat, inițial, „în anii rătăcirii prin Ardeal, sau ai începuturilor studenției vieneze”, după mențiunea lui G. Călinescu, respectiv între 1868-1871.

în lume” decât e cazul. „Extrageți poezia ce există în cântecul absurd al unei zile, și iată romanul” conchide Ioan/Toma Nour Eminescu/Arheul.²²

Narativ, regăsim și în această piesă de sertar, scenariul inițial din *Geniu pustiu*: reflexiile filosofice, rătăcirea „într-o noapte tristă”, ploioasă, pe „străzile nepavate ale Bucureștilor”, tropăitul prin „bălțile de noroi ce te împrășcau cu apa lor hleioasă”, și, în fine, popasul la unul din localurile sordide, „înecate” de mirosul tutunului și asurzite de „eternul trictrac” al jucătorilor de dominou. Aici, la ora sortită („Orologiul, fidel interpret al bătrânului timp, sună de 12 ori în limba sa metalică, spre a da lumii ce nu-l asculta sama, că se scurse și a 12-a oră a miezului nopții”) cei doi inițiază un „dialog”, aparent socio-politic, în fapt, ambii constituind un „dublu” perfect, o ilustrare, apriorică, a *Gemenilor*, din poema omonimă:

„- O, Sarmis, luptă lungă, grozavă e-ntre noi
Ce fugi? Ce fugi? Nu vezi tu la luptă că te chem?
Nu crede cum că tremur, nu crede că mă tem!
Și-atunci el iar răsare și fața-i slabă pierе,
Și ochiul fix se uită, cu spaimă și durere...
Lovește crud odată, și cade mort - Brigbel”.²³

Ca orice erou romantic, ca orice Arheu, Toma Nour (sub numele căruia se ascunde poetul „profetic” Andrei Mureșan, o altă natură „catilinară”, prefigurare a demonului din *Luceafărul*, ori a lui *Dionis*) se lansează în ample comentarii pe tema „ideii naționale”, perorând împotriva unui cosmopolitism păgubos, înțeles ca o imitație a unei civilizații „străine”: „Cosmopolit? adause el încet. Hm! Cosmopolit sunt și eu și aș vrea ca omenirea să fie prisma, una singură, strălucită, plină de lumină, care are însă atâtea culori. O prismă cu mii de culori, un curcubeu cu mii de nuanțe. Națiunile nu sunt decât nuanțele prismatice ale Omenirii... Faceți ca toate aceste culori să fie egal de strălucite, egal de poleite, egal de favorizate de Lumina ce le favorizează...”²⁴

De la această imagine „vizionară” asupra misiunii „istorice” pe care o au veritabilii „juni apostoli” ai cosmopolitismului original, iar nu acela propagat de „regii pământului” ce revarsă asupra popoarelor „rezbele”, Eminescu trece la o viziune apocaliptică, demonică, privind misiunea geniului, a rolului său, rațional și necesar, în afirmarea națiunii (române): „Când sufletul omului e ca un val... când națiunea e în întuneric, ea doarme-n adâncimile geniului și a puterilor sale neștiute și tace! Atunci în acel moment de grație intervine rolul „oamenilor superiori” („poetii, filosofii unei națiuni” - n.n.) care se ridică spre a reflecta pe frunțile lor „libertatea,

²² M. Eminescu, *Opere, IV, Poezii postume...*, p. 177.

²³ *Ibidem*, p. 421.

²⁴ M. Eminescu, *Opere VII, Proză literară, Sarmanul Dionis...*, p. 180.

civilizațiunea”, și a arunca apoi „raze” adâncimilor poporului, astfel încât, în sânul mării întregi, se face o zi senină, se răsfrânge în adâncul ei cerul.”²⁵

Geniu, demon, titan, ori Arheu, Toma Nour, alter ego al poetului Andrei Mureșan, „al semnelor vremii profet”, dar și „dublu” al lui Ioan/naratorul, ilustrează prin faptele și vorbele sale, ceea ce s-ar numi *legea tragicului*, justificarea concepției pesimiste eminesciene: „Ai fi zis că e un poet ateu, un satan frumos, de-o frumusețe strălucită, un Satan mândru de cădere, pe a cărui frunte Dumnezeu a scris geniul, și iadul, îndărătnicia, un Satan dumnezeiesc care, trezit în ceri, a sorbit din lumina cea mai sfântă și și-a îmbătat ochii de idealele cele mai sublime...”²⁶

Dacă în textele analizate am întâlnit și un, necesar, sâmbure epic (determinat de caracterul „publicistic” al textelor), situația nu este comună prozei literare eminesciene, în ansamblu ei. Amplă ca dimensiuni, inevitabil fragmentară, având în vedere condițiile redactării, ca și „avatarurile” omenеști ale destinului poetului, întâlnim în creația eminesciană numeroase „fragmente”, texte disparate, „cioburi” dintr-o mare epopee epică, ce cuprind, *in nuce*, acel *summum*, acel corolar de calitate ce l-au impus drept „omul deplin al culturii românești”, cum îi spunea Constantin Noica, în fapt, anticipăm noi, o altă ipostază a Arheului.

În acest context, se plasează diverse proze (fragmente de proze, secvențe din opere anterioare, reluări, în alt context, al unor teme și idei esențiale, topite adesea fie în poeme, cele mai multe postume, fie în articole de presă), ce au ca punct central „povestirea” *Archaeus* (cca. 1870-1877, titlu aleatoriu, stabilit de Perpessicius, și inclus, ca atare, în ediția de *Opere, VII*, 1977). Situația singulară a acestor texte (cel mai amplu apare în manuscrisul nr. 2287, ce mai cuprinde și unele observații/cugetări în limba germană) situate, ideatic, nu departe de *Avatarii faraonului Tlă*, ori de *Poveste indică*, este dată, deopotrivă, de numărul relativ mare de variante (cu totul, au fost identificate cinci texte cu conținut cvasi-similar, dar de dimensiuni diferite, repartizate în mai multe *Caiete*, prilej pentru primii editori de a le considera, mai degrabă, simple *cugetări*, rod al unor însemnări „fugare” din perioada studenției, iar nu compoziții literare distincte). Cum, din motive greu de stabilit, poetul nu s-a oprit asupra unui text anume, preferând redactările fugare, eliptice nu putem stabili nici planul integral al narațiunii și nici destinația. O ipoteză avansată de Perpessicius, ar indica o posibilă povestire „unitară”, în care eroul epic ar putea fi Napoleon. De altfel, într-o însemnare, în românește, de pe manuscrisul (nr. 2287), citat pe larg și de C. Noica, se face referire la acest personaj istoric numit de poet „un Ahasver al formelor”. Un alt manuscris din aceeași familie, nr. 2262, cuprinde, alături de câteva cugetări („În fiecare om Universul se opintește”, ori „Omul e o întrebare?

²⁵ *Ibidem*, p. 180.

²⁶ *Ibid.*, p. 178.

Fiecare om e o întrebare pusă din nou spiritului universului”) și următoarelor versuri:

„În orice om o lume-și face încercarea
Și spiritu-Universului se opintește-n van
În orice minte lumea își pune întrebarea
Din nou- de unde și unde merge. Floarea
Dorințelor obscure sădite în noian”.²⁷

Dintre variantele semnalate, Perpessicius alege spre publicare, două, respectiv o versiune mai amplă (manuscrisul nr. 2269) și una scurtă (manuscrisul nr. 2287, care i-a prilejuit și lui C. Noica meditația spre „arheu”²⁸).

Manuscrisul nr. 2269, versiunea cea mai amplă, este construit după modelul cunoscut: începe cu un noian de cugetări formulate de narator la o măsuță de birt, într-un decor hibernal, nemțesc de această dată, urmate de un dialog între tânărul cugetător și un „moșneag” *interesant*, cu părul alb, cu chipul ras și „mirosind de departe a tabac” („iar mie mi-au plăcut totdeauna oamenii care miroasă a tabac”, adaugă naratorul). Trecherile bruște dintr-un registru ideatic în altul, referințele livrești și înălțimea gândurilor fac din acest „dialog” un veritabil manual de filosofie aplicată, cum numai Camil Petrescu va mai încerca în romanul său *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. Continuând parcă dialogul din *Sărmanul Dionis*, este evocat spiritul lui Kant care afirma: „Lumea nu-i cum îi; ci cum o vedem”. Cu alte cuvinte, exemplifică cugetătorul, dacă o privim lumea prin ochii unui gânsac, ori ai unui porc, nu-i totuna dacă am viziona-o „printr-o negură de Kant”. Este oare, se întrebă tânărul personajul fără nume (această ambiguitate voită ne lasă să ne imaginăm un alter-ego al poetului însuși-n.n.), filosoful mai „cuminte, mai vizionar” decât gânsacul? Se îngheșuie oare în numai „75 de dramuri de creier”, o *minte mare*? Răspunsul este că nu putem trece de „puntea măgarilor” și nu putem *vedea* lumea decât „în sine”, iar explicația acestei limite este chiar în mintea și sufletul nostru: „Lumea în sine rămâne cu problema înlăuntrul căruia se rătăcește câte o rază slabă, câte o fulgerătură pe care cugetătorul adânc o-ncremenește în hârtie...”²⁹

„Așadar, ce e nou, ce e original, câtă vreme înțelepciunea pare să stea în cuvinte, „coji de gândiri”, cum le numește Eminescu, pe care înțelepciunea le păstrează. Gândirea e doar „tremur de nervi”, senzație, iar înțelepciunea, „coji moarte din hambarul memoriei”. Sămânța de adevăr/de lumină trebuie să fie, așadar, în altă parte, în cărți vechi, în înțelepciunea pe care alții, vechi din vremea lui „Sim, Ham și Iafit”, o dețin. În acest moment intervine

²⁷ *Ibid.*, p. 389.

²⁸ Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, Editura Eminescu, București, 1978, cap. V, vezi și idem, „Arheii lui Eminescu”, în *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 155 și urm.

²⁹ M. Eminescu, *Opere VII, Proză literară, Sărmanul Dionis...*, p. 278.

„moșneagul” înțelept care îi îndreaptă mai tânărului său confrate gândul spre *Archaeus*: „Singura realitate de pe lume față de care toate celelalte sunt fleacuri - *Archaeus* e tot!”³⁰ Referința la *Archaeus*, în viziunea eminesciană *un principiu*, mai mult decât o realitate palpabilă, transpune discuția de la realitatea nemijlocită, kantiană, către o realitate arhetipală, mitică, ce funcționează după alte „legi spațiale”, astfel încât tot ce sosește la nivelul minții noastre pe calea simțurilor se topește „dispare ca o fulgerare” și te întrebi, ca omul care crede că tot ce vede e chiar așa cum este: „Oare ce înseamnă asta...?”³¹ *Archaeul*, odată cunoscut („Ascultă, nepoate, tu ești prost? Ai auzit tu vreodată despre *Archaeus*?”), întreabă nedumerit moșneagul o ofertă o perspectivă nematerială despre lumea „văzută și pipăită”, la fel precum „în somn se pipăie mai bine decât pe trezie”.

„O lume ca nelumea este posibilă, neîntreruptă fiind de o altă ordine de lucruri”³² conchide *apăsă* (s.n.) poetul, lăsând să se înțeleagă că o altă realitate iese la iveală, că „urechea aude o muzică cum n-a mai auzit”, că altele sunt simțirile și durerile noastre adevărate, în fine că „noi nu facem decât să visăm într-un fel sau altul”.³³ Gândirea *altfel*, mintea care azi dezaprobă ceea ce ieri a aprobat, „paradoxii” în contra gândirii/„minții” *sănătoase*, sunt doar câteva elemente ce înlocuiesc *adevărul* rezultat din simțuri cu „spațiul nemărginit”: „Când cineva citește o carte frumoasă, mii de tablouri i se deschid înaintea ochilor... Ce e timpul? Un minut...”³⁴ Concluzia: „Povestea e partea cea mai frumoasă a vieții omenești. Cu povești ne leagă lumea, cu povești ne adoarme... Ne trezim și murim cu ele...”³⁵

Oprindu-ne asupra acestei abundențe de sentimente și idei, avem revelația înălțimii de gând a lui Eminescu. Dincolo de *lucrul în sine*, kantian se află arhitectura (arhe)tipală a metafizicii „sfârșitul și începutul filosofiei”, cum îi spune Theodor Codreanu³⁶. Embrionul gândirii, ghinda, *arheul*, se află în inșeși întrebarea fundamentală *ce este?* „Dacă vremea ar sta locului, am putea vedea lămurit ce-i etern, admite *bătrânul*. Numai că această clipă unică, „veșnică plutire către viață și veșnică încasare către moarte”, nu-i posibilă: „Suma celor ce există s-ar putea privi peste tot, am știi ce este netemporal”.³⁷

În plan absolut, referirea eminesciană la Ar(c)heu (ce o mai găsim, ne asigură Theodor Codreanu doar la Dimitrie Cantemir, și, mai departe, în ontologia metafizică folclorică) reprezintă o formă de meditație, originală,

³⁰ *Ibidem*, p. 280.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibid.*, p. 281.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibid.*, p. 282.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Theodor Codreanu, *Modelul ontologic*, ... p. 13.

³⁷ M. Eminescu, *Opere VII, Proză literară, Sarmanul Dionis...*, p. 283.

românească susține C. Noica, pe tema, niciodată epuizată, a *ființei*. De mii de ani omenirea a încercat să afle ce se ascunde în „umbra unui vis”, care este adevărul „palpabil” din „spatele” ideii. Când știința nu ne mai oferă suficiente temeuri, când filosofia ne întoarce spatele suntem nevoiți, ne arată și Constantin Noica, să vedem, „altceva”. „Gândirea are adesea în fața-i alte realități”, notează filosoful.³⁸ Iar una dintre ele este *arheul* eminescian, un concept distinct, dar nu diferit de modelul imaginat cândva de Paracelsus, alchimistul și filosoful medieval, autorul teoriei despre existența *spiritului* în univers, iar apoi de Van Helmont, căutătorul așa-zisei „pietre filosofale”, și adeptul ideii apariției „spontane” a vieții. Asta pentru că, în viziunea eminesciană, arheul este deopotrivă demon, geniu, titan și *idee*. El este *Luceafărul*, este „structura fără existență”, care poate mai degrabă „să existe decât să subziste”.³⁹ Situat perfect în ordinea lumii, arheul țâșnește din „sânul realității”, modelând geniile, care, la rândul lor, îndeamnă masele, la ceas de „criză a spiritului”. Cu alte cuvinte, arheul acționează precum un „creier al naturii”, fără ca prin aceasta să capete o fărâma de subzistență. Arheul este o realitate supra-existențială, este „ființa existentului care își caută ontologia”, ne asigură din nou C. Noica, dar e și un răspuns conceptual, un model ontologic. Amintit de Cantemir, transpus de Eminescu în literatură, arheul este mai mult decât un personaj simbolic, el este însuși *spiritus loci* al unei înțelepciuni fără sfârșit: „De aceea, conchide Eminescu, când auzim trâmbița marilor adevăruri... surădem și zicem: vorbe! vorbe! vorbe! Și ascultăm povestirile căci ele ne fac să trăim și-n viața altor oameni, să ne amestecăm visurile și gândurile cu ale lor... Cu povești ne leagă lumea, cu povești ne adoarme...”⁴⁰

Ca o concluzie, oferindu-ne ideea Arheului, Eminescu ne-a scos dintr-o realitate ficțională, azvârlindu-ne într-una emoțională. Arheul său e poveste, e simțire, e taină. Asta fiindcă, ne învață poetul conducându-ne pe nesimțite spre Arheu: „Ci trăiește, chinuiește / Și de toate pătimește / Și-ai s-auzi iarba cum crește”.

³⁸ Constantin Noica, *Sentimentul românesc...*, p. 152.

³⁹ M. Eminescu, *Opere VII, Proză literară, Sarmanul Dionis...*, p. 159.

⁴⁰ *Archaeus*, varianta parțială, mss. nr. 2287, *Opere, VII*, p. 286.

ANDREI ZANCA
(Germania)

Într-adevăr, atât de însingurat
încât, doar cu dumnezeu mai râd.

îndrumați din toate părțile, nu mai
știm încotro, nu ne mai regăsim

în neliniștea asta toroidală

ce ne poartă din nerodire

în nerodire, pesemne

eternitatea e adânc ancorată în noi
altminteri, de ce s-ar comporta mulți
de parcă ar fi nemuritori?

*doar închizând ochii putem cutreiera cu adevărat
lumea, și când într-un târziu îi deschidem
iarna e pe sfârșite*

Nu atât să-ți iubești
aproapele ca pe tine însuși

ci mai ales *drept tine însuși* - câtă vreme
suntem cu toții atât de asemănători în adânc.

doar *prin tine* putem iubi cu adevărat

aici unde trei cuvinte șoptite, *eu sunt tu*

aprind până și pietrele, care vor arde
și peștele cel mare al omului chibzuit.

adaptatul a fost și este un om bolnav.

divinul, demonizat.

demonul, celebrat.

pruncii, un obiect de lux

*câinii mei mulți
s-au dus unul
după altul.*

*în golul
din urma lor
în intervalele
de câine ale
vieții mele,
rămân.*

Eu mă îndoiesc

mă îndoiesc, că toți
cei ce se consideră

aleși se vor putea bucura
de ceruri, câtă vreme

semenii lor, oricât de condamnabili
ar fi, suferă încă acolo, în lumi subterane

de vreme ce suntem atât de legați
unul de altul și astfel, contaminați
de umbre cu toții

afară de cei ce se reîntorc
spre a spori lumina în cei rămași.

într-adevăr, câtă vreme va exista
noi și *ei*, câtă vreme nu ne rugăm

și pentru mântuirea lor și-a demonului

nu va fi pace-n nimeni
și nici pământul acesta

nu se va putea mântui.

*de câte ori mă întorc acasă
câinele meu mă întâmpină
gemând de bucurie*

*o bucurie aproape
nefirească unui om*

*însă ei cer dovezi
ei mai au nevoie de dovezi -*

Scriitorul Ștefan J. Fay (1919-2009) revine în actualitatea noastră literară (II)

N.B. Aceste texte inedite ne-au fost puse la dispoziție de către familia arhitect Radu și Maria Manoiu. Le vom comenta în numărul viitor al revistei, documentele necesitând o amplă cercetare bibliografică.

M. N. Rusu

ȘTEFAN J. FAY

Omulețul din cartof

Tata era plecat de doi ani. De doi ani, timp în care imaginea despărțirii sale de mama și de noi, copiii, crescuse în mine cu precizia multor amănunte. Încercase să mă ia cu dânsul iar mama se împotriviise cu atâta înverșunare încât dintr-o dată mi se dezvăluise o lume de-o complexitate nebănuită pulsând atât de aproape de mine încât amintirile prinseră rădăcini definitive. Înțelegeam vag dar cu groază că devenisem obiectul aparent al unei discordii care acum se finaliza. Și simțeam că tata vroia să mă ia cu dânsul din dragoste, și că mama i se opunea fiindcă de fapt se opunea, într-un fel de disperare, tocmai acestei dragoste cu care lupta tata pentru mine.

La șapte ani copilul nu simte nuanțele pe care le închide dorul ci numai catastrofele imediate ale certurilor, spaima distanțelor și pentru el totul pare iremediabil. Atunci, pe nesimțite și furiș, își mută tot calabalâcul gândurilor mărunte undeva în afara casei ascunzându-și universul într-un fund de pod sau colț de șopron. Începusem să transform de pe atunci catastrofa despărțirii de tata în fâșii de sentimente dureroase și așteptam o vedere ce știam că nu e cu puțință peste multă vreme încă.

Desigur că nu aveam noțiunea anilor, a timpului ci doar că despărțirea implică timpul prefăcându-l într-un vid cu mult mai întunecat decât cel pe care îl vedeam sub mine când mă aplecam peste balustrada balconului de la mansardă, cu capul în jos și dat pe spate, lăsându-mă pradă amețelii care mă cuprindea când lumea îmi apărea pe dos iar luminile ferestrelor de peste drum înecate ca într-un lac fără fund.

Tot mai des trăgeam noaptea pătura peste cap ca să rămân singur, să golesc în grabă lumea de tot ce mă sufoca peste zi, s-o curăț de zgura glasurilor și a privirilor severe prin care mama – o intuiam precis – făcuse o

transmutație de ură, sau poate numai de decepție manifestată prin cruzime. Îmi cream astfel o lume sumbră dar curată, în care-l chemam pe tata să-i vorbesc în șoaptă, în care mă puteam plânge. În felul acesta, la șapte ani cunoscusem dorul oftat fără vorbe și pe ascuns, care trebuia să ducă implacabil către umilirea ființei, și mai târziu, mult mai târziu spre acea bruscă și haotică răzvrătire, pusă de mamă, instinctiv și spre a se salva de răspundere – pe seama „nebuniei”.

Locuiam într-o mansardă, pe strada Zăbuvoi. În prima odaie, transformată printr-un paravan de lemn în odaie de dormit și culoar, ședea mama, în odaia a doua, mai mare, cu tavanul foarte jos și înclinat, fratele meu, care pe atunci avea șase ani, și cu mine.

Mama pleca în fiecare zi, pe la prânz, să lucreze într-un atelier de legat cărți, la „Tiparnița”, în schimbul doi. Odată ne-a adus de acolo niște cărți „liliput”: *Lucefărul* lui Eminescu, și niște poezii ale lui Arghezi. Le-am citit silabisindu-le și de atunci i-am înrudit definitiv pe Eminescu și Arghezi fără să înțeleg din ei decât un ritm și-un basm.

Se întorcea târziu, mama, pe la miezul nopții. Când îi auzeam pașii pe scară – fiindcă-i auzeam în somn, dresat – săream din pat ca într-un coșmar care intrase în ritmul somnului ca o cheie răsucită într-o broască de închisoare, și înainte să prindă a ciocăni, îi deschideam ușa, apoi, buimac, îi făceam ceaiul. Atunci aveau loc între noi dialogurile cele mai strani. Luciditatea aerului rece pe care îl aducea de afară se confrunta cu căldura buimacă a somnului, nu înțelegeam frazele ei dar răspundeam de teamă să nu fiu surprins că nu pot să răspund; la rândul ei nu înțelegea ce-i spuneam. Țipa la mine, mă lovea ca să mă trezesc vărsând în jurul ei o furie – și pe asta o intuiau – pe care nu știuse s-o reverse undeva afară din casă, poate asupra proprietarului Etingher, sau poate împotriva celor de la „Tiparnița”! Pe urmă se așeza în fotoliu și-i făceam patul în timp ce mânca, și mai pe urmă, după ce-i strângeam ceașca, mă cufundam în bezna aceluia somn din care știam că nu voi mai fi aruncat în nici un coșmar până dimineța.

Viața se dovedea încă de pe atunci paradoxală și cu multiple fețe concomitente!

Într-o zi, abia plecase mama la atelier, că s-a și întors. Noi, copiii, ne aflam în odaia noastră. Eu îmi făceam lecțiile pe o grămadă de lemne de foc deasupra cărora se afla o valiză în chip de masă. Fratele meu înfîșea chibrite într-un cartof din care făcea un om cu cap, mâini și picioare. Din când în când venea la mine și-mi striga:

– Fă-mi și un nas! Fă-mi și ochii!

Zgâriam cu penița mănjită de cerneală cartoful până apărea de sub coaja cafenie nasul, ochii, gura, nasturii de la haină de un alb-gălbui grotesc, și amândoi râdeam.

Când am auzit-o pe mama intrând dincolo, am dus degetul la buze făcându-i semn fratelui meu să tacă, și mi-am vârât nasul în caietul cu tabla înmulțirii. Mama a deschis ușa și s-a uitat prin odaia noastră fără o vorbă, ca

și cum uitase pentru ce venise. Era îmbrăcată în paltonul ei negru, cu blana veche de vulpe la gât, cu mănușile în mână. Ținea între degetele-i subțiri și foarte albe – avea degetele foarte albe întotdeauna – o telegramă. Mă uitam la ea cu teama ce mă cuprindea de câte ori se apropia de mine, încercând să-i ghicesc gândul. Și deodată am știut cu violență că de data asta nu venea nici să mă certe, nici să mă bată, că de data asta se petrecuse ceva grav, mai puternic decât puterea ce-o avea asupra mea. Oare am simțit atunci o satisfacție că exista pe lume și ceva mai puternic decât ea? Singurul gând care mi-a venit în minte a fost că eram alungați din casă fiindcă nu plătisem chiria – doctorul Etingher ne amenințase de multe ori că ne va arunca în stradă, și de multe ori stăteam cu ușa încuiată când pleca mama de teamă ca în lipsa ei să nu fim „aruncați”. Un colț din sămânța răzvrătirii încolțise în conștiința mea și-n absurd simțeam satisfacția că sosise ceasul unei echități, chiar și trecătoare.

După un timp mama a spus încet:

– Veniți în odaia mea.

Ne-am luat după dânsa, fratele meu înghesuindu-se nerăbdător să afle despre ce e vorba, eu din nou cu teamă. Mama s-a așezat pe pat, cu telegrama albă despăturită în poalele paltonului negru. Fratele meu s-a trântit în fotoliu, eu rămăsesem în picioare, lângă masă, privind prostește cele trei crizanteme albe care începuseră să se ofilească.

A vorbit de-a dreptul, fără ocol, așa cum spunea ea toate lucrurile, doar cu vocea ușor răgușită:

– A murit Tata!

Câteva clipe vorbele ei nu avură nici un înțeles pentru mine. Semănau cu acele vorbe schimbate noaptea, cu vorbele din timpul coșmarelor, niște sonorități întrețesute brambura. Apoi lucrurile din odaie, cu odaie cu tot, cu noi cu tot, începură să se scufunde încet și mi se făcu greață, simții în gât gustul respingător și totuși închițit al macaroanelor cu bulion, stricate, dar pe care totuși trebuia să le mâncăm să nu fie aruncate. Avui o vagă și bolnavă trezire când îl auzii pe fratele meu, sărind din fotoliu cu omulețul de cartof în mână și întrebând:

– Uite mami, îți place omul meu? Are ochi, și nas, și gură, și nasturi la haină...

Mama îl privea acum cu ochii ei mari și negri – ochi de-o frumusețe adâncă și tulburătoare – nedumeriți:

– Nu înțelegi, Balu? A murit Tata!

– Ba da, ba da, înțeleg – continua fratele meu jucându-și omulețul în mână – dar îți place omul meu de cartof?

Atunci mama a întors brusc ochii spre mine să mă scoată din complicitatea jocului în care nu aveam ce căuta, în care eram străin, și, așa cum se întâmpla când despacheta câte o jucărie nouă, îmi spuse răstit, dând înapoi timpul cu o jumătate de oră:

– Du-te și fă ceaiul!

Am plecat. Căutam pe raftul din culoar chibriturile ca să aprind primusul. Dincolo de paravan, fratele meu insista capricios în timp ce mama plângea acum doar pentru ea și pentru el.

– Da’ spune, mamă, îți place omul meu de cartof? Uite, are mâini, are picioare, are ochi și nasturi la haină...

Explozia tăioasă a primusului a tăiat cu putere de topor înfipt în butuc, viața noastră în două jumătăți.

P.S. Textul de față are pe prima sa pagină următoarea dedicație: „Mărăcuța mea, iată aici, cea mai limpede amintire despre moartea tatei. Ți-o trimit s-o păstrezi. Pare o glumă, dar e un adevăr reconstituit ferm, de la vârsta când aveam 8 ani. Te sărută strângându-te la piept, tatăl tău, a cărui inimă îți aparține. (Semnează Ișta, adică Ștefan J. Fay, luna mai 1984, București, iar pe pagina finală: „Bucata asta am scris-o cu zeci de ani în urmă. Ișta”).

M. N. Rusu

Secvențe citadine

În sbor de curbe largi și-ntretăiate, vrăbiile umplu spațiul toamnei dintre case și copaci. Se feresc, se-nghesuiesc, se sting și ca electrocutate se smulg divergent și precis într-o bucurie totală și agitată, dezorganizând în metaforă ordinea străzii cu tramvaie, autobuze, mașini, semafoare...

Deodată însă o vrăbiuță a picat din zbor.

S-a lovit de-un cablu.

A căzut lângă șina tramvaiului și se zbate pe spate izbind cu aripile în piatră, după aer.

Cu rapiditate instantanee stolul a înregistrat semnalizându-și accidentul. Ciripitul s-a ridicat la spaimă și strigă, imploră, atrage atenția, cheamă, sfătuiește, încurajează, se oferă...

Zborul alarmează tot văzduhul. Frângând zigzaguri coboară, urcă, se rotește în cercuri repezi, întrețese un ecran mișcător de alarmă între pasărea căzută și universul care, la nivelul solului a devenit iminent fatal.

Oamenii ridică privirile. Se opresc. Simt panica vrăbiilor și o înțeleg. Fac semn mașinilor, șoferii micșorează viteza, ocolesc pasărea, ușile tramvaielor se deschid, semaforul se blochează pe galben.

O femeie se strecoară printre mașini. Speriată poate de buna intenție, vrăbiuța saltă cu un efort suprem și deodată își ia zborul razant pe deasupra trotuarului, apoi într-un arc elegant se oprește în plop.

În jurul ei ca o grindină caldă își caută loc tot stolul pe crengi și crenguțe comentând într-un ciripit precipitat, fără să respecte ordinea la cuvânt, incidentul zilei.

* * *

În papuci și cu țigara în gură, tatăl ține lecția sa de etică. Intimidat de complicația relațiilor sociale, copilul se uită admirativ la tata care știe tot.

Apoi tata, uitându-se la ceas, aruncă papucii, se încalță, se îmbracă, ia pălăria, pleacă iute și grăbit să intre în circulația cu viteza mărită a orașului.

În jurul lui și-n el, nervii surprinși de panica minutelor sparg la rezezeală convențiile și intră în conflict deschis cu oamenii, cu vatmanii, șoferii, taxatorii, milițienii. Constituția este momentan suspendată: „Să te vedem, cucoană, dacă ești egală cu noi la troleibuz!”

Între viteza devenită vid și masa devenită forță, „duduița” devine și ea „ce n-aștepti următorul!”

Plesnesc ciorapii fără dungă și nasturii sar cu furia vechilor dezbateri parlamentare. Furând virtuți de vitejie, fabula trage din anonimul animale domestice a căror piele se încrețește de oroare.

Superb de calm rămâne doar inspectorul traseelor care sondează statistic fenomenul pentru ca directorul său, la televiziune, să poată spune: „Avem suficiente mijloace de transport dar la orele de vârf circulă prea mulți oameni!”

* * *

Lângă peretele casei a căzut un om. A căzut și stă căzut, cu pălăria mai încolo, cu barba cenușie țepăună în sus, obrazul sidefiu și manșeta albă de la mâna stângă răsturnată în mazăgă.

În stație se agită paltoane, fulare, pălării, căciuli, serviete, plase de alimente, un radio în brațe, ghete, pantofi, bocanci, călăie de talpă, călcăie de cauciuc, călcăie cui...

Solicitând nervii, mulțimea pândește s-apară tramvaiul de după colț și privește peste umăr la bătrânul care nici nu se scoală, nici nu se mișcă, nici nu moare. Dubiul se scuză. Unii își iartă graba, alții curiozitatea, iar țața:

– Uite, așa văzui un caz. Doamne ferește!

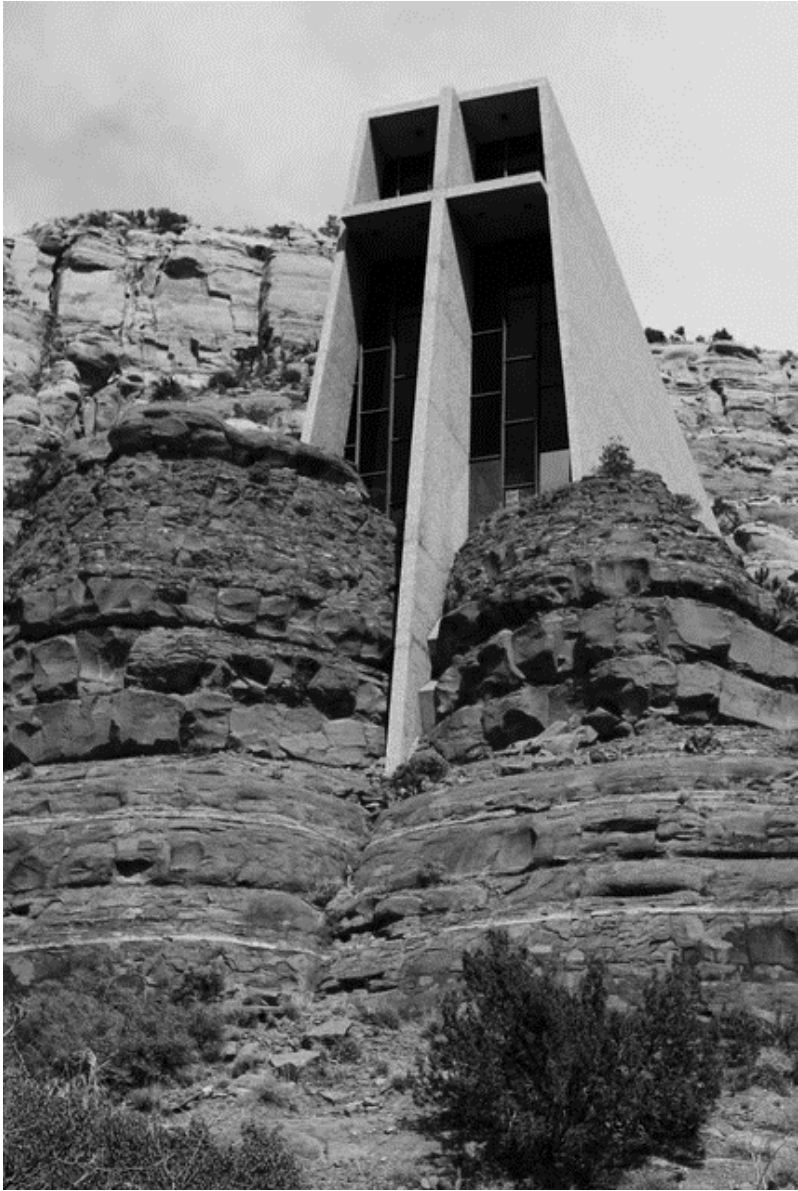
În fluierul nervos al milițianului aplecat peste geamul circular, un ghem de școlăriță cu ghiozdanul în spate, cravata roșie sucită pe gât și șorț alb sub paltonul descheiat de joacă, taie pieziș stopul și năvălește în farmacie:

– Telefonați la 06, moare cineva!

Și când revine cu farmacistul, tuturor li se pare absolut normal și nu întâmplător că tramvaiul apare după colțul străzii.

P.S: Într-un colț de pagină autorul notează timid: „fără loc și fără dată”. Titlul secvențelor îmi aparține.

M. N. R.

Capela Sf. Cruci, Sedona, Arizona, fotografie de Doru Tsaganea

CORNELIU ZEANĂ

Sighișoara, ultimul autodafe

În centrul pieței celei mari a burgului german, reconstruit după teribila invazie a tătarilor din anul 1200, se afla un stâlp de fier, bine fixat, înalt cam de 5-6 metri, prevăzut la înălțimea potrivită cu un fel de inel circular care urma să susțină picioarele condamnaților spre a nu aluneca prea curând în jos, iar mai sus, spre vârf cu un scripete care ajuta la ridicarea celui ce urma să fie ars de viu. Acesta urma să fie legat strașnic, fixat în partea de sus a stâlpului, cu lanțuri și funii care-l împiedicau să se miște. În vârful aceluși stâlp se putuse vedea ani în șir o eșarfă albă, semn că nu se afla nici un condamnat în așteptare. În ziua aceea însă flutura un steag negru, desfășurat în bătaia vântului, dând astfel de știre că tribunalul pronunțase sentința și urma autodafeul.

Complețul fusese mărit la cinci judecători, nu doar trei, cum fusese tradiția recentă, spre a se conforma indicației Supremei Curți. Plus de asta, se ceruse ca judecătorii să fie specializați în acest tip de cauze, respectiv în relația adulterină a unei femei cu însuși Diavolul, condiție destul de greu de îndeplinit. Din momentul pronunțării hotărârii definitive, nimeni nu mai avea voie să pronunțe numele întreg al condamnatei, ci doar prima literă cu care începea aceasta, așa cum fusese înscris în marea catastif al nașterilor și botezurilor. Aceasta era litera A.

Unui singur om i s-a îngăduit să mai intre în celula în care zăcea condamnată, ținută de zidul umed și rece de piatră neșlefuită prin lanțuri fixate de inelele groase pironite în zid. Acesta era călugărul-confesor, Padre Pio, franciscan aparținând mănăstirii aflate la marginea dinspre sud a cetății. Celula era slab luminată ziua printre barele groase ale zăbrelelor, singura ferestruică fiind plasată la mare înălțime, iar noaptea se aprindea o lampă de seu care arunca palide licăriri mișcătoare ce desenau închipuiri ciudate pe pereții umezi întotdeauna. Ușa grea din stejar masiv se deschise cu un scârțâit și Padre Pio păși cu oarecare nesiguranță încercând să se acomodeze cu semiîntunericul spre a vedea unde se afla femeia condamnată. Ușa se închise cu o bufnitură surdă în urma lui. Nimeni nu va ști vreodată ce vorbe anume au schimbat cei doi, cert este însă că întrevederea a durat neobișnuit de mult, iar la sfârșit, după ce condamnată a fost împărțită, călugărul a sărutat-o pe frunte, lucru cu totul neîngăduit de canoanele bisericii și nici de regulamentul închisorii. Nimeni însă nu văzuse acest gest care putea să-l coste scump pe călugăr. Se întoarse, bătu în ușă și fu condus afară. Padre Pio își strânse rasa în jurul trupului său firav, trase adânc gluga peste față și se îndreptă aproape

alergând spre mănăstirea cu hramul Înălțarea Domnului, unde se zăvorî în chilie și începu să se roage. Evita orice contact cu ceilalți călugări, rătăcea noaptea mai cu seamă printre crucile cimitirului unde își dormeau somnul de veci șirurile de ostenitori ai mănăstirii, iar peste o vreme, călugării descoperiră cu uimire că Pio nu mai putea vorbi. Rămăsese mut, iar toate strădaniile sale de a scoate sunete din gâtlee erau inutile, comunicând cu ceilalți doar prin semne. Abia după patru săptămâni, o rugăciune colectivă a întregii obști călugărești timp de trei nopți la rând, urmată de împărtașania cu sfințele taine îl dezlegă pe bietul călugăr de chinul muțeniei. Această minune se află consemnată în condicele mănăstirii în care sunt relatate doar faptele cu totul și cu totul ieșite din comun.

Să ne întoarcem acum la locul autodafeului. În apropierea stâlpului execuției fuseseră aduse mormane de lemne și de crengi uscate. Clopotul cel mare începu să bată într-un fel cu totul special, iar în curând piața orașului se umplu de lume. Nimeni nu dorea să piardă spectacolul. Dinspre turnul care servea și de închisoare se auzi răpăitul tobelor. Șase toboșari, aliniați câte doi și precedați de călăul cetății, îmbrăcat în roșu purpuriu și cu capul acoperit de o glugă, purtând cu sine și sabia cea mare și grea cu care descăpățâna condamnații cu inegalabilă îndemânare profesională, instrument care făcea o puternică impresie mulțimii, chiar dacă în acea zi n-ar fi fost de vreo folosință, urmați de femeia condamnată la ardere, își făceau loc prin mulțimea care se da în lături. Ea mergea privind drept înainte, părea că încercă să deslușească ceva foarte îndepărtat, dincolo de zare, fără să audă ocările mulțimii. Țipau împotriva-i mai cu seamă femeile, în timp ce majoritatea bărbaților se încăpățâna să tacă, privind mai mult în jos și în lături, fără să piardă totuși nimic din amănuntele defilării cortegiului.

Femeia era flancată de doi zdrahoni cu fețele acoperite, pășind hotărât cu săbiile lor mari scoase amenințător din teacă. În urma lor rămăsese un mare spațiu liber. Era locul rezervat călugărului care refuzase să participe la ceremonia execuției. Urmau cei cinci judecători, cel care prezidase pășea în frunte, iar ceilalți patru câte doi, la mică distanță în urma sa. Cu cizmele lor înalte până deasupra genunchilor, cu mantiile negre prinse cu o agrafă în față și cu pălăriile țuguiate, cu boruri largi, deasemeni negre, făceau o impresie puternică astfel încât mulțimea încetă brusc să mai fluiera și să profereze blesteme. Răpăitul ritmic încetase deacum, toboșarii au vârat bețele la brîu și au trecut tobele la șold, urmând să-și reia această sarcină după aprinderea rugului. În tăcerea care se instalase se auzea acum doar zornăitul lanțurilor de la gleznele femeii condamnate, care se târau în urma ei pe lespezile de granit lustruit ale pieței, ca niște șerpi de fier încercând parcă să o muște la fiecare pas. Judecătorii erau temuți.

Cu toate acestea, obștea refuzase să le acorde pensii speciale pe viață, considerând că erau deja foarte bine plătiți, în taleri de argint și chiar în monezi de aur. Acest lucru îi înrăiseră, astfel încât începuseră să dea sentințe deosebit de aspre. Gurile rele șușoteau pe la colțuri că unii dintre judecători

se lăsaseră mituiți și, ca urmare, tergiversau la infinit procesele, până când acuzații aduceau alți martori, mincinoși și desigur, iar vina ajungea să fie prescrisă. Niște demnitari ai cetății, îmbogățiți peste măsură în timp ce nu deținuseră decât funcții administrative, fuseseră astfel absolviți de orice acuză, albiți precum neaua proaspăt așternută.

Acum însă, mulțimea aștepta cu sufletul la gură aprinderea rugului.

Cu ajutorul scârilor și a scripetelui condamnată fu înălțată și legată de stâlp la înălțimea stabilită, cu picioarele sprijinite pe colierul de fier. I se comunicase sentința, știa ce urma să i se întâmple, părea liniștită și hotărâtă să sfârșească cu demnitate și curaj. Mulțimea hulea, dar femeia refuza să privească în jos, nu vroia să recunoască fețe cunoscute, poate că nici nu mai auzea blestemele și ocările. Privea spre norii vineți care se vâlătuceau luând forme bizare, cu nădejdea că se va ivi vreo spărtură prin care să vadă albastrul cerului. Se rugă la Dumnezeu să-i îngăduie să mai privească o dată azurul îndrăgit încă de când era copilă, iar dorința i-a fost ascultată: ca prin minune, norii se risipiră pentru mai bine de o jumătate de ceas, tânăra femeie se aștepta să fie cumva răpită undeva, în înalțuri, în timp ce prin fața ochilor i se desfășura cu repeziciune întreaga sa viață, cu toate clipele de fericire sau de amărăciune. În tot acest răstimp, sub picioarele ei se clădea rugul, se așezau cu meșteșug lemne și crengi uscate, o construcție cu goluri mari astfel încât aerul să circule în voie și să întetească flăcările. Pe lângă lemnele asigurate de ocârmuire, niște femei mai aduseseră cioturi uscate, iar o babă cocârjată, sprijinită într-un ciomag noduros adăugă și ea două surcele, însoțite de ocările pe care le socotea necesare, declarând cu glas șuierător printre cei doi dinți care se încăpățanaseră să-i mai stea în gură, susținând că ea nu s-ar fi lăsat nicicând posedată de diavol, deoarece s-ar fi apărat cu crucea pe care o purta întotdeauna la gât. „În privința asta să fii liniștită, nici chiar Dracul”... o asigură un tânăr aflat tocmai atunci prin preajmă.

Răpăitul tobelor se reluă brusc și, la un semn, în urletele celor adunați în piață, focul fu aprins în cele patru puncte cardinale, iar flăcările începură să se înalțe cu repeziciune. Femeia își ținu firea până când arsura deveni de nesuportat. Atunci doar începu să țipe; vaietele sale, puternice la început, deveneau tot mai slabe, se transformară după un timp într-un fel de horcăit presărat cu suspine, se mai auzi respirația sa șuerătoare, doritoare de aer, apoi nu se mai percepu nimic în afara pocnetului lemnelor care ardeau. Flăcările și fumul ascuseră în mantia lor trupul supus supliciuului. Brusc însă, se petrecu ceva neașteptat: Rugul, cu multele sale goluri dinadins lăsate, se prăbuși în sine, un roi dens de scânteie se înălță până mai sus de vârful catargului, atât de dens încât femeia fu învăluită cu totul iar unii crezură pentru o clipă că se va face dispărută, pornind spre ceruri și trecând prin nori. Scânteile se risipiră însă cu rapiditate, iar jarul se îngrămădi la baza stâlpului de fier care aproape se înroșise iar în acea clipă mulțimea putu să vadă limpede trupul celei care fusese de o frumusețe fără asemănare în întreg ținutul, cea pentru care un tânăr fusese omorât în duel iar alți doi își

pierduseră mințile. Dogoarea jarului înteițit îi obligă pe cei aflați mai aproape de rug să se retragă împingându-se și să-și acopere fețele cu mâinile.

Trupul se ivi acum fumegând pe fierul înroșit, cu brațele și picioarele carbonizate, iar sub ochii holbați ai celor aflați acolo burta femeii începu să se umfle ca un cimpoi uriaș, tot mai proeminentă până când plesni dintrodată cu zgomot iar dinăuntru țâșni ceva ca un ghem, cu cap, mâini și picioare, agățat încă printr-un fel de cordon de pântecul femeii. Nu era decât ceva mai mare decât o palmă, iar celor din primele rânduri li se păru chiar că se agită, își mișcă mânuțele și picioarele, dar se desprinse aproape imediat, rupând șnurul care-l mai lega de pântecul unde fusese protejat până atunci de foc, astfel încât pluti o clipă în aer și căzu pe jarul care-l mistui cu repeziciune. Bătrâna moașă a cetății, aflată chiar în rândul din față, rosti cu voce limpede: avea prunc în pânțece, oameni buni! Femeile din preajmă țipară din toți rărunchii: prăsila diavolului, prăsila diavolului, iar aceste vorbe, purtate din gură în gură, ajunseră până la cei din ultimele rânduri care-și lungeau gâturile spre a vedea mai bine tot ce se înfățișa privirii lor lacome. Veșmintele arseseră fără urmă, ca și părul femeii, astfel încât părea că fusese rasă, craniul strălucea, gura deschisă lăsa vederii un șir de dinți albi și strălucitori, urechile se carbonizaseră, iar ochii, umflați cât cepele, ieșiseră din orbite aproape cu totul astfel încât cu pupilele și albul lor bulbucaț păreau că scrutează adunarea înmărmurită, pătrunzând până în cutele sufletelor celor de față.

Câteva femei leșinară și fură scoase pe brațe, trase deoparte și frecate cu oțet și esențe spre a le face să-și revină, unii începură să vomite, iar un suflu de panică cuprinse adunarea.

Se aduseră din nou alte lemne care se aprinseră deîndată iar focul își îndeplini din nou datoria. Totuși, la sfârșit mai rămaseră unele bucăți nemistuite, iar cu ajutorul unor prăjini prevăzute cu fier în vârful lor, rămășițele celei arse astfel fură îndepărtate cu totul.

Oameni tocmiți anume pentru această treabă strânsură cenușa dimpreună cu resturile încă nearse cu totul, le adunară în niște vase încăpătoare pe care le deșertară apoi în apa râului din apropiere. O înmormântare creștinească nu era de îngăduit. Piața fu curățată, măturată, stropită cu agheasmă și tămâiată din belșug.

Apa râului purtă cenușa și puținele resturi incomplet arse la vale, către un alt râu, apoi spre Dunăre, ajungând astfel în mare, acea mare, care mărginește țărnul pe care viețuiesc și se înmulțesc oamenii.

Lăcomia

La cei 60 de ani ai săi era încă un bărbat chipeș. Înalt, bine făcut. În tinerețe, se simțea mereu stingher din cauza înălțimii atipice. După mulți ani reușise să stea drept. Crescuse în omul care trebuia să fie. E drept, nu mai avea păr, dar asta nu l-a împiedicat niciodată să fie fermecător. Barba, acum cu fire cărunte, nu făcea, din câte observase, decât să atragă din ce în ce mai multe priviri feminine, chiar și dintre cele tinere.

Cum, de altfel, era cazul și acum. Femeia tânără, voluptoasă, care zăcea ostenită în pat lângă el, în acel hotel prea luxos din Rhodos, îi căzuse ușor în mreje. De fapt... cine căzuse în plasa cui? Era oare chiar atât de naiv încât să creadă că o femeie de 25 de ani îl vrea doar pentru cât e de arătos? Nu. Știa clar care este partea lui din afacere. Și-o asuma pe deplin: excursii exotice, cadouri scumpe, petreceri extravagante.

Copiii îi erau deja mari, așa că divorțase. Poate pentru a recupera o tinerețe pierdută. Poate pentru a da o șansă a ceea ce nu fusese niciodată.

De fapt, chiar după divorț, băiatul cel mare – bărbat în toată firea, la casa lui – îl întrebuse, într-una din serile când obișnuiau să își savureze coniacul împreună:

– Tată, așa-i că n-ai iubit-o niciodată pe mama?

Intuind răspunsul pe care copilul încă voia să îl audă, cu inima în gât, îngână o minciună. Aceeași minciună care-i legitimase întreaga existență:

– Cum să nu o iubesc? Doar m-am însurat cu ea, nu? M-a ajutat să îmi construiesc afacerile. Fără ea, nu puteam face nimic.

Adevărul era că, în ciuda ei, putea să facă totul. Existența soției nu îi punea niciun fel de problemă. Putea să rămână concentrat la a face bani. Să stăpânească lumea. Să arate că poate. De fiecare dată, când se gândea la căsătoria lui, cu acea femeie deosebit de frumoasă, încerca să omoare un gând care-i răsărea mereu în minte... Își amintea, în schimb, de privirile admirative ale prietenilor lui. Era feliicitat mereu, ca pentru un trofeu. Ea fusese, cu siguranță, alegerea potrivită pentru el. Trebuia să construiască un imperiu. Nu avea timp de dragoste, nu?

Totuși îl bântuia obsesiv o căutătură căpruie, amestecată cu un apus de soare, care-i povestea despre magnolii înflorite și care reușea mereu să-i deturneze realitatea.

La scurtă vreme după divorț îndrăznise imposibilul. Știa unde lucrează. Așa că, într-o seară și făcut curaj: a urcat în mașină și a oprit în fața clădirii unde era biroul ei. Își amintea de nopțile când, obosiți, printre așternuturi, privirea căpruie îl făcea să viseze, sub acorduri de violoncel. Acum, nervos, traversase strada și își aprinsese o țigară de foi, cum obișnuiau fumeze împreună. Pentru puțin timp se gândi la ridicolul situației: un bărbat între două vârste care fumează o țigară sprijinit de zidul unei case

încechite. Apoi vid și așteptare. Nu se mai gândea la nimic: pe poartă ieșea ea. Îmbătrânită, dar încă tânără în gesturi. Oare avusese copii? Avea același pas hotărât. Cu aceeași privire îndreptată spre cer. Câte dureri trecuseră peste acea inimă fragilă? Câți bărbați o iubiseră? De câte ori s-a gândit la el în toți acești ani?... Pentru o clipă, i s-a părut că îl văzuse. Cât de greu e să observi un bărbat de aproape doi metri care te urmărește? Știa că l-a văzut. Aproape că i-a simțit tresărirea. Același, ca acum mulți ani, când o lua în brațe. Fără să privească înapoi, femeia se îndrepta spre mașină. Motorul era pornit. El, cu inima în așteptare. Încet, geamul din dreptul șoferului, se lăsă jos. O mână de femeie scoatea pe geam o țigară. Același țigară de foi pe care o fuma el. Preț de câteva minute, două lumi se atingeau, tainic. Peste dureri, peste remușcări, peste „ce-ar fi fost dacă”... două suflete își adresau toate întrebările pe care timpul nu le îngăduise. Era decembrie, iar frigul încremenea însăși viața. În jur, întunericul mirosea a zăpadă și a stele.

Își dorea să aibă curaj. Să meargă înspre ea. Dar nu putea. Încheieturile îi erau încremenite sub neputință. Era ea, cea care n-a fost să fie. Geamul mașinii se ridică încet. În ciuda tuturor chemărilor mute, mașina s-a îndepărtat în noapte...

Ieșise acum pe balcon, aprinsese aceeași țigară. Se gândea la respirația femeii tinere, din pat. La cât de bărbat se simțise cu o noapte înainte. Ar fi vrut să uite că, în bagaj, poartă mereu *Scrisorarul* lui Mihail Șişkin. Ar fi vrut să uite blestemata seară când acea privire căpruie i-a citit epilogul romanului: „Ca și trupurile, și sufletele se pot atinge, și nu există niciun fel de spațiu între ele. Iar oamenii ajung ceea ce au fost mereu: trup și lumină”.

În soarele acela, de dimineață grecească, lumina îl chema spre ea. Iar el obosise. Nu mai dorea să se împotrivescă. Tânjea după liniște. Durerea se ascuțea în piept, dar nu mai conta.

În soarele de dimineață grecească se zidea liniștit, din altă lume, o privire căpruie. Ajunsese, în sfârșit, acasă.

Conversație prin ceață

Afundându-se mai tare în scanul incomod, un bărbat privea pierdut pe geam. O ceață deasă învăluia copacii înalți din curte. Șoseaua despica marea lăptoasă, iar uneori câte o mașină trecea, grăbindu-se spre casă, înainte ca noaptea să pună stăpânire pe oraș.

– Te rog, vorbește cu mine, rupse deodată tăcerea un alt bărbat, care stătea în capul oaselor, într-un pat prea îngust. Cu toate acestea, patul părea mare pentru acest om înalt și înșirat. Măinile îi erau de o paloare ieșită din comun, iar prin venele-i străvezii părea că-i curge sânge înghețat. Ca să scape de senzația de amorțeală înfrigurată ori poate ca să-și aline o trăire prea

intensă, își freca cu ură palmele. Cu o voce spartă, dar aproape în șoaptă, întări rugămintea anterioară:

– Ai venit aici și nu-mi spui măcar un cuvânt? Vorbește-mi, te rog!

Trezit ca dintr-un vis, bărbatul așezat pe scaun, își întoarse, aproape teatral, capul înspre cel din pat. Privirea-i absorbise, parcă, ceața de afară, iar acum se uita la interlocutorul său cu niște ochi de-un cenușiu tulbure. Scaunul îl incomoda și-i devenea din ce în ce mai greu să își păstreze ținuta voit rigidă. Preț de câteva secunde, îi aruncă celuiilalt o privire de milă, amestecată cu dispreț. Un corb, care poposise pe-o creangă desfrunzită a copacului ce se revărsa în fața ferestrei, i-a atras atenția. Calm, și-a reluat contemplarea, privind pasărea care ezita să-și ia zborul.

– Nu înțeleg ce faci aici sau ce vrei de la mine. De ce ai venit? întrebă bărbatul uscățiv, cu o tulburare sporită. Sub privirile tăioase ale celuiilalt, se trezi că-și aduce genunchii aproape de piept. Ședea acum stingherit, îmbrățișându-și picioarele, părând mai mic decât era. Ca un referen, singurul zgomot ce pătrundea tăcerea din cameră era cel al palmelor frecate frenetic.

Omul de pe scaun avu o mică tresărire când pasărea pe care o urmărea își luă, în sfârșit, zborul. I se păruse că acel corb îl văzuse prin geam și-i căutase ochii. Apoi, desfăcându-și sfidător aripile a zburat, topindu-se în neantul încețoșat și alb. Fără să-și ia privirea de la geam, constată cu o tristețe zdrobitoare:

– Oamenii n-au aripi, conchise cu o voce pițigăiată, deloc potrivită cu făptura lui spătoasă.

Însă vocea neașteptată, uitată aproape, îl crispă mai tare pe cel din pat, făcându-l să se strângă într-un ghem de oase. Era limpede că răspunsul l-a luat prin surprindere. Înainte să apuce să îngâne un cuvânt-două, aceeași voce subțire și stridentă tăie în carnea tăcerii din încăpere.

– Oamenii n-au aripi, dar au măști. Câte una, pentru fiecare ocazie. Sau, mă rog, joacă un rol. Tu mai ții minte ce mască purtai când ne-am cunoscut? spuse, începând să se înflăcăreze, în timp ce, în sfârșit, părea să-l considere pe celălalt demn de privirea lui.

Se vedea că omul din pat devenise acum mai liniștit. Răsufila ușurat, anticipa ce urmează, fiindcă-i cunoștea prea bine furtunile celuiilalt. Tăcerea, în schimb, îi părea un câmp minat. Își întinse picioarele lungi și slabe, dar continua să își frângă dureros mâinile. Făcând eforturi să-și revină în fire, își dresse glasul și începu, ca mai devreme, să vorbească în șoaptă, pierzându-și, la rândul-i, privirea în zarea încețoșată.

– N-aveam mască atunci. Ar fi fost absurd! Câți ani aveam? Șase-sapte? Copiii învață anevoie să se prefacă. Poate se antrenează prin joacă. Te-ai gândit vreodată la asta? „Ziceam că eram..., iar tu erai...”, nu așa încep toate închipuirile jucate de copiii? Cu asumarea unei măști. Începe în joacă, dar te trezești îmbătrânit și nu mai știi unde se termină masca și unde începi tu. De-asta n-au oamenii aripi: nu ar încăpea sub mască.

– Deci mă mințeau în joacă, încă de atunci! răspunse tăios bărbatul de pe scaun, iar vocea îi deveni și mai stridentă. Acum îl țintuia cu privirea pe celălalt, supărat pe sine că nu reușise să păstreze tăcerea care-l intimidase atât de mult pe omul din pat.

– Nu te-am mințit niciodată! interveni celălalt, cu un calm aparent.

– A, uite, încă o minciună! Chiar și aici, chiar și acum? Dar când mi-ai luat-o pe ea? Nici atunci nu mințeau? Nici atunci nu m-ați trădat amândoi? Râdeai de mine, așa-i? Eu nu știam cum să o fac fericită, pe când tu, ca un târâtor ordinar... Toate i le-am dat pe tavă, bă! Toate! Dar tu, cu poveștile tale mârșave ai furat-o. Ai înnebunit-o de cap, până m-a lăsat!

Pe măsură ce vocea stridentă își tuna amarul, bărbatul din pat devenea din ce în ce mai palid. Trupul lui părea să fie furat treptat de ceața de afară.

– Nu, știi bine că nu a fost așa... se auzi un glas stins. Te rog, nu ridică așa vocea. Vor veni să te scoată afară. Îmi spun mereu că am nevoie de liniște.

– Ce-mi pasă mie de ei? Dar de tine, crezi că îmi mai pasă? Urmă o secundă de deznădejde, umplută de dorul unui prieten pierdut, pe care o ascunse repede, sub povara furiei care punea stăpânire pe el. Îi tremurau degetele, însă reuși cu greu să își aprindă o țigară, în ciuda împotrivirilor celuiălalt.

– Nu ai voie să fumezi aici! Te rog, stinge-o! Te vor scoate afară! Vreau să mai stai cu mine. Te rog, oftă, aproape implorând, omul care abia acum începuse să arate semne de boală. Ochii îi sticleau a febră, în timp ce sudori reci îi făceau oasele să tremure prin pielea gălbuie.

– Să mă dea, n-au decât să mă scoată pe sus! Prostule!. Știi bine că vina e numai a ta! Ea nu mai e și tu ești singurul vinovat! Ea a murit, dar tu încă îți porți blestemat zilele pe aici!

Toată durerea mută a acestui om aspru izbucni fulgerător prin aceste ultime cuvinte și se risipi în fumul înecăcios al țigării.

Pierzându-se mai adânc în gânduri, aruncându-și privirea obosită pe geam, în căutarea corbului pe care-l observase mai devreme celălalt, bărbatul din pat simți cum o împietrire cumplită îi învăluie inima. Cu ultimele puteri, în timp ce lacrimi îi brăzdau adânc obrajii aproape neînsuflețiți, răcni către omul care, la rândul său, tresărea din tot trupul său masiv, plângând.

– Știu că e vina mea! Tu crezi că eu nu știu? De asta ai venit? Să-mi amintești? Tu crezi că eu n-am iubit-o? Asta crezi? Ieși afară! Ieși!

* * *

Dintr-o dată, ușa camerei fu deschisă apăsat. Doi bărbați în halate albe și o femeie intrară, neliniștiți de urletele din cameră. Zvârcolindu-se în pat, bolnavul îi porunca, în continuare, cuiva să plece. De îndată ce îi văzu pe străinii intrați în cameră, îi rugă stăruitor:

– Vă rog, a venit iarăși să mă chinuie. Știu că ea a murit din vina mea, dar vă rog, spuneți-i să plece! Scoateți-l afară, de ce l-ați lăsat aici? Vă rog...

Unul dintre bărbații în halat se uită cu înțeles la femeie. Ea dispăru, dar reveni îndată. Între timp, celălalt medic încerca să îl liniștească pe cel din pat.

– Liniștiți-vă, domnule Rajnevschi, vă scăpăm imediat de el. Fără a mai aștepta un răspuns, i-a luat brațul slăbit și l-a înțepat, ușor, cu acul unei seringi. De îndată ce medicul retrase acul, bărbatul încetă să se mai zbată.

Privea acum liniștit, pierdut, pe fereastră. Scaunul părea la fel de incomod, dar era cumplit de gol. Ceața deasă începea să se lupte cu întunecarea. Pe aceeași creangă a copacului de lângă geam, un corb își aduna aripile și părea să absoarbă, prin ceață, sufletul chinuit al omului ce zăcea în pat.

DAN ANGHELESCU

***și dacă realitatea/ e astfel/...notre rêve/ ne méritera pas
ses ténèbres...?***

poemul acesta/ raport aproximativ.../ interdicții/ funii de / agorafobie/ ...
distanțe

galactice...și o inexplicabilă putere de a/ supraviețui/ într-un auz/ și într-o
memorie/ străină...dincolo de fluvii / de copaci/ și de / nostalgicele
gramofoane.../ alături de /buletinul de știri...

cuvinte.../ ale duminicilor de vară...ale platanilor/ ale asfaltului
ivesc/ obiecte.../ dacă/ nu-i prea târziu/ povestește-mă/...

din valize/ poșete/ sacoșe și/ geamantane... se varsă/...
și/ de din lacurile/amurgului/ se varsă/ însăși amurgul.../ bărci negre
păsări/ de noapte.../ plutirea lentă a celor/ înecați...

în acel loc/ ascensoarele / vorbesc singure cu ușile/ larg deschise...

tocmai se organizează /declinul subtil/ al lucrurilor...în toiul
noptii/ lamentoul de gări pustii/ își pierde/ înțelesul...se/ nasc
istorii tot mai sumbre.../vagoanele cară / frigul de peste /lume
cu steagurile/ lui/ cu paltoanele vechi/ care promit/ în
fastul/ funebru .../ frunzișuri și/ ape.../altminteri știm
oglinzile / ...insulele cu livezi/ interzise.../ complotază...în

spațiile acestui poem/ vor începe să... toamnă.../ori poate/ brusc/
să /christian morgenstern.../adăposturi/ promisiuni/... *la vérité s'eloigne*...

zilele atinse de tristețea/ unor duminici/ din supermarket...
inexplicabilul / inundă.../va fi scandal/ se vor/ aprinde/
felinarele unor/ mari părți de vorbire.../ asta în vreme ce tu îmi/ zâmbești
cât să se răstoarne / mari înfloriri peste/ întregul/ oraș...

în mijlocul incertitudinii/ nu ți se mai poate / cere/ nimic...

les vision se sont envolées toutes bien loin/ pour ne plus revenir...

să nu adormi pe noaptea oglinzilor/lui / ai crede că e toamnă/și că

le poème où tu vis – est-ce une erreur?

și dacă-i de ajuns să privești /prin palida lui cădere de îngerii..?.

și n-ai de ce să te/ plângi/ n-ai de ce/ visătorii/ doamnă/
moarte/ înalță poduri

de frig și amurg/ peste miresme/ de somn și uitare/... ce

neatenție.../ să te pierdem într-o/ prea târzie/ la malinconia.../mari
semnalizatoare/ ridică orașele pe dealuri/ într-un neverosimil
deasupra.../ dacă m-ai fi trezit/ pentru ele inventam o grădină.../dar
ele sunt/ mereu mai departe/ cu pânzele umflate/ de noapte și de tăceri...

rentrer dans ma mémoire comme un insecte...

la ușa îngerului/ aș fi plâns cu toată iarba amirosind / sub coasă...

privește în mine și ai să vezi/ce ninsoare coboară/ pe inima mea...

aș fi vrut să mă strigi/ ți-aș fi dat orizonturile/ și carnea

de femeie/ fremătătoare a mării.../ iar mâine ți-aș fi spus

c'est à mon tour d'être son sang...

te povestesc pe străzile / aceluia unreal city.../ cu

tot înghețul fără-de-speranțelor/ lui... sau poate ale / mele...

poeme neterminate/ întâlnirile noastre/ semne ascetice / vrăbii
ciripitoare/ munți încețoșați/pași prin grădini înnoptate/... se tălmăcesc
atunci/în culori /se rostesc ofilirile/ cu un/ spasm/ lung muzical/...

la lune arrive-t-elle/d'un pays fou ?

asemenea unor câini de pripas

toate scrisorile/ pe care nu / le-am mai scris.../ inundă cu/ un...

absurd /brusc devenit aproape/ tandru/ și
vorbele se-nchid în surzenia mea/...și tot
mi se pare că merg/ că trăiesc/ și că/ eu
sunt/ *unreal city/... unreal...*

fără nimeni/ secetă a non-locurilor /unde
o vreme totul se scurge/ în tenebre / ca de la sine/... somniile lunii
cu brațele lungi/ îngânate/ de-o apă a /nimănu

*le réel nous condamne à remper sous
nos poèmes*

lasă-ți/pantofii la ușă/ să nu rămână nicio urmă.../ timpul
fila iluzorie/ pe care crezuse-și c-ai fi putut să/scrii
ceva despre tine/...înghețul / fără-de-speranțele/ și a ta *the dark room...*
după o asemenea cunoaștere /apare/și acesta în care nu se mai poate crede...
unreal city/unreal....

inutil să mai cuget../exist...

bărcile serii /trag mal după mal
târând apele moarte/ pe tălpi

ființă șoptitoare/ a depărtării
tu /poți visa totul

lucruri-imagini/ lucruri-oglinzi / lucruri-ferestre
deschise prin
zgura cuvintelor/ prin schelăriile acelea
de fum

lungi/ câinii de sub cuvinte/ urlă
de din adâncuri/ prin imaginea ta
jurant de ne se taire plus

dacă aveți nevoie de un cuvânt/ inventați-vă/...o cometă
sub un orizont/ cât mai tânăr...

la marginea fiecărei bucurii/ stă/un monument
al memoriei/ neprihănite...pe care va trebui/ să o reînvățați
să cuvânte.../ *un langage tout neuf...*

il vaut mieux devenir/ la préhistoire de nous-mêmes...

Vizitatorul grațios

Ușa se deschise larg și în cadrul ei apărură bucatăreasa cu căruciorul încărcat.

– Masa!

La porunca ei, Pavel se ridică fără crâcnire din pat. O auzise de departe strigând pe hol, și mai adăstase, dar acum nu mai era de zăbovit nici o clipă. Ar fi putut face și mofturi, la o adică, rămânând în așternut, și femeia i-ar fi adus ea însăși mâncarea la nas, dar de ce? Își luă cana de pe sertarul al doilea al noptierei și înaintă până în prag. Bucătăreasa îi turnă cu polonicul ceaiul din oala mare. Mai rămăsese loc de-un deget în cană.

– Puneți-o vârf, o rugă el. Sărut mâna.

Se prăpădea după ceai. Primi și farfuria cu unt și gem, plus cele două felii de pâine. Își mai adăugă singur două felii din coș, știind el de ce; femeia creadă ce-o vrea.

Duse cana și farfuriuara pe noptiera liberă de la patul vecin, pentru că pe a lui nu mai era loc de pus un ac, ocupată toată cu flacoane, medicamente, tampoane și pansamente, ceasul, telefonul mobil, iar în latura dinspre sine – o carte, pe care se afla iconița cu Sfânta Treime, adusă de acasă.

Era timpul să se înfrupte, însă foamea nu-i dădea ghes. Când se trezise în zori, după ce se spălase pe față, își spusese rugăciunea și gustase o bucățică de anafură. Bucățica aia i-ar fi ajuns până la prânz. Putea să mai amâne deci zece minute micul dejun, cum făcea în fiecare dimineață de când se internase aici, în spital. Deocamdată avea altă prioritate.

Apucă trei felii de pâine, dintre cele patru, și se îndreptă spre fereastră. Clămpâni de câteva ori mânerul defect până deschise geamul din dreapta.

– Gata, băieți, poftiți!

Porumbeii, cei care îi luaseră seama și îl așteptau, zburară ca la comandă din vârful plopilor încoace, aterizând unul câte unul pe pervazul lat, gângurind fremătători.

– Bine ați venit!

Începu să le rupă feliile de pâine în fărâmituri mărunte, care dispăreau pe dată înhățate de ciocurile avide; abia prididea să le facă față. Câte vreun porumbel mai mărginaș, dacă nu ajungea, sărea peste cei privilegiați și se vâra între ei, să nu rămână păgubaș. Dar Pavel avea grijă să le facă parte tuturor și întindea fărâmiturile și colo și colo... Se sătura el, văzând cu cât nesăț înfulecă băieții. Și se bucura nespus. Deși, într-o dimineață, îl prinsese asistenta Vârban asupra faptului și îi trăsese o ceartă aspră:

– Ce faceți acolo, domnu Craina, dați demâncare la porumbei?... Știți că o dată a intrat unul în cameră și nu mai nimerea fereastra să iasă? Zbura rătătit dintr-un colț într-altul, s-a agățat de tuburile de neon, le-a spart...

Dezastru! Cu chiu, cu vai l-a scos femeia de serviciu afară, cu mătura... Vreți să pățim la fel?

Pavel nu băgase la cap – e drept că nici nu se temea că va păți un pocinog ca acela - și își îndeplinea misiunea lui matinală nesmintit.

Le împărțea porumbeilor ultima felie de pâine. Nu se mai buluceau, nu mai săreau unii peste alții, se potoliseră. Câte unul, dacă apuca vreo bucată mai mare, ieșea într-o parte și o ciugulea fir cu fir. Altul zbură cu ea în cioc spre plopul lui, s-o legumească acolo pe îndelete. Își cam umpluseră gușile, totuși nu părăsiră pervazul până nu-l lăsară curat.

– Să vă fie de bine, dragii mei!

Cât despre isprava de a se avânta vreun nesăbuit în salon, nici pomeneală.

Pavel se simți cu sufletul împăcat. Închise geamul la loc. Fiindcă afară era o zi cu soare, rabată oberlihtul de sub geamul fix, să se aerisească perfect camera. Apoi se retrase. Își scoase din propria noptieră cuțitul, lingurița cu șervețelul și trecu dincolo, la noptiera acoperită cu ziar, pe care servea masa. Și-o potrivea dinainte, după ce se așeză comod pe pat. Instalat singur în această rezervă, o ducea boierește, folosindu-se de toate după plac.

În fine, îi venise și lui rândul să mănânce. Poftă bună! Intinse untul și gemul pe felioara rămasă, care îi era prea suficientă. Hm, patru felii! Nu degeaba se uitase bucătăreasa cu acei ochi la el. Isprăvi de mâncat cât ai zice pește. Păi, ce crezi?... Cu puținul ceai oprit în cană înghiți și pastilele pentru tensiune. Spălă frumos cuțitul și lingurița, care își regăsiră locul lor, clăți și farfurioara și o duse pe hol, pe frigider, s-o găsească femeia. Revenind în cameră, se băgă sub cearșaf, afundându-se în perne; și-o însușise și pe cea de pe patul alăturat. Nu-i plăcea să-l găsească asistenta tolănit în pijama neînvelit. Îi părea a fi mai mult gol decât îmbrăcat.

Aranjase bine lucrurile, căci asistenta și intră pe ușă.

– Bună dimineața, domnu Craina.

– Sărut mânușițele, doamna Lidia. O răzgâia, nu-i zicea Vârban, pe numele de familie. Vă așteptam cu drag.

De două zile n-o mai văzuse, normal că îl prinsese dorul, dar astăzi și la noapte, cât va fi dumneaei de gardă, o să-i ajungă.

– Sunteți pregătit?

– Oho!...

– Ia să vedem.

Asistenta îi cercetă branula de la mână, înfiptă în venă și bandajată chiar de ea luna trecută, vasăzică de șase zile. Nu se clintise din lăcașul ei.

– Da, e în regulă.

Ce plăcere pentru el, mai ales în timpul nopților, să doarmă cu mâna astfel, încât să nu dezgădineze bândăgania... Și reușise. Va izbuti cât va fi nevoie?... Musai!

Doamna Vârban trase stativul metalic din colțul de la fereastră către pat, în stânga. Plecă să aducă borcănelul cu antibiotice și-l agăță în stativ.

Cuplă capătul furtunului la branulă și fixă scurgerea lichidului la o picătură pe secundă.

– Nemișcat o jumătate de oră!

– S-a înțeles! Dar cât mai durează distracția asta nu-mi spuneți?

– Domnul doctor Poenaru hotărăște.

Adevărat. Iar doctorul Poenaru manifesta rezerve. Boala era urâcioasă.

Asistenta îl lăsă așa, cu ochii pironiți în tavan, să vadă cai verzi înaripați. Și nu-i doar o vorbă, pentru că, după minute lungi de veghe, i se arătau pe pereți întruchipări fantasmagorice care îl purtau pe tărâmurile lor până uita cum îl cheamă, cufundat concomitent în gânduri cărora nu le mai da de cap... Soluția optimă ar fi fost să ia cartea de pe noptieră și să citească, dar constatase că și pentru citit, în poziția lui, avea nevoie de ambele mâini.

Se bucurase că fusese repartizat singur în cameră, ceea ce îl avantaja cumva, dar iată cum străbătea momente când un interlocutor ar fi fost de neprețuit.

Își mută privirile pe fereastră. Cerul. Ce să vadă altceva, ținuit la pat, de la etajul nouă al unui spital? Cerul limpede, fără nori. Care s-ar fi acoperit și el de fantasme dacă nu-și urnea ochii într-altă parte. Scrutându-l însă atent, îi păru că observă un punct mișcător, care creștea puțin câte puțin pe întinderea vastă. O pasăre, desigur. Albă, cum era, abia se întrezărea pe cerul azuriu. Când se apropie destul de mult, distinse că e un porumbel, ceea ce îi stârni mirarea, știind că porumbii nu se avână atât de sus. Deveni curios. Nu mai avu nici o îndoială când porumbelul ajunsese deasupra plopilor spitalului. Nu se așeză însă pe niciunul, ci își continuă zborul. Încotro? Lui Pavel îi tresări un gând, pe care nici nu avu vreme să-l desăvârșească, pentru că pasărea poposi pe pervazul ferestrei lui.

Se ridică automat în capul oaselor, privind uimit porumbelul. Dacă n-ar fi fost imobilizat la pat de pacostea aia, ar fi sărit numaidecât la geam, să-i dea binețe și cinstea cuvenită. Îi era foame, îi era sete?... L-ar fi servit pe loc, ca pe prinț. În sertarul de jos al noptierei avea fructe, i-ar fi tăiat mărunț-mărunț mărul cel mai gustos, cana i-ar fi umplut-o ochi cu apă... Dar își veni în fire. Arăta porumbelul de pe pervaz că ar dori ceva?... Dimpotrivă, îi insufla pace și cumpătate. Se reaseză ușor în perne, săltându-se totuși drept pe spătarul patului. Porumbelului îi plăcu, fiindcă săltând și el de două ori din aripi sări înăuntru, pe rama orizontală a oberlihtului. Pavel făcu ochii mari, imenși, dar se abținu de la orice gest. Atenție! Atenție! Dacă mai depindea ceva de el, era să stea smirnă și să aștepte.

Studie pasărea cu luare aminte. Era un porumbel ales, deosebit de toți pe care îi mai văzuse la viața lui, fie tot albi, fie pestriți sau negri-fumurii, precum cei din parcuri, ori care îi urdinau la geam. Acesta era de un alb pur, strălucitor. Lumina camera. Ciocul și picioarele roșii contrastau armonios cu penajul iradiant. Ochii negri, vii, vorbeau.

Se priviră amândoi îndelung, citindu-se reciproc ca pe o carte, literă cu literă.

„Ce vrei să-mi spui, porumbelule dalb... Spune!”

Așteptă o secundă un semn.

„Cum ne găsești?... Tu ești atât de minunat, iar eu un bolnav mizer, tu zbori în înalt, iar eu, priponit în lațul ăsta, sunt oprit să mă dau jos și din pat.”

Porumbelul clătină din cap în sus și-n jos.

„Astăzi, în Sfânta Duminică, ar fi fost să mă află într-acel loc... Cu tine aici, îmi pare a mă afla.”

Păsării îi sticliră ochii, ardent, iar el se bucură că îi confirma atașamentul.

„Ai străbătut atâta cale să îmi transmiți vreo veste?”

Porumbelul flutură din aripi.

„Ce veste?”

Pavel se concentrează să descifreze în ochii negri, cuvântători, mesajul. Și îl înțelese pe deplin, crezu în el, îl luă ca pe o binecuvântare. Simți crescându-i o vigoare caldă în tot corpul. Se dezlipi de spătarul patului și își înclină capul cu venerație spre oaspetele său.

„Mulțumesc! Îți împărtășesc dragostea mea.”

În acel moment se deschise ușa, clănțănindu-și strident zăvorul, și intră asistenta. O uitase cu desăvârșire și trebui să revină grabnic cu gândurile pe pământ.

– Suntem gata, domnule Craina?

Borcânelul era într-adevăr gol – își uitase și de el -, prin furtun se mai scurgeau ultimele picături. În loc de răspuns, pe el îl năpădi spaima că doamna Vârban va speria porumbelul, care își va lua zborul prin salon. Să vezi atunci scandal. Dar asistenta se apropie și trecu prin dreptul lui fără să-l observe, avându-și grija sa. Examină perfuzia.

– Da, e gata.

– Ce repede a trecut jumătatea de ceas! Îngăimă el.

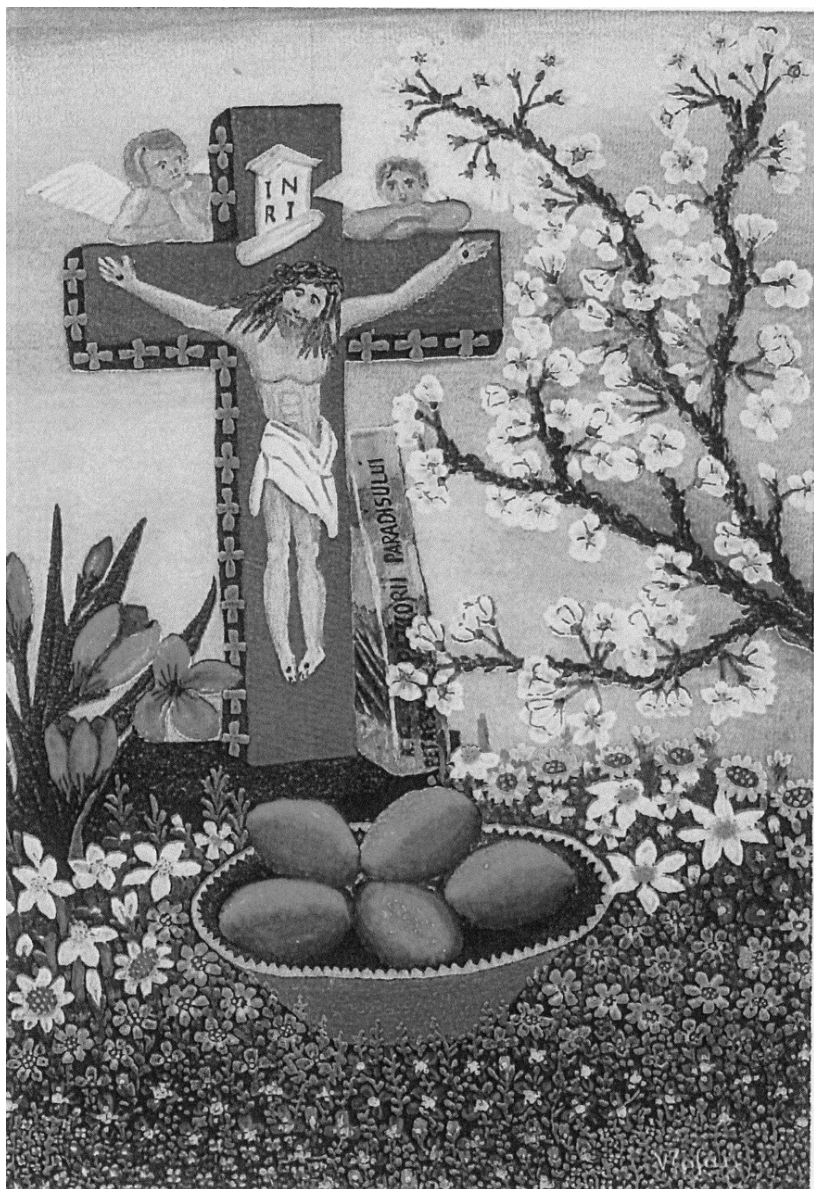
– Pesemne că v-a furat somnul, în răstimp, și ați avut un vis frumos.

Nu știu dacă să-i dea sau nu dreptate. Mai înțelept era să tacă. Ea îl slobozi de chin, duse stativul la fereastră tot prin fața porumbelului, își luă borcânelul și ieși.

Pasărea asistase netulburată la întreaga scenă. Îl privi cu subînțeles. Apoi se întoarse și sări de pe oberliht afară, pe pervaz. Pavel coborî din pat și deschise geamul.

„La revedere, porumbelule grațios. Ai toată recunoștința mea.”

Îl urmări până se afundă în cerul albastru. Acum nu mai avea decât să rabde până după-amiază, când îl va vizita soția, să-i povestească întâmplarea întocmai cum a fost, s-o minuneze și pe ea precum se minunase el însuși, trăind-o. Parcă o auzea că-i spune, spulberându-i îndoielile: ”Miercuri, joi cel târziu, te vei întoarce sănătos acasă.”

Pictură naivă de Valeria Tofan

Rețete

Cum au trecut anii ăștia, am mai crescut și eu, iar bunicii mă așteptau în vacanțe ca pe „pâinea caldă”. Le mai schimbam puțin viața, îi mai scoteam din monotonia care cădea peste ei. Mă iubeau tare mult, că simțeam eu asta, deși ei nu se arătau că *nu e bine să știe copilu' că se răzgâie*. Veneam eu de la București cu tot felul de „noutăți” pentru ei: o rețetă pentru prepararea omletei, care până la urmă s-a numit *comletă*, nu știu de unde și cum, numai bunica știa; o altă rețetă pentru stările de răceală și gripă, care era mai „tare” ca toate. Mă învățase mama, după moda vremii, să folosesc acele miraculoase „pahare –ventuze, care scoteau răceala din om una-două”. Ce erau ele, ventuzele? Desigur că ventuzele sunt și ele de mai multe tipuri. În cazul de față însă, este vorba de acele pahare mici din sticlă, mai borcănate, cam de 6 cm. înălțime și cu marginile rotunjite, pentru a nu produce tăieturi și pentru a înlesni alunecarea „prin atracție” (crearea de vid în interiorul lor) a unei cantități de masă pieloso-musculară pe care au fost aplicate. Deci, numele le venea de la însăși acțiunea lor, căci odată aplicate pe suprafața dorită, se fixau ca acele organe ale animalelor acvatice cu ajutorul cărora se prind de pradă. Paharele-ventuză se așezau mai întâi cu gura în jos, pe un prosop curat, care era la rându-i întins pe o suprafață plană. În cazul bunicilor mei, se foloseau acele scaune fără spătar, din lemn nevopsit, pe care le aduceau ușor lângă pat și care cuprindeau foarte bine numărul de ventuze folosite, nu mai mult de 10 la o aplicație. Se dădea bine fiecare pahar-ventuză cu alcool medicinal uzual în zonă, spirit – după care se așezau în același loc cu gura în jos, astfel încât pe pereții lor să nu rămână prea mult alcool. Imediat se dădea foc cu chibritul unui pământuf confecționat dintr-un băț care avea la unul din capete o măciulie din vată, fixată cu ață neapărat albă, nu de altă culoare, să nu se lege farmecele trimise de nu se știe unde și cine, *Că lumea ie ra (rea) maică*. Se luau astfel paharele-ventuze, se „feșteau” cu pământuful arzând și când apărea o mică flacără în el, se aplica repede pe spatul „pacientului” – în cazul de față al bunicii – pe zona omoplaților și de-a lungul coloanei vertebrale, până la zona lombară. Se acoperea toată suprafața, astfel „tratată” cu un alt prosop mare (de tip fagure, cum se confecționau atunci și ce bune erau!) peste care se adăuga broboada bunicii, cea maro, plușată și cu ciucuri lungi, să se creeze în zonă o atmosferă caldă. După un timp, niciodată cronometrat, ventuzele își făceau și ele datoria, sugeau cât puteau răceala din corpul astfel pregătit și când apăreau broboane de apă pe pereții lor, însemna că tratamentul este gata și puteau fi înlăturate. Cu mâna dreaptă se apuca paharul și cu degetul mare de la mâna stângă se presa partea carnoasă pentru a crea un mic orificiu prin care să intre aerul și astfel să elibereze „gogoașa” care fusese atrasă în interiorul lui. Se

tampona bine zona pentru a înlătura transpirația astfel obținută, după care toată lumea se declara mulțumită. Dacă „gogoșile” erau mai rumene la culoare, însemna că tratamentul fusese imperios necesar. Interesant însă, că bunicii făceau oricum acest tratament pe perioada șederii mele acolo, fie că aveau nevoie sau nu de el: *preventiv, taică-mare*. N-am știut niciodată dacă acest *preventiv* le-a folosit la ceva, că eu mă retrăgeam la București, în brațele mamei, odată cu începerea anului școlar.

Dar pe lângă rețetele mele, le avea și bunica pe ale ei. Așadar, din cauza aerului rece din timpul iernii, inspirat pe gură (cum nu era voie, ci numai pe nas), se întâmpla ca amigdalele (gâlcile) să se înroșească, să producă tuse, atunci intra bunica într-o panică grozavă și aplica imediat „rețeta” universală a locului de baștină.

-Șăzi, maică, colea, să te trag și să-ț' dăscântă dă gâlcii.

Și toată ceremonia se desfășura cam așa: eu eram întinsă pe pat, cu un prosop pe piept și cu capul spânzurat în jos pe pernă. Umbla bunica la gâlcile mele, cu două degete unse cu ulei de nucă (foarte la modă în acea vreme, bun și pentru unșul părului căruia îi dădea un luci frumos) și ușor, ușor, parcă mă mângâia și începea descântecul fără de care nu aș fi scăpat de ele *nici în ruptu' capului, maică*.

*Gâlcile mostofâlcile
Au pornit la iarbă să pască
Trei babe să le păzească
Una nu putu să vază
Alta nu putu s'auză
Iar alta nu putu să fugă*

Și cu aceasta se termina tot „tratamentul” bunicii, care era convinsă că mă voi face bine „până mâine”. Eh, până mâine nu eram eu bine, dacă mai intervenea și o febră, dar cu ceaiurile și *nevralgicele* (antinevralgicele) aplicate, într-un târziu scăpam și de pacostea de gâlcii. Mai erau și durerile de cap, care veneau peste mine de la oamenii care mă deochiau, că vezi Doamne, toți cei care se uitau la mine se minunau cum vin eu la bunici în fiecare vacanță? Pentru asta, îmi aplica bunica alt „tratament”. Începea cu descântecul *fugi deochi dintre ochi*:

*Fugi deochi dintre ochi
Dân rărunchi
Dân ficaț'
Dân bojogi*

Și sufla peste fruntea mea de trei ori, după care trebuia să stau întinsă pe pat *până mai încoloșă*. Desigur că, după ce mă odihneam, îmi treceau și bâzdăcurile astea de dureri, dar important era că bunica o făcea cu convingere și numai așa îmi treceau mie toate relele.

Mireasa freudiană

*Destinele noastre par a se dizolva
unele în altele,
ca și cum ar fi pictate în tehnica sfumato,
sub auspiciile unui creator priceput;
același creator care răstignește
surâsul femeii
pe un fundal cu orizont asimetric,
iar apoi își vinde capodopera ca suvenir
în lumea de dincolo.
Numai destinele unora se despică
și lasă lumina să zacă în suflete,
ca într-un sarcofag;
altele se închid,
iar întunericul le pândește viața,
ca pe o mireasă freudiană.*

Haos primordial

*Când dogoarea ne stăpânește setea,
cheltuiește-ți pașii prin rostul umbrelor.
Toți suferim de setea mortului...
De aceea am uitat la ferestre
paharele cu lumină.*

Sură despre dor

*Dorul meu – un copil plămădit în foaierea unui erg,
Un mirador pe care poposesc șoimii tăi yoghini,
O patimă neștearsă, într-o misivă, de ochiul tău imberb,
Un ultim devot răstignit... printre spini,
O geamie în care sufletele nu mai au descântec,
O rază de lumină, așteptând în arcu răsăritului,
O noapte-n Marrakesh ce încă-mi arde-n pântec,
Dorul meu – un iatagan ce-atârnă deasupra capului.*

Lumina mea

*Lumina bate la poarta dinspre lumea taților.
Acolo ea stivuieste focul și arde porumbeii
trimiși de timpul care mistuie, zi și noapte,
comoara celor neștiutori; vede cum fuge
foamea din fața hranei, setea din fața băuturii
și nenorocirea din fața fericirii.*

*Doar ea poate să se păzească de călău,
pentru că știe că moartea este Sinele său.*

Blestem arăbesc

*Cu dragostea de îmi pleci,
Blestemat să fii pe veci!
Allah să te povârnească,
Limba să nu-ți mai grăiască,
Ochii-ți să se-nece-n sare,
Să te usuci din picioare,
Să te bată armatanul,
Arde-te-ar boala tot anul!
Pustiul să-l ai serai,
Jalea să îți fie strai,
În bazar să găsești doară
Funii de mătase rară,
Să te sugrume cu ele
Toate durerile mele;
Să-ți pun umbra-n cingătoare,
Să nu ai noroc în cale,
Să ajungi un fur neder,
Călărind un dromader,
Cadâne să nu mai ai,
Nici fecioarele din rai
Și de sperii la alt harem,
Să te-ajungă-al meu blestem!*

*Să primești în Ramadan,
Cazne demne de Shaytan,
Iar Profetul să îți dea
Toată tânguirea mea;
Graiul meu cadiu să-ți fie
Testament, nu bucurie;
Să nu calci pământul sfânt,
În deșert să ai mormânt,
Din caftan să-ți faci coșciug
Și din iatagan, zălug,
Sufletul să-ți fie frânt,
Nurii morții, legământ;*

*De îmi pleci cu dragostea,
Jur pe viața mea și-a ta
Că jihad eu năpustesc
Peste tine, cât trăiesc!*

DAN CIUPITU

Suita Nr. 1 în G major pentru violoncel de J. S. Bach

PERSONAJE: Jorj Palaghian, avocat, tatăl lui Tudor
 Tudor Palaghian, student la medicină
 Dan Matei, student la medicină
 Amélie, prietena lui Tudor
 Olga, studentă la pediatrie
 Aimée, mătușa lui Tudor
 Mira-Belle, mătușa lui Tudor
 M'sieur Pierre, majordom
 Terry, câinele din casă

ACTUL 1

Scena 1

Se ridică cortina. Un salon cât toată scena, mobilat, sfârșit de secol XIX, început de secol XX, stil art deco, Paris, influență Horta. În stânga scenei, spre spate, cumva sub scara largă ce coboară de la etaj, un grand piano; alături, un violoncel pe suport. În centrul scenei o canapea, art deco, cu urme evidente de o perioadă mai bună.... Alături, dreapta și stânga, câte un fotoliu, garnitură la canapea. Pe perețele din spate al scenei o bibliotecă impozantă, cu multe cărți legate în piele, ediții princeps în limba franceză. Două uși în stânga, două uși în dreapta. Atmosferă de casă veche, boierească de oameni cândva bogați, de oameni ce au trăit și studiat la Paris.

Se aud bătăi într-o ușă de la intrare... pauză... bătăile se repetă... intră Amélie din stânga scenei; se îndreaptă spre centrul scenei... pe un ton indiferent, plictisit...

AMÉLIE: M'sieur Pierre!... Cineva bate la ușă!... (așteaptă puțin). Nu se aude?.. Nu e nimeni să vadă cine bate?... (se oprește în mijlocul scenei; pe un ton mai ferm...)

AMÉLIE: M'sieur Pierre!... Cineva bate la ușă!... (așteaptă puțin, apoi) Chiar nu aude nimeni?!... Nu e nimeni să vadă cine este?!... (ascultă parcă pentru un răspuns...apoi, ușor iritată....)

AMÉLIE: M'sieur Pierre!... Cineva bate la ușă!... Asta e culmea!... Nimeni nu aude?!... (se îndreaptă spre stânga scenei, spre ușa de la intrare, ce nu se vede, dar de unde se aud bătăile, parcă mai tare, parcă mai insistent; iese din scenă... se aud voci, o voce de bărbat tânăr)

DAN: Bună seara!... Mă scuzați!... Casa domnului avocat Palaghian?...

AMÉLIE: Da! Da!... (*apar toți trei în stânga scenei*)

DAN: În sfârșit!... Am nimerit!... Ce vreme?!... Și ploaia asta nu stă și gata! Sunt Matei, Dan Matei, colegul lui Tudor!

AMÉLIE: Da!... Sigur!... Dan Matei!... Tudor mi-a povestit foarte multe despre tine, despre armata voastră. Chiar voiam să te cunosc!... Știi, cred că nu există zi în care să nu te pomenească...

DAN: (*pe un ton jenat*) –Ei, mă pomenește!?!...

AMÉLIE: Zău așa!... Îmi spune: Să vezi ce le-a spus Dan, sau făcut Dan cu nu știu ce ocazie. Dar intrați! Pofțiți vă rog! Vă așteptam! (*se îndreaptă cu toții spre mijlocul scenei*)

DAN: Prietena mea, Olga!

AMÉLIE: Mă bucur! Tudor mi-a vorbit și de tine!... De altfel cred că te-ai întâlnit cu el în una din permisiile ce le-a avut!

OLGA: Da!... A venit la facultate cu un mesaj de la Dan, o scrisoare...

AMÉLIE: Da, mi-a spus Tudor!... Mă bucur să vă cunosc!... Dați-mi hainele vă rog!...Așa!

AMÉLIE: M'sieur Pierre!, M'sieur Pierre!... Avem musafiri!... Unde ești?... (*de undeva din dreapta se deschide o ușă și intră un bărbat înalt, slab, grizonat, îmbrăcat în frac cu vestă albă, papillon, parcă coborât dintr-una din piesele de teatru dintr-o epocă apusă timpurilor ce le trăim... în românește, dar cu accent francez*)

M'SIEUR PIERRE: Bon soir! Mă căutați mademoiselle?

AMÉLIE: Te caut de jumătate de oră! Nu era nimeni să răspundă la ușă!

M'SIEUR PIERRE: Pregăteam hors-d'œuvres mademoiselle! Și nu se pot face două lucruri în același timp dacă vrei să le faci bine!...N'est-ce pas?!

AMÉLIE: (*dându-i hainele musafirilor*) Oui, c'est vrai!... Unde este Tudor?

M'SIEUR PIERRE: M'sieur Tudor este în bureau, mademoiselle!

AMÉLIE: Te rog anunță-l că musafirii au sosit!

M'SIEUR PIERRE: Bien sûr, mademoiselle!... C'est tout?

AMÉLIE: Oui, c'est tout!

M'SIEUR PIERRE: Très bien, mademoiselle! (*M'sieur Pierre se întoarce și iese prin dreapta, pe aceeași ușă prin care intrase*)

AMÉLIE: E M'sieur Pierre!... V-a vorbit Tudor de el?!... E în serviciul familiei de cred, peste 40 de ani. A venit de la Paris cu Jorj!... Jorj Palaghian, tatăl lui Tudor, când s-a întors de la studii, de la Sorbona!...

DAN: Parcă a amintit Tudor ceva!?... Pierre?... M'sieur Pierre!?... dar nu am înțeles că e majordom!?... și că e de la Paris!?...

AMÉLIE: Așa vorbește Tudor!?... Știi cum este el?!... Pentru el, Pierre este familie, de fapt după ce Elvira s-a prăpădit, mama lui Tudor, Pierre a înlocuit-o ca să spun așa! El, adică M'sieur Pierre l-a crescut. Tudor ține foarte mult la el!... (*din dreapta, pe ușa pe care M'sieur Pierre ieșise, intră Tudor*)

TUDOR: Salutare bătrâne!... Săru' mâna Olguțo! Mă iertați!... Eram în bureau!...încercam să înțeleg articulația genunchiului; cu meniscurile și ligamentele încruciate... Știi, grupa mea are luni seminar și cică nota va conta la examenul final din iarnă! La voi cum a fost?!...

DAN: Noi, încă nu am avut nici un seminar!... Moșu' nu a spus nimic de vreun seminar.

TUDOR: Nimic?!... Ce chestie!... À propos, cum e moșu' la cadavru'?

DAN: Pianist! Realmente o plăcere să-l vezi cum disecă!... Și când te gândești că are 70 de ani!... Am avut mare noroc cu el!...

TUDOR: Am auzit că nu lasă pe nimeni, în afară de tine să disece!...

DAN: Nu e chiar așa!...

TUDOR: Hai, nu o fă pe modestul!... Vorbele umblă repede!... Știi, telefonul fără fir!

OLGA: Așa îi place lui să o facă pe „modestul”!... Se pare că are manualitate!... E bun în general cu mâinile!...

DAN: Asta nu e suficient să ajungi chirurg!

TUDOR: Nu e sufficient, dar e desirabil!... Dar hai să lăsăm asta! Amélie e sătulă să mă audă discutând în fiecare zi despre ce se întâmplă la facultate.

AMÉLIE: Chiar așa! O seară fără discuții profesionale, dacă putem să le spunem așa (*printr-o ușă din dreapta, întră Jorj, tatăl lui Tudor, îmbrăcat nu foarte diferit de M'sieur Pierre, în ținută de seară, foarte elegant, dar la fel, de loc potrivită anilor, timpurilor în care trăim; cu o țigară aprinsă, se apropie de ei*)

JORJ PALAGHIAN: Bon soir! Bon soir! Mi-a spus Pierre că au sosit musafirii!

TUDOR: Papa, dă-mi voie să ți-l prezint pe prietenul și colegul meu, Dan Matei și prietena lui, Olga, studentă în anul 2 la pediatrie.

JORJ PALAGHIAN: Enchanté! Très enchanté! Tudor mi-a vorbit foarte mult și cu admirație despre voi (*a sărutat întâi mâna Olgăi, apoi pe a lui Dan a scuturat-o uitându-se în ochii lui*)

JORJ PALAGHIAN: În sfârșit avem plăcerea să vă întâlnim. Enchanté!... Enchanté!.. Dar luați loc! Vă rog! Să stăm jos!... (*și arătând spre canapea și fotolii*) Vă rog! (*se așezară cu toții; pe canapea Olga și Dan, pe fotolii, Amélie și Jorj; Tudor, în picioare, rezemat de pian își aprinse o țigară, un Mărășești cu filtru*)

JORJ PALAGHIAN: Și ați găsit casa?!... Spun, pe întunericul acesta!...

DAN: Da! Nu a fost chiar greu... De altfel singura casă încă nedemolată în jur; Parcă a trecut o furtună, uraganul, sau un bombardament!...

JORJ PALAGHIAN: Așa este!... (*spuse cu un oftat*)... Parcă e după un bombardament!..Ce să mai spun?... (*oftă din nou*)

TUDOR: Lasă, poate reușește Marcu să rezolve!...

JORJ PALAGHIAN: Știu și eu?!... Poate!?....

TUDOR: (*adresându-i-se lui Dan*) casa e de la bunicu', a fost a lui, el a construit-o. Pe vremea aceea, în jur nu era nimic; decât moșia lui cu o livadă mare. Dar timpurile s-au schimbat!....

JORJ PALAGHIAN: Da, s-au schimbat! De altfel și noi ne-am schimbat! Nimic nu mai este din cum ar fi trebuit să fie!... *(oftă)*

AMÉLIE: Lasă Jorj, poate Marcu va reuși să facă ceva!...

JORJ PALAGHIAN: Da, poate!... Vom vedea!... Dar să lăsăm asta! Unde este Pierre?

AMÉLIE: Am vorbit cu el acum câteva minute!... Spunea că pregătește hors-d'œuvre!

JORJ: Atunci să-l lăsăm să-și facă treaba! Știi că se supără când este deranjat!...

TUDOR: Dar ce se întâmplă cu Aimée și Mira-Bella? Nu sunt încă gata? Doar știi foarte bine că cina se servește întotdeauna la ora 7 fix! Mă duc să văd ce se întâmplă! Poate au nevoie de ajutor!?... *(iese din scenă prin ușa din stânga)*

JORJ PALAGHIAN: Am înțeles de la Tudor că sunteți din provincie!... De la...

DAN: Rădăuți, Suceava!... Suntem....

JORJ PALAGHIAN: Moldoveni!... Din Moldova lui Ștefan!... *(apoi, după o scurtă pauză)*, Suceava, care va să zică!... Sau mai bine spus: Buchenland, Bucovina, cea care nu mai este!... sau ce a mai rămas din ea!

DAN: Da, așa ar fi!... Ținutul Fagilor!...

JORJ PALAGHIAN: Da! Ținutul lui Paul Celan, Rose Ausländer, ...

DAN: *(uitând-se spre Jorj, cu oarecare nedumerire, apoi)* A lui Ion Nistor, Ion G. Sbiera, locul unde Eminovici a făcut liceul, chiar și Birlic a...

JORJ PALAGHIAN: *(vorbind peste Dan, întrerupându-l)* Da! Da! Sigur Bucovina a dat mulți oameni importanți acestei țări!

DAN: Păcat însă că sunt uitați! Uitați prea repede; dați la groapa trecutului!

JORJ PALAGHIAN: Da! Uitați!... Sigur!... C'est damage! (după un timp).... Știi, l-am cunoscut personal, foarte bine de altfel, pe Celan!... la Paris!....

DAN: A! Interesant!?...

JORJ PALAGHIAN: Mă rog!... să zicem!... *(o ușă de sus, de la etaj se deschide și în pragul ei apar cele două mătuși ale lui Tudor. Îmbrăcate de seară, în dantelă neagră, cu tiare la fel, de dantelă, elegante, apariții dintr-o lume de mult apusă azi. Ajutate de Tudor, coboară cu toții scara)*

TUDOR: *(ajuns jos)* Dane, Olgața, vă prezint pe mătușile mele, surorile lui Jorj, Aimée și Mira-Bella!... *(Dan și Olga, în picioare)*

DAN: Bună seara!

AIMÉE: Bon soir! *(întinde o mână, înmănușată în dantelă, pe care Dan se apleacă să o sărute)* Aimée Palaghian-Murgescu! Încântată să te întâlnesc! Uitându-se spre Olga: Și dumneata?! ...

OLGA: Olga, Olga Calenciuc!...

AIMÉE: A! Ești ucraincă!?...

OLGA: Nu!... Nu cred!... Deși numele este!... Tata mi-a dat acest nume! Cred că și-a dorit sau sperat să ajung vreo sportivă mare, cu renume!?

MIRA-BELLA: Nu te preocupa!... Așa sunt toți părinții. Frustrațiile lor, visele neîmplinite le transferă asupra copiilor!... A propoz! Mira-Bella Lemont, mătușa mai mică a lui Tudor și sora lui Jorj. *(îi întinse o mână, la fel înmănușată, Olgăi, apoi lui Dan, care se aplecă și o sărută)*

DAN: Mă bucur să vă cunosc! Tudor mi-a vorbit adesea despre dumneavoastră!...

AIMÉE: Sper că ți-a povestit doar lucruri interesante!

TUDOR: Aimée! ... Te rog!...

AIMÉE: *(adresându-i-se lui Tudor)* Mon cher, ce sari așa?... Ce am spus? Doar mă gândeam și nu găsesc nimic interesant în viața noastră! *(se uită ca pentru o aprobare spre Mira-Bella)*

JORJ PALAGHIAN: Și acum că am reușit să fim cu toții gata, cred că am putea să-l anunțăm și pe Pierre! Apoi e doar 7 fix! *(se uită la ceasul de buzunar pe care după ce îl întoarce îl băgă înapoi în buzunarul de la vestă)* Aproape 7 fix!...

Aimée și Mira-Bella s-au așezat pe canapea, Dan, Olga și Amélie în picioare spre dreapta salonului discutau. Tudor își stinge țigara într-o scrumieră de pe pian, apoi scutură un clopoțel ce se afla pe un raft al bibliotecii. Se făcu liniște. Din dreapta scenei se deschide o ușă și intră Pierre cu un platou mare, argintat pe care avea câteva fărfurii mici într-o parte și hors-d'œuvres.

M'SIEUR PIERRE: Mesdames, messieurs, se servește cina!

AIMÉE: Era și timpul! Îmi este rău de foame! Ce avem minunat în această seară Pierre?

M'SIEUR PIERRE: Madame, pour l'heure d'apéritif, comme d'habitude: filet d'anchois salé, tapenade au thon, aubergines en vinaigre et croûtes de fromage. E bien sûr, Champagne!

MIRA-BELLA: A, champanie! Pierre ești un sorcier! Nu știu ce ne-am face fără tine?! Il est génial, n'est-ce pas?

JORJ PALAGHIAN: Naturellement, nu cred că am putea trăi fără Pierre! *(M'sieur Pierre, se opri în fața surorilor, se aplecă și le lăsă să se servească fiecare pe rând)*

AIMÉE: Ce fromage est merveilleux! *(își pune cu un clește argintat câteva bucati de brânză pe farfurie)* Et quel parfum!... Merveilleux! Simplement merveilleux!

JORJ PALAGHIAN: Aș spune precum Alecu, miroso ca picioarele lui Iisus Hristos!

AMÉLIE: Jorj, te rog, e o blasfemie! Asta în afară de faptul că mirosul este de împuțit.

JORJ PALAGHIAN: Ma chère!.. Ma chère! *(spuse pe un ton ca de dojană)* Din acest motiv sau mai bine spus și din acest motiv, Mitterrand a spus: „o țară care are peste 600 de feluri de brânză e o țară ne guvernabilă”!

AIMÉE: *(pe un ton sarcastic)* Ce noroc pe noi!... *(M'sieur Pierre se oprește în fața fiecăruia, așteptând să se servească; apoi se îndreaptă spre ușa din dreapta, lasă tava și se întoarce cu o altă tavă cu pahare de champanie și o sticlă învelită într-un șervet alb)*

MIRA-BELLA: Champanie! Champanie! *(bate din palme ca un copil)*

AIMÉE: Pierre, tout est magnifique! Ești un adevărat artist! Nu e așa Jorj?

JORJ PALAGHIAN: Bien sûr! C'est évident, Pierre are un talent deosebit! Repet, nu știu cum ne-am fi descurcat în lumea în care din nefericire am ajuns să trăim azi!

MIRA-BELLA: Și champania! Champania, să nu uităm champania! E delicioasă. Nu cred că aș putea trăi fără ea!

JORJ PALAGHIAN: *(apropiindu-se de Dan)*, Cum găsești hors-d'œuvre, tinere doctor? Nu e așa că Pierre e un geniu?!

DAN: *(care se uita la ce avea în farfurie)* Sigur!... sigur e remarcabilă ingeniozitatea! Mai ales în zilele de azi, în timpurile ce le trăim!

JORJ PALAGHIAN: Cu siguranță, așa este: „timpurile ce le trăim”!... *(spuse cu resemnare)*

AIMÉE: Și voi de obicei unde luați cina?

OLGA: La cantină! La cantina studenților!

AIMÉE: A! Și acolo mâncați tot timpul?

OLGA: Da! Mai tot timpul!...

MIRA-BELLA: *(adresându-se lui Aimée)* Dragă, trebuie să fie ca la Mademoiselle Marie-Louise, îți mai aduci aminte, nu?

AIMÉE: *(ridicând din umeri)* Nu am amintiri foarte plăcute nici despre una, nici despre cealaltă!

MIRA-BELLA: *(uitându-se la paharul de champanie, spuse ca pentru ea)* Da! cunosc, dar nu pot să înțeleg!... Chiar și după atâția ani!?...

AIMÉE: Ma chère, hai să nu mai discutăm!... Știi foarte bine ce simt!... *(Mira-Bella nu răspunse; ridică din umeri)*

JORJ PALAGHIAN: Să toastăm!... Să toastăm! *(cu paharele de champanie în mână se îndreaptă toți spre centrul scenei)* Să toastăm pentru plăcerea acestei seri minunate, pentru prietenii lui Tudor, pentru noi toți!

(Cu toții): A notre santé!

Se bea în liniște, fiecare arătând prin gesturi și mimică plăcerea...

DAN: *(adresându-se gazdelor, în general)* Am înțeles de la Tudor că ați trăit în Franța, la Paris!? *(era liniște: nimeni nu spunea nimic; fiecare se ținea ocupat... după câteva clipe)*

JORJ PALAGHIAN: *(pe un ton ezitant)* Da, așa erau timpurile! Am petrecut un timp, câțiva ani în Franța... la Paris!...

DAN: V-ați făcut studiile acolo, am înțeles!?

JORJ PALAGHIAN: *(se vedea că nu voia să vorbească despre acest lucru)* Da, am făcut dreptul și filosofie ...

MIRA-BELLA: A studiat la Sorbona! Și-a luat doctoratul în filosofie!... Am trăit cu toții aproape 17 ani la Paris! Și poate și astăzi am fi fost acolo dacă Alecu nu s-ar fi îndrăgostit de cine nu trebuia!

JORJ PALAGHIAN: Ma chère, te rog, știi foarte bine că Alecu nu a avut nimic de-a face în toată povestea aceasta!... Am mai discutat aceasta, nu!?

MIRA-BELLA: Jorj, te rog!... Cred că am și eu dreptul să am părerea mea!? N'est-ce pas?

JORJ PALAGHIAN: *(pe un ton conciliant)* Bien sûr ma chère! Bien sûr!

DAN: Îmi imaginez că a fost frumos, interesant!... Să trăiești atâta timp la Paris!... Să vorbești franceză, să ai ocazia să vezi și să întâlnești oameni interesanți, oameni importanți!...

AIMÉE: *(pe un ton ușor sarcastic)* Da, imaginația noastră a românilor este foarte bogată; de aceea avem și dezamăgiri așa de mari în viață!

JORJ PALAGHIAN: Aimée dragă, știi foarte bine: dacă la tinerete nu ai vise, nu ai dorințe....

AIMÉE: *(întreprându-l)* Nu ai să ai coșmaruri și frustrări la bătrânețe!...

JORJ PALAGHIAN: Nu asta am vrut să spun!...

AIMÉE: Știu Jorj, știi foarte bine ce ai vrut să spui!...

MIRA-BELLA: Eu, rămân la părerea că....

JORJ PALAGHIAN: *(o întrerupe și pe un ton sarcastic, dar împăciuitor)* Da, bien sûr!... ma chère! știm care este parerea ta!....

MIRA-BELLA: *(vădit iritată bea din paharul de champagne)* Pierre, chéri, pot să mai am o picătură?... *(întinde paharul spre Pierre, care îi toarnă champagne)*

TUDOR: *(fumând lângă pian, adresându-se lui Dan)* E o poveste lungă a familiei și cu multe implicații!...

JORJ PALAGHIAN: Da, cu multe implicații!... *(oftând ușor)* Azi nu mă mai gândesc așa des! Ci doar mă rog să am puterea de a schimba lucrurile pe care le pot schimba, să le accept pe cele ce nu le pot schimba, dar mai ales să am înțelepciunea de a le deosebi!... o zicală veche ce îmi este dragă...

AIMÉE: Jorj chéri, a filosofa după, e ușor, dar târziu pentru noi.

JORJ PALAGHIAN: Aimée, chérie, așa este! Ai mare dreptate! Nimic nu e mai puternic, mai tare ca trecutul. Pe acesta nimeni și nimic nu-l mai poate schimba, după cum prea bine Lucian a...!

MIRA-BELLA: *(vorbind peste Jorj, uitându-se la paharul aproape gol de champagne)* – „Inima unui om trebuie să fie în capul său”!... *(ezitând)*, a spus Napoleon!... Ce vă uitați așa!?... Am citit asta undeva! Și cred că a avut dreptate! *(nimeni nu spune nimic; fiecare se ținea ocupat cumva)*

MIRA-BELLA: Pierre, mon chéri!... Te rog! *(întinde paharul gol spre Pierre; acesta îi turnă în pahar.... după un timp):*

JORJ PALAGHIAN: *(pe un ton meditativ)* „Cea mai înverșunată luptă este cu tine însuși! *(după o pauză, oftând ușor)*... Te afli în ambele tabere!”... spunea Voltaire!...

AIMÉE: Jorj, mon cher, nu trebuia să ne întoarcem! Nu trebuia să avem încredere în tot felul de indivizi, în tot felul de promisiuni!...

JORJ PALAGHIAN: Bine Aimée, dragă, dar din ce aveam să trăim? (*pe un ton ușor iritat*)... Am mai discutat asta de zeci de ori! Nu? ...

AIMÉE: Da! Și o vom mai discuta de câte ori va mai fi nevoie!... Pentru că după cum foarte bine se știe, Jorj, orice societate se bazează pe răbdarea mulțimii celor săraci, care, evident are și ea o limită! Nu!?!... Apoi să nu se uite: drumul libertății spiritului trece prin cultură! Or, în acei ani era evident cum lucrurile vor evolua! Noii veniți nu aveau cum să facă altceva decât ceea ce văzuseră la cei de dinaintea lor. Oameni, Jorj, atunci când sunt lăsați să facă ce vor ei, când își iau această putere, au tendința de a imita, de a copia!...

AMÉLIE: (*pe un ton nedumerit*) Bine și atunci de ce lucrurile au mers așa de prost?

JORJ PALAGHIAN: Pentru că democrația și libertatea adevărată, mai înainte de toate cer moralitate, spunea Heliade!...

AIMÉE: (*pe un ton ironic*) „Care dacă nu o avem, va să zică, nu există”!... Asta este!

AMÉLIE: Păcat!... Și când te gândești că intențiile au fost bune!...

AIMÉE: (*iritată*) Intențiile au fost bune?!... Care intenții?... Ale cui intenții?...

AMÉLIE: (*ton timid*) Ale noilor veniți!

AIMÉE: Eu cred că glumești!? Cum poți spune aceasta?! Nu cred că știi sau înțelegi ce s-a întâmplat!?

TUDOR: Cred că ar trebui să avem în vedere, să nu uităm situația politică; mă refer, la situația politică a acelor timpuri!

AIMÉE: Ce situație politică?... Ce timpuri vorbești?... Ești copil?... Ce s-a întâmplat nu a avut de a face cu politica, cu timpurile acelea! Nu a fost vorba de absolut nimic altceva decât de invidie, ură, o desconsiderare totală a omului, a valorilor și regulilor pe care orice societate le are și se cer a fi respectate pentru a exista!

DAN: (*pe un ton ezitant*) Poate așa au gândit politicienii de atunci; poate altfel nu s-a putut!... Știu și eu?!...

JORJ PALAGHIAN: Politicienii României din toate timpurile au adus prejudicii acestei țări, mai multe decât orice dominație străină vreodată în cei 2000 de ani de când se știe!... (*pe un ton indiferent*); asta discutăm și cu amicul CB acum vreo câteva zile la Carul cu Bere!...

DAN: (*pe un ton afirmativ, întrebător, neconvingător*) Bine, dar a existat o revoluție, o răsturnare de sistem, nu numai o schimbare de guvern, de regim! O nouă ideologie a venit să ...

AIMÉE: (*vorbind peste Dan; ton agresiv, iritată*) Ce ideologie?... Ce tot vorbești acolo?!

JORJ PALAGHIAN: Dragul meu, revoluțiile sau așa zisele ideologii noi, sunt gândite, concepute, pregătite de anarhiști! Sunt pornite, începute de mase, de sărăcime; sunt controlate și executate de armată, ca să spun așa, și beneficiază de ele oportuniștii! Așa a fost dintotdeauna și așa va mai fi!

DAN: De armată?!...

JORJ PALAGHIAN: Da! De armată! Armata controlează sau execută dintr-un motiv de slăbiciune sau simpatie cu masele; pentru că și ei, soldații sunt oameni la urma urmelor, cu familii de hrănit și diferența între o soldă și un salariu mizer de funcționar nu este cine știe ce!

DAN: Bine, se înțelege asta! Însă armata, ca instituție, rolul ei a fost și rămâne de apărare a teritoriului național, de păstrare a unității teritoriale și naționale și nu de apărarea unui sistem, a unui guvern sau a unei ideologii!...

JORJ PALAGHIAN: Asta așa ar trebui să fie! Țasta e rolul armatei; așa este definit în orice constituție în lumea asta! În realitate, nu e de loc așa! Armata e un instrument apropiat de putere și aservit puterii politice!

MIRA-BELLA: *(pe un ton de cunoscătoare naivă)* Da, Jorj are dreptate! Și Aimée poate să confirme!... Ea a fost măritată cu un ofițer!... N'est pas chérie?!... *(pe un ton declamator)*... Locotenentul de Roșiori, Murgescu!... Michel Pamfil Murgescu!....

AIMÉE: Chérie! Te rog să-l lași pe Michel în pace! A fost un ofițer care și-ar fi dat viața pentru țară!... Știm cu toții aceasta!...

MIRA-BELLA: *(pe un ton șoptit, aranjându-și rochia)* Asta dacă nu ar fi căzut în cap de pe cal venind de la cârciumă, beat, spre dimineață, în drum spre Crucea de Piatră... la M'dame...

AIMÉE: *(vorbind peste Mira-Bella)* Nu e adevărat! De unde știi tu asta?

MIRA-BELLA: *(continuând să-și aranjeze ceva la rochie)* Așa a spus ordonanța lui!...

AIMÉE: Ordonanța era un țărănoi idiot și mincinos!

MIRA -BELLA: *(pe un ton mirat)* Dar de ce să fi mințit?

AIMÉE: *(ton autoritar)* Pentru că așa mint toate ordonanțele! Raportul militar ce l-am primit spunea că a murit la datorie, într-un accident equestru în timp ce inspecta posturile garnizoanei!...

MIRA-BELLA: *(ton șoptit)* Da!... Posturile de la Crucea de Piatră!... de la M'dam...

JORJ PALAGHIAN: Armata are pe conștiință ce s-a întâmplat în acel august!...

TUDOR: Da! Dar au existat circumstanțe politice! Eram în război! Frontul căzuse în Moldova! Rușii erau în țară! Nemții se retrăgeau! Americanii bombardau Bucureștiul și Ploiești!... Ceva trebuia făcut, nu?!...

AIMÉE: Da!... Și atunci am deschis brațele larg! Și nu numai! *(făcu un gest obscen spre picioare)*... Da! Veniți și luați-ne!... Luați-ne averile, dați-ne afară din casele noastre, băgați-ne în pușcării, lagăre și la canal!... *(întorcându-se spre Dan)* Asta e noua ideologie de care vorbeai? Țasta e noul sistem? Asta este revoluția ce avea să aducă fericire și mulțumire mulțimii, maselor, prostimii?... Asta este, ce azi, după 30 de ani trăim?...

MIRA-BELLA: Bine dragă, dar nouă nu ne-au luat moșiile!... Nu ne-au luat casa!... Nu ne-au luat nimic! Știi foarte bine că Alecu și-a vândut partea lui de moștenire și banii i-a cheltuit cu Rachela la Monte-Carlo!... Că Barbu săracu', care a murit într-o mizerie cumplită la Paris, fără servitori și fără

automobil, toți abandonându-l când nu a mai avut bani!... a arendat-o lui Ficher, care a administrat-o de nu a mai rămas nimic din ea! A tot pus-o la bancă ipotecă pentru împrumuturile ce Barbu le-a făcut de-a lungul anilor!...

AIMÉE: (*vorbind peste Mira-Bella*) Noroc de Manole, care dacă nu câștiga la cărți locul de la Père Lachaise, de la Prințul Andrey Żewinsky, bietul Barbu ar fi fost aruncat la groapa necunoscuților, a săracilor!...

MIRA-BELLA: (*scuturându-și capul*) Imaginează-ți!! Barbu la groapa necunoscuților, a săracilor!.... Ce tragedie!?!....

AIMÉE: Sau poate și mai rău!... Disecat pe la vreo facultate de medicină!... Sau oase, ca acelea ce Tudor mai acu' câteva zile le-a adus acasă!...

TUDOR: (*spre Dan*) Știi, am fost la Vichente, laborantul și pentru o mică atenție, un pachet de Kent sau o sticlă de „ceva”, îți dă cu împrumut pentru o săptămână o sacoșă de oase!...

OLGA: Oare de ce nu se fac din plastic?... Atâtea lucruri de care nimeni nu are nevoie se fac și niște oase nu?!!....

MIRA-BELLA: Da! Chiar de ce? În felul ăsta i-ar lăsa și pe cei ce nu au pe nimeni să-și găsească liniștea creștinească!...

AIMÉE: (*pe un ton ușor ironic*) Dar văd că ai devenit și religioasă ma chère!...

MIRA-BELLA: (*aranjându-și părul, preocupată*) Dacă e pentru o cauză bună, de ce nu? Apoi între idealism și creștinism, filosofic nu văd vreo diferență! Nu amândouă îți vor binele și fericirea?!

AIMÉE: (*pe un ton indiferent*) Mă rog!... (*schimbând tonul*) Noi încă am fi dus-o bine dacă Papa nu ar fi făcut marea prostie să dea și el moșia lui Ficher!...

MIRA-BELLA: Papa!... Dragul de el s-a gândit că semnând că o donează lui Ficher, acesta, neavând bani la acel timp, urma să ne dea nouă trei o pensie viageră la Paris. De unde să știe Papa că vor veni timpurile ce au venit? Că Ficher avea să vândă ce nu era al lui și să plece cu banii în America!...

TUDOR: Ce a fost, a fost! Nu se mai poate face nimic!

MIRA-BELLA: (*pe un ton meditativ*) Când mă gândesc că de fapt din toată istoria asta cel mai bine i-a fost Rachelei! Și azi trăiește în Venezuela!... Cum să facă Alecu o asemenea prostie?!... Să se îndrăgostească el de Rachela?!... Tocmai de ea!... Nici măcar nu era frumoasă!...

AIMÉE: (*ton meditativ*) Ce, regele nu s-a îndrăgostit de Lupeasca? Ce, ea era frumoasă?... Nici vorbă!.... (*oftând*)... Bărbații ăștea!... Nu știi la ce sunt buni!?...

MIRA-BELLA: (*pe un ton timid*) Eu cred că era frumoasă!

AIMÉE: Ei și tu acum!... (*pufinind*) Era frumoasă!... Dar dacă tu spui aceasta, atunci la ce te poți aștepta de la un bărbat?!... Numai dureri de cap!...

MIRA-BELLA: (*pe un ton ușor invidios, dar zeflemitor?*) Tu, cel puțin ai rămas cu o pensie după Michel, chérie!...

AIMÉE: (*sarcastic*) Da!... 500 de lei pe lună!

MIRA-BELLA: Sunt bani totuși!... (*pe un ton resemnat*) Eu m-am ales cu 8 valize pline de însemnări și tăieturi din ziare ...

AIMÉE: Asta e numai vina ta! Nu ai ascultat de nimeni! (*pe un ton a dispreț*) Auzi!... Critic literar!...

MIRA-BELLA: (*cu mintea departe*) Ce mult ne-am iubit!... Ce dragoste!... Și azi așa face la fel dacă mâine l-aș întâlni!...

Aimée: Fără doar și poate!... Se spune că oamenii deștepți învață din greșelile altora!... „restul”... nici din ale lor!...

MIRA-BELLA: (*ignorând ce Aimée a spus*) Oliver era foarte deștept!... Citea foarte mult!... și scria foarte frumos!... (*ton visător*) L-am iubit foarte mult!

AIMÉE: (*ridicând din umeri a indiferența*) De-ar fi câștigat și el acolo niște bani!...

MIRA-BELLA: Ce mult îmi plăcea să-l ascult vorbind!

AIMÉE: (*cu mirare*) Oliver vorbind!?!... Oliver chiar vorbea?!... O, mon Dieu, am trăit să o aud și pe asta!...

MIRA-BELLA: (*puțin jenată*) Mă rog, rar, dar atunci când vorbea!... (*Aimée, nu spune nimic; doar scutură din cap a mirare*)

JORJ PALAGHIAN: Dar unde este Pierre? Cred că este timpul să trecem la masă! Să avem cina! Nu credeți?!... Pierre!, Pierre!....

M'SIEUR PIERRE: (*apare prin una din ușile din dreapta*) M-ați chemat M'sieur Jorj?

JORJ PALAGHIAN: Oui, Pierre! Oui, mon cher! Mă întrebam dacă mai durează mult până masa este servită?! (*uitându-se spre Dan și Olga*). Musafirii, tinerii doctori, de altfel și noi suntem flămânzi? N'est-ce pas?!...

DAN: (*ușor jenat*) Nu! Nu chiar! Nu ne este foarte foame!...

M'SIEUR PIERRE: Immédiatement!... Nu mai am mult!...

MIRA-BELLA: Pierre, chéri, și ce avem în seara aceasta la cină?

M'SIEUR PIERRE: Ce soir nous avons: un potage de chou vert...

AIMÉE: Potage de chou vert?...

M'SIEUR PIERRE: Oui, madame! C'est un potage d'hiver, madam!

AIMÉE: (*pe un ton indiferent, distrat, ironic*) Certainement! Je connais! Certainement! Potage de chou vert!... Potage d'hiver!...

M'SIEUR PIERRE: (*pe un ton profesional*) Puis, confit de gésiers...

AIMÉE: Gésiers?!...

M'SIEUR PIERRE: Oui madam, gésiers!... Confit de gésiers!... C'est délicieux!

MIRA-BELLA: (*pe un ton excitat*) Naturellement, Pierre, Naturellement!...

M'SIEUR PIERRE: Et pour la fin: une salade de tomates à la tapenade!

MIRA-BELLA: ... à la façon de Pierre, n'est-ce pas?!... (*M'sieur Pierre nu răspunde*)... Și vin, Pierre! Pierre, mon cher, ce vin ne servești?

M'SIEUR PIERRE: Am putea avea un vin alb; un alb de „buturuga”!...

MIRA-BELLA: O, j'adore la „buturuga”! Aimée, nu-i așa că Pierre est un vrais sommelier?! (*Aimée ridică din umeri indiferentă*)

JORJ PALAGHIAN: Și o cafea Pierre, n'est-ce pas!? O cafea turcească!...

M'SIEUR PIERRE: Si vous voulez, monsieur!

MIRA -BELLA: Et après?....

M'SIEUR PIERRE: Fromage! Trois fromages, madame!

AIMÉE: Și cât va mai dura până la cină Pierre? (*fără să aștepte un răspuns*) Sper să avem timp să mergem și să ne aranjăm, să ne pudrăm puțin!... Simt deja că machiajul mi s-a ruinat! (*întorcându-se spre Mira-Bella*) Cred că arăt îngrozitor, ma chère, n'est-ce pas? (*Mira-Bella nu răspunde: ridică din umeri a indiferență*).

M'SIEUR PIERRE: Madame, vous avez beaucoup de temps!... Beaucoup!...

AIMÉE: Merçi, Pierre! Merçi!... On y va!... Să mergem, chérie! Să mergem! (*se scoală și ies din scenă pe una din ușile din dreapta*)

JORJ PALAGHIAN: (*aprinzându-și o țigară*) Amélie, dragă, nu ai vrea să ne cânti ceva până se sevește cina?

AMÉLIE: (*care vorbea cu Olga în parte dreapta a scenei când surorile au ieșit*) Jorj, te rog!... Știi foarte bine că nu am mai exersat de loc de la examen!... Apoi, nu îmi place să nu știu din timp, de dinainte, că va trebui să cânt. Trebuie să mă concentrez, să mă pun în acea stare în care să fiu numai eu și!...

TUDOR: (*întrerupând-o*) Știm asta, iubito! Dar în seara asta nu ești la concert; e...

AMÉLIE: (*peste Tudor, iritată că a fost întreruptă*) Tudor dragă, a cânta, a executa o partitură nu e ca la o urgență de spital când ești chemat să faci ceva căci e vorba de viața unui om! A cânta înseamnă a fi cu totul pătruns, absorbit, contopit cu muzica. Nu se poate altfel!...

JORJ PALAGHIAN: Te înțeleg foarte bine! De altfel sunt convins și cu toții îți dăm dreptate, dar te rugăm fă un efort în această seară! Pentru musafiri, pentru noi toți de altfel! (*pe un ton rugător*). Hai, ma petite!...

AMÉLIE: (*încet, nu total convinsă se îndreaptă spre violoncel, se așează, îl ia în brațe, îl potrivește pe podea și după câteva momente ce par o veșnicie spune*) – „Preludiul din Suita No. 1 în G major pentru violoncel de Bach”!...(*tăcere; se concentrează și începe să interpreteze poate cea mai de recunoscut lucrare scrisă vreo dată pentru violoncel. Toți ascultă în tăcere timp de 2 minute și jumătate cât Amélie cântă. Când a terminat toți se scoală în picioare și aplaudă*).... (*când aplauzele încetează*)...

JORJ PALAGHIAN: (*meditativ*) Dacă aș putea vreo dată măcar Preludiul să învăț să-l interpretez aș muri un om fericit!...

(*Tudor, Dan și Olga vorbesc cu Amélie, Jorj Palaghian își aprinde o țigară. Intră M'sieur Pierre pe una din ușile din dreapta*)

M'SIEUR PIERRE: Mesdames et Messieurs, cina este servită dans le grand salon! Je vous en prie! (*cu toții se îndreaptă spre ușile din dreapta, cortina se lasă*).

STOICA LASCU

Fastuos album cartografic dedicat Transilvaniei

Amplul și fastuos ilustratul album la care ne referim în rândurile de față – Adrian Năstase, Ioan-Aurel Pop, Mihai Gribincea, *Historia Transylvaniae. Transilvania în cinci secole de cartografie*. Editura Institutului Cultural Român, București, 2018 (336 pp.; il., h. /128 hărți/) – este ultimul dintr-o serie inițiată și coordonată, pe fond, de fostul premier român, intelectual cu bogate și temeinic asimilate, la timpul lor, lecturi istorice și umaniste. Reamintim cititorului precedentele tomuri – Ovidiu Dumitru, Adrian Năstase, *Descriptio Danubii. Hărțile Dunării în patru secole de cartografie/ Maps of the Danube Spanning Four Centuries of Cartography* (Editura Institutului Cultural Român, București, 2015, 204 pp., 86 hărți); Ovidiu Dumitru, Adrian Năstase, *Descriptio Ponti Euxini. Marea Neagră în patru secole de cartografie/ The Black Sea in Four Centuries of Cartography* (Editura Institutului Cultural Român, București, 2016, 184 pp., 74 hărți); Adrian Năstase, Mihai Gribincea, Ovidiu Dumitru, *Descriptio Bessarabiae. Basarabia în cinci secole de cartografie* (Editura Institutului Cultural Român, București, 2017, 328 pp., 124 hărți) – și varianta în engleză: *Descriptio Bessarabiae. Bessarabia in Five Centuries of Cartography*.

Tomul dedicat Transilvaniei – cel mai amplu și cu cele mai numeroase hărți – vine să completeze geografia etno-spirituală a românilor din perspectivă cartografică, demers deopotrivă intelectual și științific, un „tribut” de suflet al autorilor – adus și la cunoștința cercurilor academice și opiniei publice euro-atlantice. Contribuția celor trei autori este – prof.univ.dr. Adrian Năstase, *Transilvania și unitatea teritoriilor românești* (pp. 7-17), Ioan-Aurel Pop, *Transilvania* (pp. 18-30), Mihai Gribincea, *România Transilvaniei în cartografie* (pp. 31-48); substanța propriu-zisă o reprezintă *Hărțile Transilvaniei* (pp. 49-305).

În deschiderea albumului, profesorul Adrian Năstase – președinte al Fundației Europene Titulescu – reamintește, între altele, cadrul istoric în care se găsea, spre finele lungului Secol al Naționalităților, „miza” Transilvaniei: „Grăitoare pentru a defini, într-o formulă sintetică, miza geostrategică a Transilvaniei pentru poporul român, sunt cuvintele lui Nicolae Titulescu, dintr-un faimos discurs intitulat «Inima României», discurs rostit la Ploiești, în 3 mai 1915, într-un context în care România se afla în perioada neutralității, iar marele diplomat și om politic susținea, ca, de altfel, majoritatea clasei politice românești, intrarea în război pentru unirea Transilvaniei cu Țara Mamă. «România – declara Titulescu – nu poate fi întregă fără Ardeal... Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala

care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața... Ardealul nu e numai inima României politice, priviți harta: Ardealul e inima României geografice» (p. 7). Și tot domnia sa precizează, puțin mai departe, că, „În esență, volumele pe care le-am pornit în această serie (ne propunem să alcătuim în viitor și albume cu hărțile Țării Românești, ale Moldovei și ale Bucovinei [și, poate, și ale Dobrogei – n.n.]) subliniază două dimensiuni: Prima este aceea a continuității teritoriale românești, decurgând din elementul etno-demografic, din elementele de limbă, cultură, obiceiuri, viață economică, ce a determinat formarea poporului român și apoi, gradual, formarea națiunii politice române” (p. 7). În cuprinsul eseului său, profesorul Năstase face referiri substanțiale, în spiritul adevărului istoric și al tradiției istoriografiei noastre, la *Formarea națiunii române și Statul național unitar român*, relevă *Adevăruri și legende, Hărți și revendicări teritoriale*, iar partea finală eruditul autor o intitulează, nu fără un tâlc al recurgerii la memoria Istoriei, *Un mesaj pentru Mileniul III* – „Relațiile româno-ungare poartă, în continuare, amprenta istoriei controversate a Transilvaniei. Sigur, așa cum scria, la 1864, parohul și profesorul de limba română Ioane V. Rusu [de la Sibiu: 1826-1905], într-un *Compendiu de istoria Transilvaniei cu distinctă privire la români*: «cel ce nu cunoaște trecutul națiunii sale, cel ce nu cunoaște faptele străbunilor săi (bune, rele, cum or fi fost, că nimeni nu este fără păcat), acela nu-și cunoaște nici existența sa, nici baza viitorului său». Putem avea opinii diferite în ceea ce privește trecutul. Întrebarea este dacă putem găsi puncte comune privind viitorul. Eu cred că da. Un argument îl reprezintă «Parteneriatul strategic pentru secolul XXI» între România și Ungaria, pe care l-am semnat, în 2002, cu premierul Ungariei Péter Medgyessy. Dar și apartenența comună la NATO și la Uniunea Europeană” (p. 17).

Istoricul Ioan-Aurel Pop punctează, la rându-i, în consistenta sinteză *Transilvania*, traectul și destinul istoric al acestei părți a spațiului românesc, eseu punctat de relevante și definitorii sintagme – *Generalități: Transilvania din trecut și de astăzi, Transilvania în Antichitate: sigiliul Romei sau formarea poporului român, Evul Mediu sau conviețuirea dintre români, unguri, sași și secui, Evul mediu sau Cruciadele târzii: apărarea Creștinătății, Principatul autonom al Transilvaniei (1541-1688), Noul regim habsburgic și lupta de emancipare națională în secolul al XVIII-lea, De la revoluția din 1848-1849 la regimul dualist austro-ungar, Unirea Transilvaniei cu România (1918), Orizonturi contemporane*. În nota obișnuită a scrisului și concepțiilor sale istorice, președintele Academiei Române, relevă, în context, coordonate contemporane, circumscrise și Transilvaniei: „În ultimele trei decenii, România a construit un regim democratic, în cadrul căruia Transilvania, ca parte integrantă a statului român cunoaște o evoluție pozitivă, în acord cu reglementările Uniunii Europene, vieții publice și a relațiilor interetnice. Parte a României și a Europei în același timp, Transilvania este, mai presus de toate, patria primitoare a

tuturor locuitorilor săi. Pentru prima oară în istorie, există acum condițiile reale create pentru ca toți locuitorii ei să fie și să se simtă egali și la ei acasă. Trecutul Transilvaniei trebuie cunoscut nu pentru încârcinare și confruntare, ci pentru destindere și bună înțelegere. Este singura opțiune logică și benefică pentru toți” (p. 30).

Diplomatul Mihai Gribincea (ambasador, din 2015, al Republicii Moldova la București) întreprinde un aplicat excurs istoric (domnia sa este absolvent al Facultății de Istorie de la Chișinău, în 1986, și doctor în Istorie al Universității din București, în 1995) în studiul *Românitatea Transilvaniei în cartografie*, concluzionând, între altele: „Din păcate, Marile Puteri învingătoare în cel de-al Doilea Război Mondial (SUA, URSS, Marea Britanie, Franța și China), deși declaraseră că nu vor recunoaște nicio modificare teritorială survenită după 1 septembrie 1939, au recunoscut anexarea Basarabiei, nordului Bucovinei și a ținutului Herța de către Uniunea Sovietică. Ungaria a trebuit să se conformeze condițiilor prevăzute în Tratatul de la Paris și pentru mai mulți ani politica revizionistă ungară a fost abandonată. Abia în anii '60 ai secolului trecut, revizionismul a reînviat în istoriografia și cartografia maghiară” (p. 48). Este de arătat că drept *motto* al acestui studiu – ce conține bogate referințe bibliografice, aduse la zi –, autorul a ales un text dintr-un autor (german) mai puțin vehiculat în istoriografia noastră (Traugott Tamm: 1860-1938), dar cu aprecieri exemplare relevante: „Românii locuiesc și azi acolo unde acum 17 secole au locuit strămoșii lor; popoarele au venit unele după altele și au dominat provinciile Dunării Inferioare, dar nici unul nu a putut să sfărme existența națională a românismului. «Apa curge, pietrele rămân», spune un proverb român. Hoardele popoarelor care au părăsit țara lor spre a emigra au pierit ca norii în soare, dar românismul, aplecând capul, lasă în Dacia să treacă peste el furtuna și își păstrează pământul moștenit de la strămoșii săi, până ce apare vremea frumoasă: atunci el se ridică și se scutură” (extras din tomul *Überden Ursprung der Rumänen. Ein Beitrag zur Ethnographie Süd-Europas*, pp. 85-86, apărut la Berlin în 1891).

Remarcabilă realizare a unui grup de învățați-patrioți români de astăzi, tomul de față (ce s-ar cuveni editat și în limbi de circulație internațională și interes regional – engleza și maghiara) dă măsura calității științei naționale și devoțiunii pentru adevăr, Țară și Neam.

Constantin Eretescu și *Jurnalul ca veghe* între două „lumi”

„O fereastră deschisă către peisajul Americii zilelor noastre”, așa începe prezentarea de pe coperta 4 a *Jurnalului de exil* IV, scris de Constantin Eretescu, publicat, cu puțin timp în urmă, ca și celelalte volume, tot de prestigioasa editură Vreemia.

„Fereastra” (ca și în cele anterioare) este deschisă însă mult mai larg: către lumea contemporană – cu toate ale ei –, către România, incluzând firesc și Basarabia, și nu mai puțin către viața scriitorului român trăitor fizic în orașul Providence (din Statele Unite), dar cu gândul și inima la București.

Cele afirmate mai sus acoperă, de fapt, ideea generală pentru toate cele patru volume ale *Jurnalului*. Individualizarea în cazul celui recent o conferă în primul rând perioada de timp în care sunt făcute însemnările: 2011 – 2018, deci foarte aproape de timpul lecturii, de timpul eliberării către publicul românesc a gândurilor și trăirilor celui care, din imaginarul „turn de veghe”, și-a asumat rolul de observator și comentator al lumii în care trăiește.

„Eu am să dau seamă de toate câte sunt” pare a spune în subtext, dincolo de textul *Jurnalului de exil* Constantin Eretescu și acum. Ca și în celelalte volume, diaristul împletește subiectivitatea cu consemnarea (pe cât posibil) obiectivă a evenimentelor pe care le trăiește, la care este martor – direct ori indirect.

Jurnalul dă astfel „seamă” de evenimentele politice (alegeri, de exemplu), de evenimente majore climatice (uragane etc.) ori unele obișnuite, dar care perturbă viața de zi cu zi (căderi masive de zăpadă, frig sau căldură excesive), de întâmplări mai mult sau mai puțin semnificative, dar care au valoare de simbol și deschid „o fereastră” către realitatea dintr-o țară sau alta (sistemul medical, sistemul de învățământ – universitar în cazul de față, evidențiindu-se în subsidiar agenda culturală a Universității Brown¹ – , situația bătrânilor etc., etc.). Nu mai puțin importante sunt și notațiile prin care aflăm detalii semnificative referitoare la însuși scriitorul Constantin Eretescu, la stilul său de lucru, la migala cu care cizelează textul („Ca să închei o lucrare, eu trebuie să trec prin câte patru versiuni”, notează la pagina 22), fiind totuși veșnic nemulțumit de faptul că nu se mobilizează mai mult. („Nu știu de ce nu pot să respect termenele, să lucrez zilnic și egal ca un om responsabil”, citim la pagina 29). Dar informația asupra seriozității, migalei,

¹ „Ca totdeauna sunt uimit de cât de multe evenimente culturale au loc simultan în universitatea asta” (p. 149).

importanței pe care o dă cuvântului scris se repetă în mai multe rânduri într-o formă sau alta! Este o nemulțumire permanentă de altfel, fiindcă astfel de notații apar frecvent. Și totuși, o trecere în revistă a operei sale – fie și numai cu romanele și nuvelele² sau cu piesele de teatru (v. *Sala de așteptare*, Humanitas, 2014) publicate în timp, fără a mai ține seama de studiile serioase în domeniul folcloricisticii³, de exemplu, de articolele socio-politice, adunate în volumul *Articole politice și literare* (2017) ori chiar de cele de memorialistică (*Pensiunea Dina*, 1995, *Periscop*. *Mărturiile unui venetic*, 2003 și cele patru volume de jurnal) – ar constitui un serios argument pentru cititor să îl contrazică.

Nemulțumirile, durerile sunt însă și de altă natură. Una dintre cele mai importante: singurătatea emigrantului într-o lume căreia nu îi aparține, pe care nu o înțelege nu de puține ori, jurnalul fiind și o formă de comunicare cu sine și cu cititorul potențial („...mă întorc la caietul de demult ca să am cu cine să mai schimb o vorbă” – p. 217).

Ca orice jurnal, *Turnul de veghe. Jurnal de exil* cuprinde în paginile sale o viață de om așa cum este, cu bucurii – mai mici sau mai mari, mai simple/ banale ori cu o încărcătură afectivă majoră –, dar mai degrabă cu tristeți, cu inerentele dureri printre care, desigur, este cea a conștientizării aceluși *fugit irreparabile tempus*. Dar mai vine de undeva durerea și ne spune autorul chiar din titlu - *Jurnal de exil!* Căci el trăiește în alt spațiu decât cel natal, dar stă cu gândul permanent la țara pe care *teroaarea istoriei* l-a silit să o părăsească. Și astfel, peste durerile fizice prin care anii își lasă amprenta se suprapune tragedia *desfărării*, drama emigrantului al cărui gând e permanent la „oamenii dragi de acasă”. Și nu numai în *Jurnal* întâlnim astfel de raportări. În textul introductiv la volumul *Fețele lui Janus* (2001), de exemplu, Constantin Eretescu decoda mesajul general, afirmând direct că „Spiritul care poate fi regăsit în toate textele este gândul la România”. Tristețile acoperă așadar o temă generală – singurătatea, în varii ipostaze – de la cea a omului aflat pe pământ străin, departe de rude și prieteni, departe de locurile familiare, până la întrebările existențiale asupra condiției umane.

Insemnările din *Jurnal* abundă însă și în ironii, autoironii, în notații pline de umor, în formule de adresare care creează iluzia unui interlocutor, toate acestea fiind o contrapondere, un mijloc de a echilibra tonul general.

² *Noaptea*, roman, 1988; *În căutarea Alexandrei*, roman, 1999; *Pasărea de fier și fluturii*, nuvele, 2001; *Party cu un ceas mai devreme*, roman, 2001; *Dragă Maria, roman epistolar*, 2009 ș.a.

³ *Vrăjitoarea familiei și alte legende ale orașelor lumii de azi*, 2003; *Folclorul literar al românilor. O privire contemporană*, 2004; *Fata Pădurii și Omul Noptii. În compania ființelor supranaturale*, 2007; *Știma Apei. Studii de mitologie și folclor*, 2007; *Uriașul Guguza și alte povești actuale*, 2007; *Visul lui Owen - Întâmplări, superstiții, povești vechi și noi*, 2009; *Cerbul din Cadillac. Folclor urban contemporan*, 2010; *Moartea lui Patroclu. Studii și articole de etnologie*, 2015 ș.a.

Câteva exemple: „Măine urmează să mi se ghicească viitorul. Noua ghicitoare este spitalul de lângă casă, unde sunt programat la o tomografie (p. 217); „Ger de crapă pietrele. Întuneric de dimineață. Trai în cavou. Poate că și morții se mișcă tot așa. Singură deosebire că nu au cafea, n-au ceai, sărmanii. *Parcă tot mai bine e viu*” (p. 129).

La final, cititorul, parcurgând, împreună cu diaristul, zile, luni, ani – cu bune și cu rele, cu multe rele, dar și cu bucurii – îi este alături și *omului*, și *scriitorului*. *Omul* e supus condiției trecătoare, dar și vremurilor în care trăiește, *scriitorul* se constiuie însă în *martor*, stă „de veghe” în timpul său și vrea să „dea samă”.

Numindu-l „un exilat de tip deosebit”, suferind de două ori exilarea (o dată din Basarabia în România, a doua oară din România în SUA), Mircea Anghelescu (în Prefața din 2013) ghidase cititorul primului volum anticipând în bună măsură și volumele următoare.

Astăzi, în urma lecturii celor patru – aceeași concluzie cu cea a prefațatorului: „Jurnalul este mai mult decât o agendă a unui scriitor din exil (...) el este în același timp *foaia de temperatură* a vieții unui intelectual format în alt mediu cultural” pentru care „inadecvarea este starea de bază a emigrantului”, așa cum notase lucid autorul însuși într-un eseu din volumul *Cu ochii în zare*. O „inadecvare”, o permanentă raportare la cultura țării în care s-a format, dar, desigur, încercând să cunoască cât mai bine societatea în care trăiește. Și de aceea întregul lanț de notații referitoare la întâmplările proprii vieți ori ale unor rude, prieteni sau vecini, cele care dau informații despre spectacolele de teatru, despre concerte, despre alte evenimente culturale etc. nu înseamnă altceva decât integrarea în cotidianul american (întrerupt din când în când de întoarcerile în țară, de târgurile de carte din București, de revederea cu prieteni și colegi).

Și astfel între 1995 (începutul notațiilor din primul volum) și 2018 (anul cu care îl încheie pe al patrulea), cititorul *Turnului de veghe. Jurnal de exil* semnat de Constantin Eretescu are în față o frescă a lumii contemporane de dincolo și de dincoace de ocean, o lume în care un intelectual român trăiește, dar o și analizează cu luciditate

Turnul de veghe Jurnal de exil, și cu acest al patrulea volum, rămâne un document prețios al vieții unui om, dar mai cu seamă al unui *scriitor-martor* și *conștiință* a vremii sale.

Repere spirituale

Cunoscutul ieromonah, istoric și teolog transilvănean Maxim (Iuliu-Marius) Morariu întregește istoriografia română cu încă o lucrare de excepție, alături de celelalte 25 de volume elaborate până acum, cunoscute și apreciate de către teologi, istorici și cercetători științifici din țară și străinătate.

Intitulată *Repere ale autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX-XX: Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și Nicolae Berdiaev* (Ed. Lumen, Iași. 2019, 533 pp.), lucrarea constituie teza sa de doctorat în domeniul Teologie, susținută în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în ședința publică din 2 octombrie 2019, la catedra de Spiritualitate ortodoxă, avându-l drept coordonator științific pe Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei Andreicuț, care îl onorează pe autor cu o prefață substanțială (pp. 7-11).

După susținerea publică și obținerea calificativului *Summa cum laude*, lucrarea a fost tipărită în condiții grafice excelente, având la bază o amplă bibliografie de specialitate, autorul utilizând în acest demers 60 de izvoare scripturistice, patristice și liturgice, 23 de dicționare și enciclopedii, 48 de lucrări autobiografice, 388 de volume auxiliare, 161 de studii și articole și 11 adrese web, cu 1165 de note subsidiare, ceea ce dovedește caracterul științific al acestui demers, dar și vocația de cercetător a autorului, pe care îl felicităm pe această cale.

În „Introducere” (pp. 13-35) autorul pune în față elemente de metodologie științifică, motivându-și proiectul și subliniind relevanța temei, expunând metoda de cercetare, obiectivele, structura lucrării, stadiul actual al cercetărilor, literatura de specialitate și utilitatea demersului său aghiografic, pe care îl dorește a fi „deopotrivă util și incitant pentru cititori și care să dea startul unor analize și dezbateri” (am zice noi) teologice, filosofice și chiar de ordin filologic, deoarece orice lucrare care aduce noutăți în domeniul ei de cercetare este dezbătută, analizată și apoi apreciată la valoarea ei de către specialiști și, nu în ultimul rând, de către cititori.

Așa cum vom vedea, întreaga lucrare este structurată pe cinci capitole mari, acestea, la rândul lor, conținând subcapitolele aferente, ceea ce conferă lucrării raționalitate și eleganță editorială.

Primul capitol este consacrat „Precizărilor terminologice” cu privire la genul literar de *autobiografie spirituală*, care este întâlnit mai des în literatura de specialitate catolică și protestantă, dar mai puțin în spațiul teologic ortodox, autorul, în baza cercetărilor, făcând o distincție clară între termenii: *autobiografia propriu-zisă* și *autobiografia spirituală*. Dacă autobiografia are în centru „preocuparea de sine”, fiind subiectivă (p. 40), autobiografia spirituală este puțin diferită, având ca element central „viața

lăuntrică a autorului ei și preocuparea sa pentru îmbunătățirea relației cu Dumnezeu” (p. 47), prin rugăciune și diverse eforturi duhovnicești.

După definirea termenilor de specialitate, ne sunt evocate, în capitolul doi, personalități marcante din istoria creștinismului apusean și răsăritean. Amintim aici doar pe cei mai importanți reprezentanți nominalizați de autor. Primul este Sfântul Apostol Pavel/Saul din Tars, evocat în cartea *Faptele Apostolilor*, capitolul 9, urmat de Fericitul/Sfântul Aurelius Augustinus Hipponensis, cu autobiografia spirituală *Confessiones/Confesiuni*, socotit a fi prin excelență întemeietorul acestui gen de literatură, apoi, Sfânta Tereza de Avilla, cu lucrările *Cartea vieții mele* și *Castelul interior*, teologul protestant Wiliam Perkins, pastorul anglican John Wesley, suedezul luteran Dag Hammarskjöld, scriitoarea franceză Simone Weil, Sfântul Ioan de Kronstadt, Sfântul Siluan Athonitul, Nicolae Berdiaev și alții.

Trebuie să remarcăm la acest capitol efortul depus de autor de a face o incursiune pertinentă în ceea ce putem numi astăzi *istoria autobiografiei spirituale* de la începutul creștinismului și până în secolul XX, menționându-i pe toți autorii, principali și secundari, cu operele lor, respectând cronologia și subliniind confesiunea, justificându-se astfel compartimentarea capitolului doi prin inspiratele subdiviziuni: *Sfântul Apostol Pavel – fondator al scrisului la persoana întâi în spațiul creștin* (pp. 71-90); *Evoluția genului de la Sfântul Apostol Pavel la Sfântul Ioan de Kronstadt – repere cronologico-teologice. Confesiunile Fericitului Augustin și relevanța lor* (pp. 90-116); *Autobiografia spirituală din spațiul creștin de la Augustin și până în secolul al XIX-lea* (pp. 116-149).

Personal, fără a avea pretenția specialistului în domeniu, consider capitolul al doilea drept cel mai interesant segment al lucrării, constituind într-adevăr o adevărată și pertinentă *istorie a autobiografiei spirituale*, acest capitol putând fi dezvoltat într-o lucrare nouă pe această temă.

Capitolele trei, patru și cinci nu fac altceva decât să fie în consonanță cu titlul lucrării sau să desăvârșească această frumoasă monografie dedicată *autobiografiei spirituale*, explorând cu precădere spațiul teologic răsăritean, prin evocarea a trei mari personalități ale Ortodoxiei: Sfântul Ioan de Kronstadt (1829-1909), Sfântul Siluan Athonitul (1866-1938) și filosoful rus Nicolae Berdiaev (1874-1948).

Despre cele trei personalități și contribuția lor decisivă la *istoria autobiografiei spirituale ortodoxe*, autorul face următoarea remarcă:

„Întâmplător sau nu, toți cei trei autori pe care-i vom avea în vedere provin din spațiul slav. Contextele în care au activat au fost însă diferite. Astfel, dacă Sfântul Ioan a fost un preot ce a activat într-o suburbie a Sankt-Petersburgului, dinamizând viața spiritual-liturgică de aici în plin proces de industrializare a zonei în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima parte a secolului XX, Sfântul Siluan Athonitul, rus de origine, a fost călugăr în Muntele Athos unde s-a remarcat drept un părinte de mare calitate duhovnicească, care a dus o viață ascetică înaltă și a fost un mare îndrumător

duhovnicesc, cu o mare înrăurire în rândul viețuitorilor din acest loc, fiind, datorită... învățăturilor sale, clasat de specialiști în rândul continuatorilor spiritualității stareților ruși din lavre, precum cea de la Optina, iar Berdiaev a fost un mare filosof rus al vremii sale, ce a activat în cadrul exilului în prima parte a comunismului rus. Influențele Sfântului Ioan asupra lui Siluan sunt vizibile, în timp ce, influențele celor doi sfinți răsăriteni asupra filosofului pomenit, care, în ordine cronologică, este cel din urmă care a scris un astfel de text [autobiografie spirituală], deși nu sunt exprimate, sunt și ele vizibile la o analiză serioasă” (pp. 153-154).

Astfel fiecărui scriitor mai sus amintit îi este consacrat un capitol special, autorul insistând asupra următoarelor aspecte: *Jurnalul Sfântului Ioan de Kronstadt ca reper al autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX* (pp. 151-266); *Însemnările mistice ale Sfântului Siluan Athonitul și relevanța lor pentru autobiografia spirituală din spațiul ortodox* (pp. 266-366) și *Autobiografia spirituală a lui Nicolae Berdiaev și relevanța ei pentru teologia contemporană* (pp. 367-419).

Sigur, în expunerea de față nu vom insista asupra amănuntelor, lăsând cititorului posibilitatea și curiozitatea de a aprofunda subiectul, doar vom spune că prin biografiile realizate și prin operele analizate minuțios, autorul reușește să-i includă pe scriitorii evocați în acest gen de literatură intitulat *autobiografie spirituală*.

Deși cercetarea științifică presupune foarte mult efort și pe mulți dintre noi ne duce până în pragul epuizării psihice, totuși roadele sunt pe măsură. Raportându-ne la ultimele trei capitole ale acestei monumentale lucrări și ținând cont că ea a fost realizată în cadrul catedrei de *Spiritualitate ortodoxă*, lecturarea ei aduce pace și liniște sufletească, încredere în Dumnezeu și lăsarea în voia Lui, a devenirii ceea ce El vrea; de asemenea, lucrarea cultivă respectul și admirația față de sfinți, dar evocă și lupta cea mai grea a vieții duhovnicești: a ne suporta unii pe alții, a ne îngădui unii pe alții, a ne ierta unii pe alții și a ne iubi unii pe alții, a lupta împotriva diavolului și a bântuieților lui, adică exact ceea ce au reușit cei trei protagoniști evocați în lucrarea de față și care ne îndeamnă și pe noi, cititorii, să facem la fel.

Pentru a înțelege și mai bine acest gen literar de *autobiografie spirituală*, vom oferi ca exemplificare trei texte scrise de cei trei autori:

„Uneori, când amărăciunea îți cuprinde sufletul, ajungi să-ți dorești moartea. Să mori e lesne și nici nu trebuie să aștepți multă vreme. Dar oare ești pregătit pentru moarte? Fiindcă nu se poate să nu știi că după ce vei muri, vei fi supus judecății, după cum ți-ai trăit viața (Evrei 9, 27). Nu ești pregătit de moarte și, dacă ar fi să mori acum, ai începe să tremuri din toate mădulele. Nu-ți bate gura degeaba, nu mai spune: «mai bine ar fi să mor», mai curând spune: «cum mă pregătesc creștinește de moarte, cu credință, cu fapte bune, îndurând cu inimă ușoară toate necazurile și amărăciunile ce se vor abate asupra mea, ca să pot primi moartea fără frică, neînfruntat, cu pace,

nu ca pe o teribilă lege a firii, ci ca pe o părintească chemare a părintelui cereșc Cel fără de moarte în împărăția cea fără de sfârșit, făcută unui sfânt, unui fericit?» (Sfântul Ioan de Kronstadt, *Viața mea în Hristos*, p. 215).

„Domnul m-a învățat să țin mintea în iad și să nu deznădăjduiesc și așa sufletul meu se smerește, dar aceasta nu este încă adevărata smerenie, care e de nedescris. Când sufletul meu vine la Domnul, se înfricoșează, dar când vede pe Domnul, atunci se bucură nespus de frumusețea slavei Lui, iar iubirea lui Dumnezeu și dulceața Duhului Sfânt îl fac să uite cu desăvârșire pământul. Așa este raiul Domnului. Toți vor fi în iubire și de la smerenia lui Hristos toți vor fi bucușoși să-i vadă pe ceilalți mai presus decât ei înșiși” (Sfântul Siluan Athonitul, *Între iadul deznădejzii și iadul smereniei*, p. 322).

„Ideea de Dumnezeu deasupra omului este infinit mai înaltă decât noțiunile ortodoxe tradiționale, iscată de o conștiință oprimată și îngustă. Ideea de Dumnezeu este ideea umană cea mai înaltă. Ideea de om este ideea de Dumnezeu cea mai înaltă. Omul încearcă nașterea lui Dumnezeu în el. Dumnezeu încearcă nașterea în El a omului” (Nicholas Berdiaev, *Essai d'autobiographie spirituelle*, p. 401).

Lucrarea se încheie cu secțiunile „Concluzii generale” (pp. 423-431) și „Bibliografie” (pp. 433-497), alături de trei rezumate în limbile engleză (pp. 499-502), franceză (pp. 503-507) și italiană (pp. 509- 512), plus un *Indice de nume* (pp. 513-533).

Redactată științific și având un profund caracter moral, lucrarea ieromonahului Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, Doctor în Teologie Ortodoxă, se înscrie între reprezentativele opere de spiritualitate ortodoxă românească, o lucrare temeinică și de folos societății contemporane. Putem spune că ea izvorăște din sufletul unui Om care îl caută pe Dumnezeu, dar el e conștient și știe că Dumnezeu l-a găsit.

În acest sens, considerăm edificator a încheia această recenzie prin câteva fraze ale Fericitului Augustin, din autobiografia sa spirituală:

„Târziu Te-am iubit, Frumusețe atât de veche și atât de nouă, târziu Te-am iubit. Și iată Tu erai în lăuntru meu și eu eram în afară și acolo Te căutam și dădeam năvală, eu cel urât, în aceste lucruri frumoase pe care Tu le-ai făcut. Tu erai cu mine și eu nu eram cu Tine. Mă țineau departe de Tine acele lucruri care, dacă nu ar fi în Tine, nu ar exista. M-ai chemat și m-ai strigat și ai rupt surzenia mea, ai strălucit și ai alungat orbirea mea, Tu ai răspândit mireasmă și am respirat și suspin după Tine, Te-am gustat și mi-e foame și sete, m-ai atins și ard de dorință după pacea Ta” (Fericitul Augustin, *Confessiones*, Cartea a X-a, XXVII, 38, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 64, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1985, pp. 224-225).

Îl felicităm pe autor și nădăjduim că ne va mai capta atenția și cu alte lucrări în domeniul spiritualității.

Rănile cu chip de îngeri

*Îmi ascult pașii pribegi și tăcuți,
în bolta universului, unde mi se strâng anii.
Simt în întuneric flacăra brațelor de gheață
ce vin să-mi sărute fruntea și părul să-l albească.
Sufletul hoinar îmi este peste valuri de stele,
iar o rază cosmică îmi cerșește o lacrimă,
sub lumânarea ce arde în odaie, acolo unde
singurătatea îmi naște lacrimi din copilarie.
Fără să știu, vremea a curs cu urme de mucegai,
atinse de morgana ce-mi bântuie viața.
Am plecat în lume să aduc inimii vindecare,
în vreme ce chinurile-mi adânci
închinoxu cerul, cu temple și altare.
Ploile își țin strâns la sân copiii,
atunci când noaptea adoarme,
iar diminețile își deschid pleoapele,
sfârtecând tăcerea.
Străbat cu teamă drumul dimineții,
pentru vindecarea rănilor cu chip de îngeri,
desenate cu umbre în destinul vieții!*

Astăzi, de sabat...

*Mamă,
din fragedă copilărie, am primit chinul
pe care l-am dat bir dorului și singurătății,
păstrând tăcerea nopților interminabile și nefericite,
care mă chinuiau, hrănindu-se cu tot trecutul neîmbrățișat.
Azi, lumea flămândă îmi prinde lacrimile-n lanțuri,
trupul mi-e cuprins de groază, iar plânsul întemnițat
într-un regat zugrăvit cu spaimă.
Dar mamă, încă n-am ingenuncheat!
Acum aș vrea să dorm,
mă tem că bucuria o să-mi putrezească pe gene
și palmele tale nu sunt să-mi pun oful amăgirii-n ele.
E timpul când mă rog, noaptea își asmută demonii
peste fumul rugăciunii mele, iar ziua de mâine
mă condamnă la vremuri reci și ninse.*

*Tu acolo cum o duci? Ți-e locul veșnic înflorit?
Aici e totul searbăd, iar noi, așa cum ne-ai lăsat.
Ochii mei încă îți măsoară veșnicia; e ca un puzzle,
se montează cu taină și aprinde sângele pe drumul vieții,
unde destinul s-a pierdut și stelele adorm când pică.
Îmi moare jalea-n rugăciune –
devine scrum, tăciune, iar lacrimile-mi curg și râd,
șoptindu-mi pe obraz: „Gata, îți ajunge!
Tristețea s-o mănânce Iadul!”.
De astăzi, eu voi râde, chiar dacă viața-mi cere seamă,
iar astăzi, de sabbat, îți închin o rugăciune...
Mamă!*

Explicit

*Într-o zi, toți anii s-au topit în zile,
mi-au retezat genunchii și s-au așezat
în inima mea caldă.
Am suferit ca un om împușcat; dorul era crud,
iar carnea mea făcuse viermi.
Atunci, am știut că nu am să te mai văd vreodată
și toate amintirile vor fi făcute piatră,
praguri de sus, în care să dau cu capul,
până am să-l sparg.
În acea zi, nu am mai știut cine ești
și de ce ai mai rămas; ți-am deschis ușile, să pleci,
dar plecatul îți era amant.
Mi-au ieșit ochii din orbite, iar mâinile mi-au căzut,
mă băteam în fiecare colț de gară,
dându-mi picioare în coaste.
Nicio bucățiță din mine nu mai avea vreo legătură
cu cel care fusesem până atunci.
Tu ai ales să te tot duci,
în glasul roților de tren, reci,
fără să știi că lași în urmă mocirla din care
aveai să te hrănești mult mai târziu.*

NICOLAE MAREȘ

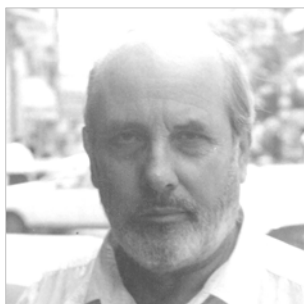
Să luăm aminte

- La îndoială pus, Dumnezeu se înalță și mai sus.
- Amurgul totdeauna vestește noaptea, nu-i exclus să vestească și moartea...
- Nu tăcerea, ci vorba nesăbuită totul dărâmă.
- Multor apucături omul le face față, lăcomiei niciodată.
- Demonul din suflet e primul care te doboară, nu cel din afară.
- Dragostea-i ca pâza de păianjen; cel care iubește prin ea sigur poate vedea.
- Pe podium medalia devine mai mare și mai strălucitoare.
- Dă! Fără să ceri în schimb ceva vreodată. Iubirea adevărată, de la *a da* pleacă.
- Iubirea mare nu știe de răzbunare.
- Inimile frânte sunt mai curate; ele înțeleg mai bine imperfecțiunea.
- A vrut să schimbe lumea toată! Pe el niciodată.
- Beția (re)învierii trebuie atent supravegheată. Poate deveni o nebunie curată.
- Spune-mi ceea ce zi de zi îți dorești, și-ți spun fel de om și cine ești.
- *Opinia colectivă*. Iată încă un praf în ochiul credulului aruncat.
- Cine vorbește mult, n-ajunge niciodată să spună tot.
- Expertul greșește mai des decât un muritor înțelept.
- De acolo de sus, de pe culmile principalității, nu se cade decât în abis.
- Printre cei care greșesc, găsiți și unii care în nici un fel nu gândesc.
- Cel spânzurat n-a mai aflat niciodată dacă a fost cumva iertat.
- Nu toți cei care călătoresc știu și încotro merg.
- Din judecata leneșului pe un lucru poți conta. Va găsi drumul comod înaintea ta.
- Când nu știi ce vorbești, cu siguranță ușor greșești.
- Speranța nu te face mai deștept, mai degrabă un pic mai curajos.
- Dacă de frică ai fugit, nu te lăuda c-ai biruit!
- Printre cei victorioși mulți din ei n-au nici un fel de calitate.
- Oamenii geniali sunt adevărați m e t e o r i, nu niște lumânări.
- Te-ai ținut de cuvânt?! - Atunci încă n-ai murit.
- Că mergi încet, nu-i rău deloc. Mai rău, e să stai pe loc.
- Dacă în lupta purtată de Bine și de Rău, Binele de n-ar fi câștigat, în epoca de piatră am fi rămas.

ION HAINEȘ - 85

Sunt

Eu sunt *apa*, care înseamnă viață,
 sunt *iarba* care crește,
 care învinge moartea,
 sunt *pământul* atoateroditor,
 sunt *focul* purificator,
 sunt *aerul* pe care-l respiri,
 sunt *vântul* care respinge ceața,
 sub *norii* încărcăți de ploaie,
 care fertilizează pământul,
 sunt *bradul* veșnic tânăr,
 sunt *floarea* nemuritoare,
 sunt *zăpada*,
 inefabila, vulnerabila *păpădie*,
 sunt *vulturul*, sunt zborul,
 sunt *sămânța*,
 sunt *privighetoarea*,
 sunt roua de pe trandafiri,
 sunt *parfumul* îmbătător
 al frunzelor de tei,
 sunt *marea* și *muntele*,
 sunt toate acestea
 la un loc
 și numele meu este
Poezie.

Cu ocazia împlinirii acestei minuate vârste, Redacția revistei noastre îi urează distinsului și statornicului ei colaborator, prietenului Prof. univ. Dr. Ion Haineș, ca Dumnezeu să-l binecuvinteze pe mai departe cu sănătate, putere de muncă, noi împliniri și toate bucuriile. LA MULȚI ANI, maestre!

A mai trecut o toamnă

*A mai trecut o toamnă peste noi
Se face tot mai frig în calendare
Nu ne mai bat în geam aceleași ploii
Și tot mai mult ne-ndepărtăm de mare.*

*Culegem strugurii sădiți de-o viață
Și mustul dulce-n vin s-a prefăcut
Și tot mai greu disting acum prin ceață
Copilul pur pe care l-am pierdut.*

*Nu ne mai bate vântu-acelor toamne
Aromitor, cu gust ca de gutui
Mai dă-ne un răgaz de zile, Doamne,
Căci nu suntem copiii nimănui.*

*Să cadă nuci și mere în grădină
Femeile să prindă-n pântec rod
Să plouă, da, să plouă cu lumină
Să prindem peștii mari într-un năvod.*

*Și să ne bucurăm de toamna asta
Ca și de toamnele care-au trecut
Trăim miracolul prin care vasta,
Înalta boltă ne va șine scut.*

Mirajul mării

*Ca o imensă orgă, Marea cântă
Liniștitoare, furtunoase melodii,
Orchestra inefabilă mă-ncântă,
O iau cu mine-n orele târzii*

*Și-ncerc să prind în vers mirajul Mării,
Să pun pe note veșnicul tumult,
Dar mă întorc în liniștea-nserării
Inimitabilul ecou să-l mai ascult
Ce nu se lasă prins în poezie
Transfigurând natura în Cuvânt
Cântecul Mării e o melodie
Vibrând în suflet, dar pierdută-n vânt.*

Nu mai e timp

*Nu mai e timp. S-a scurs întreg mosorul.
Ce-mi mai rămâne e să ies din timp
Și să mă mut cu totul în Olimp.
Acolo unde nu mai știi ce-i dorul.*

*Nu mai apasă-asupra ta motorul
Indestructibil, obsedant, etern,
Al unei roți cu baza în infern,
Care ne macină ca malaxorul.*

*Nu mai am timp. Am să mă lupt cu timpul
Ce mi-a rămas, acum de bun-rămas,
Dar nicio clipă nu am să mă las*

*Și am să-ncerc să facem tainic schimbul,
Înlocuind ce-i de înlocuit la ceas,
Care s-arate tot mereu Olimpul*

Așteptare

*Așteptam, cu sufletul la gură,
așteptam să se nască,
să răsară, să țâșnească,
ca o fântână arteziană,
explozia unei Idei,
a unui gând cuprinzător,
simțeam, presimțeam în aer
freamătul interior,
învăpăierea,
sângele clocotea în artere,
când, deodată,
cerul s-a luminat
și dintre norii albi, ireali,
mi-a apărut imaginea
unui Demiurg
care-l crea pe Adam
printr-un simplu gest,
așa cum și-l imagina
Michelangelo.*

ION HAINEȘ

Grupul Literar „Catacomba”: Ioan N. Roșca

IOAN N. ROȘCA s-a născut pe 15 iulie 1945 în comuna Pardoși, jud. Buzău, într-o familie de învățători. Școala primară și gimnazială, în satul Costieni, jud. Buzău. A absolvit colegiul „B. P. Hasdeu” din Buzău (1963), apoi Facultatea de Filosofie a Universității din București (1968). A desfășurat o activitate didactică la facultatea absolvită, la catedra de Istoria filosofiei și Filosofia culturii, parcurgând toate treptele universitare. Între 2001-2012, a fost prof. univ. dr. la Facultatea de Filosofie și Jurnalism a Universității „Spiru Haret” din București, decan al acestei facultăți. A activat și în domeniul jurnalisticii. A publicat un număr important de volume și numeroase studii, articole, comunicări de filosofie și jurnalism, precum și eseuri de jurnalism cultural, cronică literare și poezii în diverse reviste culturale și literare.

OPERA. Lucrări filosofice: 15 cărți de autor, 10 cărți în colaborare, peste 150 de studii în reviste de specialitate. Lucrări de jurnalism cultural: 5 cărți de autor, emisiunile TV. *Idei în contemporaneitate* și *Dicționar cultural*, eseuri de jurnalism cultural. Lucrări literare: 3 cărți de poezie: *Muzică pentru păsări și iarbă* (1998), *Infinit de albastru* (2007), *Poemele regăsirii* (2016); 2 antologii bilingve: *Amfore de lumină*, antologie română/engleză (2010), *Cântecul mării*, antologie română/albaneză (2013); volumul de povestiri *Satul de sub zăpezi* (2019).

Profesorul de filosofie Ioan N. Roșca este un poet delicat și sensibil, care meditează la sensurile existenței cu propria sa viziune, însetat de un „infinit de albastru”, de lumină, de dragoste și dor, de aspirația spre cerurile înalte. Meditația nu este însă una abstractă, conceptuală, rece, dimpotrivă, este poetică, subiectivă, încărcată de emoție. Poezia și filosofia sunt două moduri specifice de cunoaștere, complementare. Poetul nu traduce în versuri conceptele filosofice, poezia sa nu reprezintă „un tratat de filosofie sceptică făcută în versuri”, așa cum s-a spus. Dimpotrivă. Chiar dacă în poezia sa apar trimiteri la geneză, timp, Zarathustra, Sisif, Zoon politikon, Zalmoxe, aceste simboluri sunt receptate poetic, emoțional, prin metafore sugestive, expresive. Un exemplu strălucit în acest sens este Lucian Blaga.

În volumul de debut, *Muzică pentru păsări și iarbă* (frumos titlu!), Casa de Editură Mureș, 1998, formula poetică este una clasică, tradițională. Ciclurile volumului și îndeosebi grupajul final (*Frunze de piatră*) constituie

o încercare a autorului de a ajunge la sine, de a se autodefini (*Autoportret*), cu evocarea nostalgică a satului natal, a părinților („măicuța-i plecată de-acasă,/ iar tata de ce nu mai vine?”). Aceste amintiri dor, dar poetul, „cu inima-n făclii”, are puterea de a cânta viața, lumina și „soarele curat, limpezitor”. El își afirmă cu optimism crezul poetic: „Mi-e sete de credință, de speranță,/ mă lupt mereu să mă desprind de tern” (*Sete*).

Volumul următor, *Infinit de albastru*, Editura Realitatea românească, 2007, este altceva. Poetul a depășit etapa debutului, s-a maturizat. Iată o autodefinire: „Pământul – o spuză de stele – / se răcorește de lună.../ sunt Poetul/ înnebunit de albastru” (*Înstelare*). Albastrul e simbolul fericirii, al infinitului, al absolutului. Iată și o definiție a poeziei: „Un pui de ciocârlie sparge coaja/ ce-l separa de cer și de țărână/ în lanul cu miros de pâine caldă,/ când un luceafăr caut-o fântână.../ La fel te înfiripi tu, Poezie,/ ca roua peste spicele din care/ va izbucni un tril de ciocârlie” (*Poezie*). Poetul are conștiința valorii supreme a poeziei, care înseamnă perfecțiune. Pentru el, poezia este Zeița care „a început /deodată/ să cânte/ și m-a cuprins/ întrutotul/ în cântec” (*În cântec*). El cunoaște acum valoarea cuvintelor și a lucrurilor: „Să mângâiem cuvintele./ să nu le plesnim peste cot” (*Cuvintele și lucrurile*).

Erotica, temă eternă a poeziei, apare și în acest volum. „În vraja zborului cuprins”, poetul cântă dragostea, femeia, inocența, frumusețea fizică, puritatea, armonia desăvârșită a trupului feminin, seninătatea, caracterul ei enigmatic, aspirația spre eternitate. El cântă *ochii ei* „mai limpezi ca o noapte”, *ochii ei* „scâldați în soare”, *fața ei*, „lună rumenă,/ plină,/ înfășurată în raze de soare”; ea are „doi ochi, un nas și o gură,/ într-o armonie desăvârșită”, *corpul ei* „pare un poem nesfârșit,/ c-un trunchi ce se bifurcă-n pământ/ și o coroană lunecătoare pe cer”, *mâinile ei*, „avântate-n eter,/ parcă ar prinde stelele cu ele”, *gura ei*, „arzătoare și răcoritoare”, *pletele ei aurii*, *mersul ei*, ca un poem/ prins în ața subțire a străzilor”, caracterul enigmatic: „Sfântă, sfântă ca o maică,/ dar avea ochi de șerpoaică” (*Eva*). Și, într-o recapitulare: „Ochii tăi/ cât senin/ revărsat/ trupul tău/ unduit/ răsturnat/ glasul tău/ vălurit/ murmurat/ marea mea/ cerul meu înstelat/ chip iubit/ din stihii/ întrupat” (*Din stihii*). Poetul își invită iubita să zboare printre stele: „Și însetați de veșnicie/ să căutam acel izvor/ din care să bem apă vie/ și să pornim din nou în zbor” (*Printre stele*).

Iată și o frumoasă definiție a lui Dumnezeu: „Ferestrele, printre stele,/ culeg lumină divină/ și-o revarsă pe podele:/ Dumnezeu este lumină./ Dalbe flori pe colonade/ în împletituri semețe/ se înalță pe arcade:/ Dumnezeu e frumusețe./ Apostolii, printre oameni,/ răspândesc sfântul mister/ al cărții fără de seamăn:/ Dumnezeu e adevăr./ Și cum, cu chipuri sculptate, conduc lumea spre altar,/ Dumnezeu e-n toți și-n toate,/ Dumnezeu e sfântul har” (*Santa Croce di Firenze*).

Partea finală a acestui volum (*În lanul cu miros de pâine caldă*) este o rememorare nostalgică a anilor luminoși ai copilăriei în satul natal, când „Sub prispa casei, la-nceput de marte,/ zăpada netezită dând deoparte,/ eu

pipăiam tulpinele fragile/ de ghiocci cu clopot și zambile./ Spre vară, beam, în loc de apă vie./ parfum de liliac și iasomie/ și încercam beția minunată/ din cupa crinilor înmiresmată” (*Grădina cu amintiri*). În această lume minunată, bogată în frumuseți, când „vara ninge cu fluturi peste sat” (*Bogăție cu fluturi*), dudul, banalul dud, este numit „fratele dud”, prieten bun, „nu foarte mult mai mare, iubitor”. Este evocată lumea fericită, luminoasă a copilăriei, când „totul strălucea în câmpia solară,/ întreaga natură era-n sărbătoare”, dar poetul se întreabă, cu regret: „Însă acum, când este timp de iarnă,/ unde-i grădina casei cu lucarnă?” (*Grădina dintre amintiri*). Întrebarea, trimite, ca și titlul altei poezii (*O ploaie și culorile d’antan*) la celebrele versuri ale lui Villon: „Dar unde sunt zăpezile de altădată?”. Poetul deplânge timpul care nu se mai întoarce și îi aduce un reproș nevinovat divinității: „De ce rupi, Doamne, firul ce ne toarce?” (*Ariadnă*). El se imaginează „plutind peste oraș, îngândurat” și visează la *duhul din cer*, căruia să-i mulțumească pentru tot ce i-a dat.

Următorul volum, ediție bilingvă, română-engleză, versiune în engleză de Muguraș Maria Petrescu, *Amfore de lumină/ Enlightened Amphoras*, Casa Editorială Floare albastră, 2010, este o culegere realizată de traducătoare, cu 10 poezii din volumul de debut, 36 de poezii din volumul *Infinit de albastru* și un ciclu intitulat *Rogvaiv*, de 13 poezii noi, pe care autorul le va include în următorul său volum, *Poemele regăsirii*. O alcătuire similară o are și culegerea română/albaneză, întocmită de poetul și traducătorul Baki Imeri, intitulată *Cântecul mării/ Kënga e detit*, Amanda Edit, București, 2013. De aceea, nu mai comentez aceste volume, ci doar adaosul: *Rogvaiv*. Ca și Eminescu în *Dintre sute de catarge*, poetul identifică metaforic valurile legănătoare „sfărâmate de țărni/ risipite în mare/ renăscute mereu/ unduite sub soare” cu generațiile trecătoare, care se-ntrupează „iar și iar/ în albastra splendoare” (*Generații*). Marea e un simbol permanent în poezia lui Ioan N. Roșca. El recunoaște: „Deși pe țărni/ mi-am șindruit casa/ mă cheamă mereu/ Thalassa, Thalassa” (*Thalassa*). Iată și un frumos tablou romantic: „Peste mare un cer/ iar peste cer o mare,/ pe vapor el și ea/ tandră îmbrățișare” (*Diadă*).

Pe o scară imaginară, poetul speră să atingă cerul, simbol absolut al infinitului, al divinității (*Scară*). Remarc în aceste ultime versuri concizie și simplitate. Într-un *Vis*, el își afirmă aceeași aspirație: „Mă-nalț de la pământ la cer/ ca pe un covor fermecat,/ plutesc cu tine printre stele,/ stând pe covorul nostru plat”. Trezirea la realitate înseamnă un dublu reproș: „De ce-ai plecat, de ce-am rămas?”. Sufletul poetului, despărțit în două: „jumătate întuneric/ jumătate lumină” e indecis: „o fi seară, va fi dimineață?” (*Indecizie*). Oricum, viața îi apare poetului în toate culorile curcubeului, diversă, bogată, fascinantă, misterioasă.

Ultimul volum, *Poemele regăsirii*, Editura Eikon, București, 2016, este o încercare de descoperire și regăsire a poeziei în sufletul copilului care a fost și în nostalgia satului de șes unde a crescut (*Când caut poezia*).

Este evidentă în acest volum definirea artei sale poetice. „Poemul nu-i vid îmbrăcat în cuvinte.../ Poemul e trup și o inimă-i bate/ în ritmul de foc și-n cuvintele toate.../ Atunci când se naște, doar viața-l străbate” (*Despre poem*). În sufletul său bat valurile vieții, „cântecul lor eu îl transpun în vers,/ poemul ca o scoică e-n surdina/ ecoul meu și-al lumii, de neșters” (*Scoică*). Cuvintele reprezintă tezaurul de frumusețe, „vorbele au propria lor viață,/ sufletul lor de năzuințe plin,/ dar și de taine care nu se-nvață/ decât pe clapele de clavecin!/ Cuvintele conțin comori de aur,/ cu ele de mă prindeți ca pe-un fur/ m-aș bucura să le păstrați tezaur/ și să îl absolviți pe trubadur” (*Tezaur*). Pentru toate acestea, îl absolvim pe trubadur.

Volumul este și o încercare a poetului de a se defini și de a afla „care este Eul meu din eu”, printr-o raportare a microcosmosului la macrocosm: „La început n-a fost decât Cuvântul”, el înseamnă geneza lumii și a universului, Cerul și Pământul și Sufletul omenesc (*Geneză*).

Așa cum am spus la început, profesorul de filosofie nu traduce în versuri conceptele abstracte, ci le încarcă cu semnificații poetice, metaforice, creatoare de emoție artistică: „Sunt mal:/ aștept îmbrățișarea unui val./ Sunt mare:/ aștept sărutul brizei cu-ncântare./ Sunt aer:/ aștept să-mi toarcă Soarele în caier./ Sunt foc:/ aștept chemarea lutului la joc” (*Așteptări*). Același lucru se poate spune despre poezii ca *Zarathustra*, *Sisif*, *Omul modern*, *Zoon politikon*, *Zalmoxe*, *Pascal* și altele.

Timbrul poeziei lui Ioan N. Roșca este unul sincer, deschis, pur și senin ca infinitul albastru al cerului și al mării, el reprezintă o confesiune autentică a unui poet cult, care are ceva de spus. Așteptăm noi surprize.

(Articol apărut în *Bucureștiul literar și artistic*, nr. 10-11 (97-98), octombrie-noiembrie 2019)

MIHAELA MALEA STROE

Un „popor de proști”?! (sau *Dragoste versus dispreț*)

De mult am devenit refractară la subiectele politice sau care au conotație politică. A trecut mai bine de un deceniu de când nu urmăresc la tv nici știri (m-am lămurit de mult ce conțin), nici dezbatere, nici ce partide promit luna de pe cer și marea cu sarea, că, oricum, ne mint. Sunt, totuși, lucruri neprelucrate în studiouri, lucruri care sar în ochi sau în timpane din realitatea imediată, fără să urmărești cu insistență sinucigașă circuitul mediatic.

Astfel, de-o vreme, mă agasează până la revoltă frecvența tot mai sporită a expresiei „românii – un popor de proști”, cu varianta „popor mioritic” (termen cu bună-știință și cu o vizibilă rea-intenție re-semantizat negativ de către unii), adică „o turmă de proști”.

La urma urmei, metaforic vorbind, orice popor este o „turmă”, cu oi albe, negre, țigăi, merinos ori țurcane, sănătoase-tun sau lovite de streche, „turmă” aflată în grija unor „baci”, mai mult sau mai puțin pricepuți. Dacă bacii sunt dibaci, pe lângă oi pasc și capre, și măgari, cresc porci pentru Ignat și dulăi ciobănești (mioritici) pentru bună pază.

Noi, românii, nu suntem mai altfel decât alții, nici în bine, nici în rău. Poate că „în bine” vom fi având bile albe în plus, ca orice popor pașnic, lipsit de porniri prădalnice și de trufie năroadă. Incontestabil, însă, bacii sunt aceia cărora le revine datoria și răspunderea să aibă grijă de oi, că turma... „*cum o crești, așa o ai*”. Sau, în registru vegetal, dacă poporul este ca un lan de grâu, de porumb, de orz, de lucernă, atunci – „*cum îl cultivi, așa îl ai*”.

Dacă bacii noștri se tot vaită în gura mare că „turma e proastă” și transmit masiv, pe toate canalele, acest mesaj (în fapt, o *justificare perfidă pentru eșecurile lor!*), turma va începe să chiar creadă că e proastă și – să nu fie nimănui de mirare! – o să se comporte ca atare! A cui e vina?! Sau altfel: cineva, nu rețin cine, spunea că un popor este ca un copil. Subscriu. Psihologia modernă recomandă ferm ca adulții/maturii să nu transmită copiilor mesaje negative – „ești prost, dobitoc, idiot, tâmpit” etc., pentru că îi traumatizează, iar efectele vor fi negative pe termen lung. Noi am avut de prea multe ori ocazia să-i auzim pe maturii (?) noștri conducători vorbind pe nas despre „turma proastă” (alcătuită, zic ei, din „huligani”, „golani”, „idioti”, „viermi”, „țațe”, „mitocani”, „țoape”, „momârlani”, „pămpălăi”, „fataliști”) ca să nu ne mai mire efectele asupra „copilului” pe care ei, teoretic, îl cresc, practic îl disprețuiesc și-l neglijează.

Lozinca „românii – un popor de proști” a fost preluată din zbor și e folosită de o masă emfatică, mai ales în țară, dar, într-o măsură mai mică, și

printre românii emigrați. Sunt deja prea mulți cei care și-au însușit-o și o agită ca pe un stindard, fără să o treacă prin filtrul gândirii personale (presupunând că dispun de așa ceva). Deși sunt români, se exceptează pe ei înșiși de la regula pe care o flutură. Adică, vezi Doamne, ei sunt cei deștepți, observatori din afară (din afara propriului neam, ca niște ochi dislocați din orbite?). Dacă-i numărăm pe „deștepții” care susțin că suntem „proști”, posibil să dăm peste o majoritate... Și-atunci: suntem proști sau suntem deștepți? Sau, pur și simplu, am avut prea mult timp parte de prea mulți ciobani care au inoculat turmei convingerea că e „proastă”? Deși nu era proastă, și-au propus (și au lucrat pe brânci la asta) *s-o prostească*. Se pare că, parțial, au și reușit.

Străinii care vin pe-aici și au de-a face cu „turma” noastră se crucesc să audă cu cât dispreț și silă am ajuns să vorbim *noi* despre *noi înșine* și, văzând că suntem oameni ca toți oamenii, nu un depozit de rebuturi, ei nu pricep, în ruptul capului, de ce ne autoponegrim. N-au cum să priceapă, neștiind că, în ultimele decenii, așa am fost „educați” de către cei care ne conduc: să credem că suntem proști, înapoiți, hoți, leneși, necivilizați, vicioși, inculți, lași, incorigibili. Am fost intensiv „educați” așa, pe toate căile. Prin potopul de știri agresive, preferențial-negative difuzate la ore de maximă audiență. Prin lungi seriale de comedie autohtonă deșănțată în care apărem exclusiv ca personaje accentuat negative, deposedate de orice urmă de omenie. Prin etichetările radicale emanate de politicieni. (Paranteză: cu politicienii e bucluc – nu te poți edifica niciodată cine sunt „proștii” și cine „deștepții” din perspectiva lor. Etichetările făcute de ei depind de cine pe cine votează, or, cum ei sunt cameleonici și alienant de interschimbabili partinic... se iscă o grozavă harababură. Dacă, scârbit/ năucit de-atâtea combinații de *n* luate câte *k* pritocite în culise, nu-i votezi deloc, dumnealor te consideră, la unison, român „prost și fatalist”). Prin eseurile și pamfletele unor români dăștepți cărora li s-a acritor-borșit să fie români, ei – pasămite – fiind parașutați (cu năvodul găurit?) din alte sfere-stratosfere de la *foarte înalte* în sus..., de unde nu li se văd nojițele opincilor și-ai putea jura că s-au născut gata-încălțați cu pantofi de fițe Pierre Cardin. Prin salutul radiofonic (repetitiv, ca să turtească la sigur circumvoluțiunile ascultătorilor) al unui jurnalist (fie iertat!): „Salutare,... am venit să vă spun că sunteți proști”.

Un rol în panoramarea malițioasă a „prostiei” românului îl au și interviurile stradale, cu întrebări intenționat banale, întrebări la care cu siguranță un procent covârșitor dintre români ar răspunde, fără ezitare, corect. Tertipul este că posturile selectează și fac publice strict răspunsurile celor care se bâlbâie, bat câmpii, răspund greșit, incoerent sau nu știu să răspundă. Impresia eronată care ampretează mentalul colectiv este că, de vreme ce nimeni (vai nouă, chiar nimeni???) nu știe să răspundă corect, prostia domină! Câți spectatori conștientizează că repondenții au fost anume aleși din procentul mic, nereprezentativ, al celor neșcoliți sau mai sărăcuți cu mîntea, și, deci, teoria prostiei dominante este non-validă? Un alt tertip –

șiragurile de „perle” de la bacalaureat, postate din belșug și cu șanse mari de diseminare pe net, pe rețele de socializare. Din păcate, prea puțini, numai cei care lucrează în domeniu, își pot da seama că destule sunt contrafăcute. Nici perlele autentice nu sunt neapărat rodul prostiei, unele pot apărea din grabă, din neatenție, din cauza emoțiilor... În majoritate, neputând depista falsurile, receptorii le înghit pe toate, la grămadă, considerându-le multe și reale dovezi ale prostiei tinerei generații. Într-un astfel de șirag, postat cu pretenția că ar fi proaspăt, am descoperit perle *copiate/furate* (de anonimul care l-a ticluit) dintr-o cărticică a lui Nicolae Saftu, „Răsete fără catalog”, publicată prin... 1977!, când tânăra generație, acum „înfierată cu mânie”, era încă foarte departe de a veni pe lume. O fi mizat, X-ul respectiv, că nimeni nu-l va prinde cu mâța-n sac. La ce și cui folosește falsul ăsta (care, din nefericire, nu e singular)?! Întreb și eu, ca moș Ion Roată.

Și dacă, într-adevăr, vedem acum studenții mai slab pregătiți decât altădată liceenii, și liceeni mai slab pregătiți decât altădată elevii de gimnaziu, nu înseamnă că tinerii noștri sunt mai „proști” și, în niciun caz, nu e vina lor. Situația, fără îndoială – gravă, se datorează sabotajului sistemului de învățământ, care, pe lângă alte multe decizii nefericite pe care le-au luat, au relativizat selecția, înlocuind admiterile serioase și concurența acerbă cu „dosariade” irelevante. Metaforic vorbind din nou, este ca și cum un cioban crescător de oi bune de lapte, dar cu lână de slabă calitate, ar aștepta să scoată profit aruncând laptele și vânzând lâna, iar dacă afacerea lui scapătă, se lamentează și dă vina pe turmă.

În schimb, veștile bune sunt cenzurate. Abia-abia răzbat spre public numele tinerilor participanți la olimpiade internaționale (de matematică, informatică, filosofie etc.), reveniți în țară cu medalii de aur, de argint, de bronz. Nici despre câștigătorii olimpiadelor naționale nu se vorbește. Și nici numele adulților care se impun la diverse concursuri de artă, de cercetare științifică nu sunt popularizate, deși există personalități care ne reprezintă cu brio. Întreb iar, ca moș Ion Roată: la ce și cui folosește așezarea lor sub obrocul anonimului? Deloc puțini, sunt ei trecuți sub tăcere tocmai pentru că ar dinamita cu succes teoria prostiei generalizate? Pentru că ar dovedi că, în pofida sabotării învățământului, „mai nasc și-n România oameni” (cum ar zice cronicarul)?

La strânsă concurență cu „românii sunt proști” a fost pusă în circulație (și exportată) altă găselniță „educativă” *very cool*: „mi-e rușine că sunt român”. Altfel spus, „atenție, eu, ăsta, care mă rușinez a fi român, am nasul mai cârn decât Spătarul Milescu, sunt mai Nae decât Vasilică, mai Agamiță decât Dandanache, mai Coriolan decât Drăgănescu și mai cartof decât barabula!” Dacă-l iei pe insul *cool* la bani mărunți și-l întrebi, concret, ce motive/ argumente personale are să se rușineze, vezi imediat că habar n-are să răspundă cu propriile vorbe, că repetă ca papagalul ce i s-a lipit de timpane și de meninge de la alții, mai firoșcoși. Convenabil, nu?, pentru tendințele (sau să le zic „directivele”?) de diluare/anulare a sentimentului de

apartenență la un neam. Nouă, celor cărunți, care am mai avut parte de așa ceva, schema îndoctrinării ne este destul de cunoscută. *Politica comunistă*, prin zeloșii ei, îi dădea zor cu „mândru mi-s că sunt român”, cu „mândri” „tătuci” salvatori ori cu „fii ai poporului”, cârmaci meșteri pe o „mândră corabie”. „Mândria” creștea pe toate gardurile, umflată cu pompa propagandei de partid, mai-mai să facă „poc!”. La polul (aparent) opus, *politica corectă* (?) o ține langa prin Brusturi cu, mda, „rușinea” de a fi român, așadar „prost”. Groaznică rușine, pe care zice-se că n-o poți spăla decât lepădând veșmintele nației și credința, ca să te scalzi gol-puşcă în gârla tulbure a europenizării, globalizării, universalizării, transgalactizării și să ieși pe tăpșan ca *om nou* (chestia cu „omul nou” au plagiat-o de la comuniști). Pe urmă, dacă ești cuminte, poate primești pro-vest(a) de salvare, colacul, covrigul de pe coada câinelui... ceva, acolo, un „(h)ai noroc!” că te-ai scaldat.

Politica comunistă, *politica corectă*, cum o dai tot la cacofonie ajungi, că doar nu vorbea în dodii un mare învățat român despre *politica curvă* (a istoriei). În limba română, chiar apelând la exonime („*politica curtezană* a istoriei”) *politica* tot cacofonică rămâne. O fi știind ea, limba noastră, care-i tâlcul aici, și probabil de-aia, ca s-o amuțească, se ocupă unii de stâlcirea ei.

Între „mândria” (exagerată a) unora și „rușinea” (exagerată a) altora, n-o fi loc și pentru puțină normalitate? Între „lumina” care ne intra orbitor în ochi de la răsărit și „lumina” care (strămutându-și sediul... *hidrocentral*) ne intră orbitor în ochi de la apus, bine-ar fi să ne ridicăm privirea și rugile spre lumina lină din lumină care *vine* de la... Cel de Sus. Singura lumină vrednică de încredere și de slavă. Avem nevoie de o infuzie de dragoste pentru neam și țară, de o dragoste netrâmbițată apocaliptic, dar adevărată și înfăptuitoare. Avem nevoie de cugete curate, echilibrate, deparazitate și de „mândria” bombastic-sforăitoare de odinioară, și de „rușinea” prefabricată, lipsită de orice temeie, de acum.

Privitor la răspunderea care aparține, fără discuție, conducătorilor, circula pe net, în urmă cu niște ani, o anecdotă care, în esență, spunea cam așa: Dumnezeu, asistat de Sf. Petru, a purces la împărțit Pământul. Unor neamuri le-a dat mult deșert, altora tundră, altora stepe... Românilor le-a dat – în proporții ideale – și dealuri, și munți, și câmpii, și păduri, și fluviu, și deltă, și mare, și bogății ascunse sub pământ. Mirat, Sf. Petru îi atrage atenția că pe români i-a cam favorizat și nu e drept față de ceilalți. Dumnezeu cade pe gânduri, cum să dreagă situația, apoi îi răspunde: „Stai să vezi ce conducători le dau!” A circulat un timp mesajul original, până când cineva din tagma suspușilor (ori a supușilor slugarnici) s-a „urzicit” și a schimbat enunțul final: „Stai să vezi ce popor le dau!”, lansând pe cybervaluri varianta menită să le aducă lor apă la moară. Atât faptul că schimbarea e defectă din punctul de vedere al logicii, cât și intenția de a alinia mesajul realist inițial la direcția *en vogue*, a inculpării poporului, țin de evidență.

Acum, după ce conducătorii promiși în anecdotă au prăduit, întrupați în realitate, darurile divine care făceau nedreaptă împărțeala Pământului și

au risipit turma, oare putem nădăjdui ca Sf. Petru să intervină, cu același simț al dreptății, să-i atragă Domnului atenția că ar fi timpul să ne facă parte de niște păstori înțelepți, capabili să păstreze puținul care a rămas?

Fie-mi îngăduită povestirea unei situații-parabolă pe care o cunosc îndeaproape, ca martor direct al întâmplărilor.

În urmă cu vreo opt ani, la liceul unde am lucrat, au fost aprobate clase de F.R. (frecvență redusă). Să considerăm, de dragul parabolei, că elevii sunt „turma”, iar diriginta/dirigintele – „baciul”. F.R. înseamnă clase neperformante, eterogene, formate din adulți care nu și-au încheiat studiile medii, n-au fost de mult la școală, au probleme și griji, familii, serviciu, au vârste și etnii diferite și, ca adulți, au o personalitate gata-formată, greu de (re)modelat la o adică. Pe scurt – o „turmă” greu de păstorit. O colegă a fost numită „băciță” la o astfel de clasă pe care a condus-o trei ani, timp în care n-a pierdut din turmă decât câțiva elevi care fie au plecat din țară, fie au avut probleme de sănătate. Știu detalii pentru că îmi vorbea, în pauze sau după ore, despre elevii pe care îi îndrăgise încă din prima lor zi de școală, când se adunaseră în clasă... liceeni întârziați, nesiguri și parcă temători să revină în bănci. Ca să le spulbere îndoielile, îi întâmpinase cu: „Aici, la școală, eu vă sunt mamă. Dacă aveți necazuri, vă rog să-mi spuneți întâi mie!” Mai târziu avea să-mi spună cu mahnire: „Știi, lumea îi consideră pe cei de la F.R. cam *prostovani*. Nu-i drept, dar, și de-ar fi, sunt *prostovani mei*, mi-s dragi, și o să am grijă de ei cât pot de bine!” Le-a ascultat păsurile, i-a respectat, i-a încurajat, i-a ajutat cu sfaturi și cu vorbe bune. Când a fost cazul, i-a muștrat. I-a stimulat să învețe, stabilind ierarhii simbolice (nu aveau medii de premianți, dar îi felicita pe cei aflați pe primele locuri, iar ei se bucurau că strădaniile lor dau roade și „diriga” le vede). S-a ținut scapi de ei să nu abandoneze, să înțeleagă importanța studiilor, i-a sfătuit să fie buni colegi, să fie uniți și de ajutor unii-altora. Inițiasă o mică tradiție ca, la sfârșitul fiecărui semestru (reduc, în cazul lor, la cinci săptămâni), să iasă la un suc, o bere, o cafea, să discute, să se cunoască mai bine. Când programul de lucru i-a permis, i-a și însoțit. „E un prilej să le spun celor mai stângaci, mai neșlefuiți, despre normele de politețe la intrarea într-un local, să nu vorbească tare în public, să nu uite de *vă rog* și de *mulțumesc*”, zicea. I-a întâmpinat și păstorit cu drag, ei au simțit asta și cei mai mulți i-au răspuns pe măsură.

Așa se face că, după trei ani, au încheiat cu bine clasa a XI-a 33 de elevi, *toți* promovați încă din iunie, cu medii măricele. Bilanț foarte bun pentru „marginalul” F.R. I-a lăudat și i-a încurajat să aspire la mai mult decât la o adevărată absolvire a liceului. Era bucuroasă și optimistă: „Dacă vor continua să învețe tot așa, cel puțin jumătate dintre ei au șanse să ia bacalaureatul”, mi-a spus. La consiliul profesoral de încheiere a fost fericită pentru rezultatele frumoase obținute cu clasa. „Mulțumesc, dar n-am făcut nimic extraordinar, senzațional... Mi-am iubit și mi-am respectat clasa, am susținut-o... Atât. E normal, e firesc...”, a răspuns.

În toamna aceluiași an și-a încheiat „mandatul” de dascăl. S-a pensionat. Clasa (deja încheșată și pusă pe brazdă) a fost preluată de altă colegă, pentru următorii doi ani, cât mai aveau până să termine liceul. După o vreme, am aflat de la ei că noua „băciță” i-a tratat de la început cu dispreț, le-a vorbit de sus, i-a făcut să se simtă neînsemnați și ridicoli. Fără să încerce să-i cunoască, i-a considerat din capul locului proști, necivilizați, chiulangii, smiorcăiți-șmecheri care se plâng prea mult de probleme personale... Nu s-a implicat, nu i-a ascultat, nu i-a îndrumat, a interesat-o indemnizația de diriginte (ce-i drept, mică, nestimulativă pe-atunci), nu binele turmei de care răspundea. Le-a subminat încrederea pe care predecesoarea ei le-o insuflase. Dezamăgiți, au semnalat situația la direcțiune, dar nimeni nu i-a băgat în seamă, probabil pe motiv că „sunt adulți, să se descurce!”. Da, erau, după buletin, adulți, dar cu statut de turmă fără păstor. Am auzit-o pe una dintre eleve spunându-i secretarei liceului: „De când s-a pensionat doamna dirigintă, parcă suntem orfani”. Tensiunea între ei și a doua dirigintă s-a întetit. I-au răspuns, tot mai apăsător, cu moneda resentimentară a disprețului și a tonului arogant cu care ea însăși îi tratase. Am încercat să-i vorbesc. Mi-a replicat sec, victimizându-se: „Las-o baltă, că ăștia nu merită nimic! Sunt grei de cap, leneși, obraznici, nu știu decât să se plângă și să pretindă. Bine că termină și pleacă la vară din școală, că mi-au mâncat zilele și nervii!”

Așa se face că, în numai doi ani, sub noua conducere, s-a ales praful de „turmă”. Neglijaiți, 15 elevi au abandonat, rând pe rând, cursurile, iar dintre cei 18 care au rămas, la finalul clasei a XIII-a au fost numai 9 promovați în iunie, ceilalți 9 – corigenți! La sesiunea din vară a bacalaureatului, abia 2 dintre cei promovați au îndrăznit să se prezinte.

Nu se poate spune că a doua dirigintă n-a făcut nimic. A făcut obligatoriile statistici, rapoarte, referate, procese-verbale, a calculat medii generale, a numărat absențe motivate și nemotivate, a pus note la purtare, a completat, încheiat și predat la arhiva școlii cataloagele clasei... Birocatic, s-a achitat de sarcini. De hârtii s-a ocupat, de sufletele „prostovanilor” din turmă – nu! A rânduit hârțiile, a lăsat de izbeliște oamenii. A făcut ce trebuia, dar nu și ce se cuvenea.

Două „băcițe” au avut în grijă *una și aceeași „turmă”*, unul și același „material uman”, cu aceleași defecte și calități. Prima a adunat turma, a pus-o pe picioare, a doua a derutat-o, a șubrezeit-o și a risipit-o. Simplă chestiune de *atitudine față de turmă* a fiecăreia dintre ele. Atitudine diferită, rezultate diferite...

La fel se petrec lucrurile și în păstoria „turmei” neamului!

Concluzia este că, indiferent cum ar fi „materia primă”/ norodul – poate fi și de calitate a doua sau a treia – decisiv este ca diriguitorii să facă ce se cuvine, nu să-și bată joc de turmă, cu gândul numai la indemnizații grase și la propriile interese. Lor le revin, în mod expres, datoria și răspunderea de a scoate la iveală ce e mai bun, mai valoros din cei pe care îi

conduc, respectându-i, îndrumându-i, prețuindu-i și răsplătindu-i cum se cuvine.

Cârcotașii vor spune, probabil, că „parabola” asta nu se potrivește, pentru că elevii nu-și votează/aleg dirigitorul, el fiind numit prin decizie directorială.

Nu contează! *Ales* sau *numit*, baciul care ajunge în fruntea oilor are o unică datorie supremă: grija față de turmă. O datorie pentru care nu există derogări și pentru abaterea de la care nu există scuze. Când lucrurile merg rău, turma nu e nici de vină și nici de condamnat, vinovați sunt aceia care, în loc să mâne oille la pășune, le hăituesc spre prăpastie. Iar când în viața turmei apare o lungă succesiune de (nedi)baci, care în loc să o iubească, să o adune, să o îngrijească și să o sporească (adică să fie *mioritici* în sensul corect al termenului, nu în cel răstălmăcit de răuvoitori), o disprețuiesc, o prostesc, o învrăjlesc, o risipesc... la ce poți să te aștepți?

Nu, românii nu sunt proști, sunt doar de mult prea multă vreme prost conduși!

MIHAI EMINESCU

Desire

*In the forest come to the spring
That on pebbles undulates
Where the knoll of the furrow
Lowered branches cover it.
Into my open, outstretched arms
Running to fall on my chest
The veil on your head I'll untie
So to lift it off your face.
On my knees you will be resting,
Just the two of us will be
In your hair will be falling
Flowers from the linden tree.
Your forehead under
 your blond hair
On my arm you'll gently place,
Giving in to my desire
Your sweet lips there to kiss...
A nice dream we will be dreaming
Serenaded with a song
By the lonely springs along with
The mild blowing of the wind.
Falling asleep to the music
Of the forest deep in thought,
Linden tree flowers above us
Time after time down they'll float*

To the star

*Up to the star that just came out
The distance is enormous,
Thousands of years took its light
To reach this place of ours.
Perhaps it's long faded away
In faraway, blue places,
For only nowadays its ray
Shone before our faces.
The image of the star that died
Up in the sky appears:
It did exist when yet unseen,
Visible now, it's nowhere.
When our yearning, the same way,
Deep in the night has vanished,
The light of our faded love
Follows us undiminished.*

So delicate

*So delicate you do resemble
The cherry tree's flower so white,
And like an angel among people
You're entering on my life path.*

*Barely touching the soft carpet
The silk resounds under your feet,
And all the way from top to bottom
Just like a dream you calmly float.*

*In your attire you appear
Like marble on a pedestal
My soul is clinging onto your eyes
So fortunate and tearful.*

*O, loving dream so full of splendor,
From fairytales a gentle bride,
Stop smiling for when you are cheery
Shows me again how sweet you are.*

*For with the night's enchanting feeling
You can forever blind my eyes,
Together with your mouth's soft whispers
And with your cold, embracing arms.*

*A sudden thought becomes apparent
A veil upon your intense eyes:
It is the obscure denial,
It is the shadow of sweet wants.*

*You leave and I am well aware
To not come after you at all.
Lost are you now to me forever
The bride that belonged to my soul.*

*I blame myself for having seen you,
Never myself will I forgive.
The dream of light I'll be erasing
Stretching my hand into abyss.*

*You will appear like an icon
Of Mary the all pure one
And wearing a crown on your head
Where do you go? When will you come?*

**Translated from
Romanian
by Ioan Ioniță**

Boat in the Fog

It took Xavier to walk since dawn to reach the banks of the river. His boots got caked in mud and he sweated like a pig in heat. The sky looked dead as it disappeared behind lead clouds. As he was getting nearer to the river bank, Xavier noticed deep prints in the mud.

On the banks of the river, he found his uncle's boat fastened with thick ropes. The frost was clawing at the grass next to his uncle's boat, which appeared dark in the vanishing light. It was of a dark cobalt blue with closed windows. Uncle Benedict's bike was propped in front of it.

He stepped onto the deck of the boat, his eyes fixed into the distance. His heart was coming forward from the depths of his inflated chest.

His face was gradually acquiring the consistency of molten lava. Above him, Xavier heard the piercing cry of a seagull.

"Xavier, you are so young and impressionable!" Wicked Second Cousin Myfanwy would remind him every time they met. There and then, Xavier's thoughts would turn to shards and he would feel so intimidated that he could not reply, but stand there, wherever they happened to be.

The door of the boat was ajar and Xavier made his way inside. His willowy, tall body stood transfixed. He combed his wavy chestnut hair with the fingers of his left hand. His dark eyes measured the space ahead of him. Xavier's hand covered his mouth for he tried to scream, but nothing came out.

He ran out of the boat and stumbled over his uncle's bike.

His face creamed in frost, he stood up and began to run along the river bank screaming from the depth of his larynx, as his uncle's boat disappeared behind him into a blot and then into nothing.

Remembering the Unknown-Remembered Gate

*A child of five
Was on a drive,
With parents, to the store.
Out the window,
Up a hill,
A gate stood as before.
An unknown gate,
Beyond whose end
Many mysteries lay.
The car sped up,
The memory gone,
Perhaps for another day.
Just a child of five,
On a drive,
With parents to the store.*

*Thirty years on,
An adult full on,
Was walking through a park.
Trees and streams,
As in a dream,
The Arboretum before dark.
Yet to the right
And up a hill
Another gate stood quite still.
An unknown gate,
Beyond whose end
many mysteries lay.
Now, to explore
What is in store.
Let today be the day.
So through the gate unknown
What was shown
Was a street leading below.
And, Looking behind,
A remembered gate came to mind,
From thirty years ago.*

The Painting

*Goliath is the white wall
of my loneliness,
which I've defended for a while
with David, as a painting...*

*The angels' seamstress is me –
a specialist with broken wings,
needles pinned in the air,
i.e. in the soul
stitching absolutely with blue
thread...*

*The sewing machine is nothing
but a window that I'm riding
nakedly and winged
with my angel-like wings
out of which only one is repaired.*

*Before we have even met
David, the painter, intuited me:
my body has turned its back
to the world
while my head
out of which I give the sly eye
admits that this is impossible*

*The sewing machine is scarlet-red,
the background is grey...
"Fire and ashes" the painter's
crying out.
"Complete burning" I'm answering
back
covering myself entirely with the
ashes of poetry.*

*For the moment I am still indebted,
although the painting is paid,
because I understood
exactly its striking resemblance
with me, the one that I am:*

*A broken-heart seamstress
of apostasies, of feelings,
of raveled waters,
of clothes pinched by stars,
but especially, especially
of wings broken by poems and
songs...*

**Translated from Romanian by
Muguraş Maria Vnuck and David Paul Vnuck**

Cupon de Abonament

Lumină Lină • Gracious Light
30-18 50th Street
Woodside, NY 11377

4 numere pe an: 60\$ inclusiv expediția

Numele
Adresa
Oraș/stat
Cod
Țară

Donații și contribuții pentru revistă:

Numele
Adresa
Oraș/stat
Cod
Țară

Suma:

Atât abonamentul cât și donațiile pot fi făcute prin check sau money order. Donațiile se scad la taxe.

Despre dragoste și ură

Dragostea și ura sunt două sentimente contrare, așa cum totul în univers stă sub semnul dualității: bine/rău, frumos/urât, bărbat/femeie, yin/yang, sacru/profan etc. Unul înseamnă afecțiune, celălalt dușmănie. Dragostea înobilează, în timp ce ura dezumanizează. Există situații când din dragoste se poate naște ura și invers. Este uimitor cum, în momentul despărțirii de ființa iubită, dragostea și ura se pot ridica la aceeași intensitate, dominându-se una pe cealaltă cu o forță a trăirii incredibil de puternică. Pendularea sufletului între atracție și respingere face să se instaleze, cu timpul, resemnarea și sentimentul unei purificări. Numai suferința aduce cu ea botezul isihasmului și al regăsirii de sine. Dragostea învinge în cele din urmă și, singura emoție care mai rămâne ca o adiere ușoară de primăvară, este nostalgia retrăirii clipei plăcute care ți-au dat vibrația adevăratei ființări, atunci când ești convins că ai atins sublimul. Această înălțare nu o poți simți decât iubind cu patimă și învingându-ți egoismul, vanitatea, superbia și, mai ales, orgoliul. Te regăsești întru totul în celălalt, ca într-o oglindă magică.

Apostolul Pavel descoperă atributele sacre ale iubirii în Epistola către Corinteni: „Dragostea este îndelung răbdătoare, este plină de bunătate; dragostea nu este invidioasă; dragostea nu se laudă, nu se umflă de mândrie.”

Se cunosc mai multe feluri de iubire: maternă, paternă, filială, estetică, mistică și erotică. Singura dintre aceste feluri de iubire, care cere o împlinire fizică, prin unirea a două trupuri, este erosul. În nicio altă formă de iubire, dorința de împreunare, de a deveni una cu ființa iubită nu este mai motivată ca acest gen de afecțiune. Acest Tot în care se unesc femeia și bărbatul constituie eterna căutare a perfecțiunii în dragoste, care, după Platon, întruhidează eternul *Mit al Androgenului*. Acesta conferă o imagine a contopirii absolute dintre masculin și feminin. În religiile timpurii mitul este frecvent.

Adam și Eva, în tradiția rabinică, „erau făcuți spate în spate, prinși de umeri”. În Geneză, omul e făcut bărbat și femeie, după chipul lui Elohim. Mitul simbolizează despărțirea sexelor și permanenta căutare a jumătăților, descoperind primatul iubirii față de toate celelalte preocupări omenești.

Iubirea a fost elogiată din cele mai vechi timpuri. În poemul iudaic „Cântarea cântărilor”, cea mai veche poveste pastorală, atribuită lui Solomon, asistăm la dragostea dintre regele Solomon și frumoasa Sulamita. După unii exegeți ea ar simboliza iubirea lui Iisus pentru Biserică, iar alții susțin că ar ascunde epopeea exodului. Dincolo de aceste presupuneri, suntem în fața unei poezii erotice profane, care prezintă dialogul dintre mire și mireasă și comuniunea om-natură. Portretele celor doi îndrăgostiți sunt

descrise în termenii cei mai senzuali cu putință, folosind comparații din recuzita cinegetică și pastorală autentică: ochii iubitei sunt „ochi de porumbiță”, „părul ca o turmă de capre”, „sânii ca doi pui de cerb”, pe când iubitul seamănă „cu o gazelă” sau cu „puiul de cerb”, gâtul capătă dimensiuni hiperbolice, fiind ca „turnul lui David”, iar mirosul veșmintelor „este ca mirosul Libanului.” Îndemnul repetitiv al iubirii este plin de nerăbdarea vederii: „Vino repede, iubitule, ca o gazelă sau ca puiul de cerb pe munții miresmelor”, pentru că dragostea este amețitoare ca mireasma codrilor și eternă ca verdele naturii. Chemarea dragostei răsună ca un ecou în inimile celor doi amorezi, iar dorul nestăvilat și mistuitor străbate sufletele „ca apele repezi de munte”. Ce poate fi mai sublim decât iubirea! Ea este magie și mister. Magie, pentru că îndrăgostitul intră într-o stare de vrajă hipnotică, nu mai este stăpân pe voința sa, mintea i se tulbură, sufletul iese din sine pentru a se contopi cu cel al iubitului sau iubitei. Mister, deoarece toată această stare de transă erotică vine de undeva, din necunoscut, este comandată de o forță nevăzută, căreia niciun subiect nu i se poate împotrivi, indiferent de vârstă. Fluidul energetic ce unește cele două inimi este inexplicabil și incognoscibil. Nu sunt de părerea acelor care fac o clasificare a dragostei în dragoste fizică, dragoste gust și dragoste vanitate. Sentimentul este unic și indivizibil, iar fragmentarea lui pe categorii este ca și cum ai privi frumusețea perfectă a unei flori, examinându-i fiecare petală. Dragostea este un Tot atât la nivel microcosmic, cât și macrocosmic.

Ținând cont că omenirea are la originea formării ei un Creator, și că „Dumnezeu este iubire”, avem certitudinea că dragostea, ca sentiment unic între celelalte, vine numai de la El. Dragostea mistică pune subiectul într-o comuniune virtuală cu divinitatea prin meditații și extaz, și finalitatea unirii este, de astă dată, numai de ordin spiritual, pe când erotica combină atât planul mental, cât și pe cel fizic. Sexul împlinește ceea ce-i lipsește misticului, și anume corporalitatea, palpabilul și eliberarea energiilor acumulate. Lorenzo de Medici definea dragostea ca pe un *apetito di bellezza*, acea frumusețe pe care îndrăgostitul o vede în ochii iubitei, pentru că dragostea transformă, modelează atât trupul cât și sufletul.

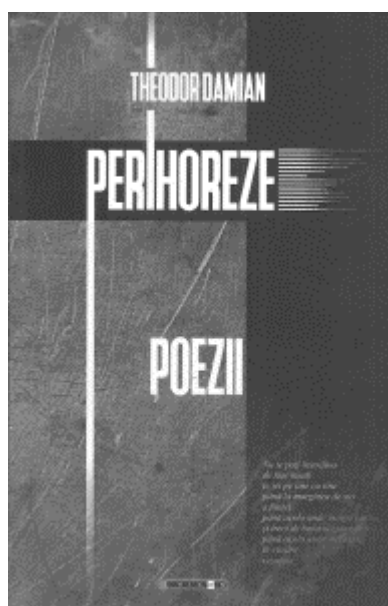
Dar omul este capabil să iubească, tot așa cum este în stare să și urască. Ura se naște din invidie, din dorința de răzbuinare, din frustrare, eșec ori dispreț față de o anumită persoană. Acest sentiment negativ opus iubirii reprezintă tendința de îndepărtare a cuiva, dorința de a-l face să dispară din câmpul de acțiune. Diferența dintre iubire și ură este că: „în ură mergi către obiect, dar mergi împotriva lui”, pe când în iubire „mergi tot către obiect, dar mergi în beneficiul lui.” Ortega y Gasset observa trei caracteristici comune urii și iubirii: „sunt centrifuge, au o deplasare virtuală către obiect și sunt continue sau fluide.”

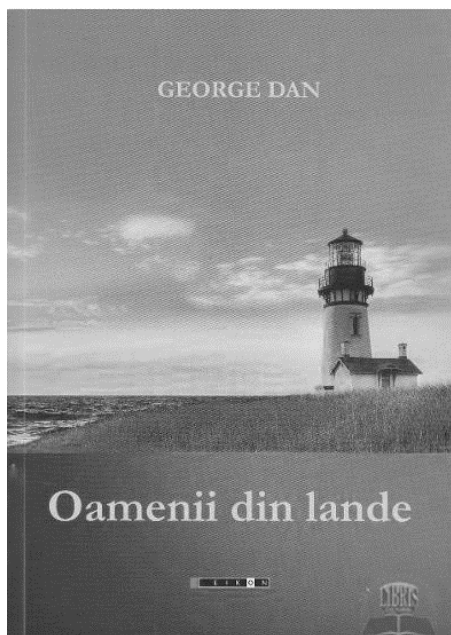
Natura umană este contradictorie, astfel că binele și răul coexistă în conștiința fiecăruia dintre noi. Totul este să suprimi răul în favoarea binelui, pentru că numai așa sufletul își găsește liniștea de care are atâta nevoie. În

fiecare om sălășluiește un șarpe, simbolul psihicului inferior care întunecă mintea și inima. Trebuie să omorâm șarpele pentru ca să triumfe binele, iubirea și credința, să fim partizanii binelui și armoniei, pentru a înlătura haosul și răzvrătirea care nu duc decât la distrugere și autodizolvare. Să pledăm în numele iubirii de oameni, de natură și de Dumnezeu.

Dragostea este scânteia care aprinde focul sacru, „frunza ce tremură în bătaia vântului, marea neliniștită pe unduire de val, pasărea în zborul liber cu aripile întinse spre zare, strigătul disperat al pescărușului, creastă de munte ce scrutează semeț înălțimile, frumusețea ascunsă în scoică, arcuș vibrând cu sunuri divine, rază de soare, polen fecundat de floare cu miresme amețitoare, găză a cărei gingășie impresionează neclintirea pietrei, într-un cuvânt, Univers în ființare”.

Iolanda Miculescu

George Dan, *Oamenii din lande*,
editat de M. N. Rusu,
Ed. Eikon, București, 2012.

„În sfârșit, M.N. Rusu înseamnă și prezența printre noi a modelului de critic și istoric literar pe cale de dispariție. Omul de mare cultură pentru care se mai justifică încă existența bibliotecilor, a sălilor de cercetare, a fondurilor documentare, a arhivelor și a colecțiilor de periodice. Într-un cuvânt, a memoriei noastre culturale. Camil Petrescu spunea că obiectivul criticii literare este controlul permanent al derivelor intelectuale. Este exact ceea ce a făcut, face și, sper, va mai face, cu aceleași remarcabile împliniri editoriale, M.N. Rusu.”

Aurel Sasu

AFIR STOJANOVA

Heinz-Uwe Haus and Brecht in the USA: Directing and Training Experiences

Heinz-Uwe Haus' new book (*Heinz-Uwe Haus and Brecht in the USA: Directing and Training Experiences*, edited by Heinz-Uwe Haus and Daniel Meyer-Dinkgraeve, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, UK, 2019, 326 pp.) illuminates the all-important many faceted role that the director plays in the creation of a theatrical work. "Directors in the contemporary theatre work are", as Daniel Meyer-Dinkgraeve, the co-editor of the book, states, "at the very centre of a series of intellectual disagreements which have split the creative and critical world, and questions of judgement and evaluation are crucial to the creative decisions they must take." (p.7) This book presents relevant material written in relation to Haus' productions, specifically of Bertolt Brecht's plays. This includes Haus's notes for his casts, announcements of the productions in the media, newspaper reviews and academic articles about the productions, and reflections by cast members (both professional actors and university faculty) and designers (set, costumes, light, music). The material on the productions is then discussed in the contexts of approaches to directing, actor training, the academic debate of Brecht in the USA and historical and recent global developments. Haus focuses on Brecht as "a radical reformer determined to make audiences think – determined to drive home his points by any and every theatrical device at his disposal, demanding that audiences remain awake and critical, not hypnotized by the theatrical conduct". (p. 54) The book documents the director's successful application and propagation of Brechtian acting and directing techniques under American theatre conditions. "The consequences of this working is dazzling: it renounces all dogmatism". (p. 112)

Haus explores both the theory and practice of directing, with particular emphasis on textual interpretation. Drawing on the experiences of a long and triumphant career, the revered pioneer of Brechtian theatre gives us a warm, full picture of the nature of his work. The collection is as rich in social and political context as it is in enlightening insights of the methodology of the profession.

Haus begins at the beginning: choosing the script. His own successes include such productions as Brecht's *The Caucasian Chalk Circle*, *The Good Person of Szechwan*, *The Three Penny Opera*, *Mother Courage and her Children*, *The Life of Galileo Galilei*, *The Irresistible Rise of Arturo Ui*, and Goethe's *Faust I*. He describes his method of studying the scripts, and he illustrates the pleasures and perils of dramaturgical analysis. The book seems

to be inspired by *Theaterarbeit* (Dresden, 1952), the famous collection of working material from the early Berliner Ensemble, edited by Helene Weigel. The “model” of it formed generations of German and European theatre makers such as Harry Buckwitz, Manfred Wekwerth, Peter Stein, Roger Planchon, Giorgio Strehler and Peter Brook.

The rehearsals begin, and Haus traces this process through the blocking and to dress rehearsals, previews, tryouts and the opening. This, of course, is the heart of the director’s art, for he must discover the “use value” of the events in the script for the storytelling on the stage. The actors ability to visualize the situations, to find the necessary narrative actions is the essence of the rehearsal process. How to relate to the “emotional memory” of the audience, that is the question, Haus insists. He urges that directors work from an informed perspective with integrity and imagination. For him it is central to life and theatre to be able to see and to be aware of life’s contradictions and to experience them in the performance. This encouragement was as the performance reviews show an essential tool in his way of training and directing American students and professionals. Mark Harmann, who observed rehearsals, describes Haus’ “technique”: “Instead of giving his actors answers, (he) encourages them – and I quote – to ‘go on chewing’, advice which is very much in the spirit of Brecht”. (p. 64) This spirit creates an epic/dialectical theatre making in which narrative replaces plot, the spectator is turned into an observer rather than someone implicated in the stage action, and each scene exists for itself alone. Terms like “breaking the fourth wall”, “gestus”, “alienation effect” and “thinking capable of intervention”, who have challenged an audience accustomed to Aristotelian theatricality, come to mind.

It is obvious, that Haus’ dialectical thinking is based on historical awareness. From early on in his childhood, he sought to develop theatre as a chosen niche “to escape” from the communist reality in the Soviet occupied part of his homeland Germany. As a young man, he recalls in an interview with Daniel Meyer-Dinkgraeffe (p. 103), he was, naturally, animated by a transcendental ideal, not just by the desire to outlast the despised regime ducked away in hiding. At the same time he had the hope to serve the spectators and the colleagues working with him, to give them strength by appealing to the possibility of change. Meyer-Dinkgraeffe concludes: “Fear of, and aversion against the regime led him to believe that theatre provided the space in which it was possible to resist the regime’s attempts at educating the citizens of the GDR in conscious denial of inconsistencies”. (p. 104) Commentaries of Guy Stern, Klaus M. Schmidt, Maria P. Alter, James Stark, Charles Helmetag and Laureen Nussbaum analyze the political context of Haus’ work as the first renowned director from East Germany to (be allowed to) direct in the USA. “The pressures of the Cold War, including the surveillance by the Stasi (the East German KGB) were always painful present. But experiencing ‘the land of the free’ immunized against the impact

of the suppression at home. My work in the US strengthened my trust in the power of theatre as a basic tool for human resistance and survival". (Haus, telephone interview, 02.02.20)

In the last part of the book, Haus presents his own directing notes for some of his best known productions. Central are four of his most influential works: 1. His first American production 1979 of *The Caucasian Chalk Circle* at the Annenberg Center Philadelphia, co-sponsored by a consortium of the Villanova, Temple and Penn University(PA), a "groundbreaking event" for Haus' carrier. (Helmetag, p. 77) 2. *Life of Galileo Galilei* with the New Rose Theatre in Portland (OR), in the lead the African-American actor Shabaka from the San Francisco Mime Troup. 3. *Good Person of Szechwan* with the PTPP Milwaukee (WI), which participated at the North German Theatre Festival in Bremen (Germany) and "reminded the audience in Brecht's homeland of the energetic theatricality of the early Berliner Ensemble productions" (TAZ, 20. 02. 1982). 4. The legendary *Mother Courage and her Children*, co-produced by the Professional Theatre Training Program (PTTP) at the University of Delaware, Haus' International Classical Theatre (ICT) and the German town of Hasselbach at the former Pydna Cruise Missile Station, celebrating the anniversary of 50 years since the end of World War II. All this productions proved the "use value" of Brecht, if freed from constraints of ideology. The notes and essays help the reader to imagine the performances and their context. Haus' symposia on Brecht at US-universities too - usual in connections with his productions or guest professorships - broke through the taboos by which dogmatists (and diletants) hoped to keep their idol holy, if unreal. After the fall of the Berlin wall 1989 a genuine criticism could proceed: the first conference about Brecht after the end of the Cold War in the US was organized by Haus in February of 1992 at the University of Delaware in Newark. Its title: *Brecht Unbound*. All fractions of "Brechtians" sat for the first time on one "round table" to re-think and re-read the celebrated theatre inventor: John Fuegi, Charles Weber, Mark Silberman, Guy Stern, James Lyon, Dwight Steward, Karl-Heinz Schoeps, Gudrun Tabbert Jones, Klaus M. Schmidt, Thomas Nadar, Art Borreca, William Grange, Vera Stegmann, Reinhold Grimm and others.

To conclude: These collection is of enormous value to playwrights, designers, actors and directors; to scholars and students of theatre and performing arts; and to the general theatre-going public, who will find material to increase their perception and their appreciation of a specific way of theatre making. Haus' theatre tries to be a true public forum for a democratically mature audience, a theatre of contradictions, as has been the theatre of the Greek antiquity, Shakespeare's *Globe* and, last but not least, Brecht's *Berliner Ensemble*. Haus' work on Brecht marks a return to the theatre's origins, where the acting or performance was the crucial factor. His approach is strict: "Theatre precedes drama. This historical fact has immense

aesthetic importance for the ‘rules of the game’, known since Thespis, observed by directors at least the past hundred years. Brecht is one of them, probably the one most aware of its potential”(telephone interview, 02.02.20), as Haus has proven with his training and directing in the USA. The goal that the aim of the book is to reveal both the development of Haus’ theatrical and cultural positions as well as their evolution over time – before and after the fall of the Berlin wall - in response to changes in social/political context, aesthetic theories, and critical methodologies, has been clearly and well achieved.

ADA STUPARU

Considerații lirice - despre poezia lui Dumitru Cristănuș

Apărute la interval de câte doi ani, semn al unei laborioase preocupări pentru sublimare și cizelare, cele trei volume de poezie ale lui Dumitru Cristănuș¹ constituie mărturia unor frământări de multă vreme acumulate într-o conștiință fascinată de miracolul vieții și al morții.

Născut la 22 noiembrie 1952 în satul Socolari din sudul Banatului, Dumitru Cristănuș, cu studii teologice la Sibiu, s-a dovedit, în ciuda prozaismului ocupațiilor sale – muncitor, negustor sau paznic de cimitir, un statornic producător de poezie. Din această condiție, poate, și nota inedită, personală, capabilă să îl distingă în rândul practicanților versului contemporan.

După o constantă prezență în cenacluri și în publicații, la apariția primului volum, *Întemeierea somnului. Câteva considerații lirice*, în prefața „Despre singurătatea visătorului”, Gheorghe Jurma observa îndreptățirea unei apariții editoriale „care să-i mărturisească insomniile, dilemele, izbânzile pe acest tărâm al libertății pe care o clamează cu fervoare” (p. 5). Libertatea de a alege îl îndreaptă însă pe Dumitru Cristănuș spre un spațiu mai puțin explorat, dat apt de a genera o poezie originală, profund meditativă, nu arareori. Tema obsedantă a singurătății, prezentă de-a lungul volumului ar îndreptăți formularea autorului însuși care își denumeste încercarea lirică „prima antologie de singurătăți”. Acesta va fi germenele a cărui încolțire poetul o urmărește în „pajiștea de aur a cuvântului”.

¹ Dumitru Cristănuș, *Întemeierea somnului. Câteva considerații lirice*, prefață „Despre singurătatea visătorului”, de Gheorghe Jurma, Editura Agnos, Sibiu, 2015; *Morminte insomnice*, Poeme, Prefață „O poezie a zilei neînserate” de Ion Dur, Editura Agnos, Sibiu, 2017; *Livada nopții*, Prefață „Convertirea morții într-un poem *doldora de floare*” de Gabriel Hasmațuchi, Editura Agnos, Sibiu, 2019.

Întitularea intră în strategia de semnificare, căci poemele sunt fie numerotate, fie introduse prin versuri, puse între paranteze, cu puncte de suspensie, ce devin cheia pentru descifrarea mesajului: (*...în același ritm cu natura...*), (*...priviți poezia din mine...*), (*...mai moare o amintire...*) etc. Între paranteze, cu puncte de suspensie la început și la sfârșit, este pus și textul multora dintre poemele volumului, ca și cum acestea ar fi inserții în marele discurs al existenței înseși a autorului care caută să le dea drept de reprezentare. Dicteul automat pare a fi forma preferată, ignorând cu totul disciplina punctuației. De aici însă decurge și posibilitatea colaborării cu cititorul, liber să prelucreze textul și să inițieze semnificații.

Desigur, singurătatea este leit-motivul întregului parcurs liric, dar instanțele emoționale diferă de fiecare dată, ferind discursul, în acest fel, de monotonie. Iată câteva exemple: „intrarea de praf a singurătății” (2), „deodată singurătatea e simplă” (4), „de aici începe singurătatea nopții” (5), „îmi iau pantofii în mână să nu trezesc/ singurătatea”, „o împăcare a poetului cu singurătatea” (12), „corabia singurătății” (10), „vânătoarea singurătății” (11), „aleea singurătății” (21).

Imaginarul trădează o puritate interioară prin care realul ființează când poetul străbate „coridoarele cuvintelor” și își cheamă iubita „prin lanuri de fluturi” (1). „Întemeierea somnului”, sintagmă preluată într-unul dintre poeme, pare a fi starea privilegiată de la care pornește în explorarea universului liric. Selecția semantică conduce spre o viziune senină: „întâmpin corabia care aduce/ în sângele meu lumina” (3), „muzica firelor de iarbă îmi curgea sub pleoape” (3), „iată fântâna nopții se duce la culcare” (8), „scriu cu lumina soarelui/ într-un izvor cu apă limpede” (*...de câte ori am auzit...*). Evocând uneori satul: „satul iese gol din interioarele memoriei”, și vârsta copilăriei, ingenuă, nealterată, dar efemeră: „fructele sălbatice ale copilăriei” (5), „tic-tacul copilăriei” (6), poetul deplânge înstrăinarea urbană: „orașul se scurge lent/ pe străzile dezacordate/ un huruit infernal/ în jur numai cioburi de gânduri” (24). Ca o temă frecventă apare cuvântul și privilegiul său de a îndeplini funcția sa poetică. De aceea se vorbește despre „claviatura cuvântului” (3), „căderea în ispită a cuvintelor/ limbajul poetic al memoriei” (20), „imperiiul cuvântului” (4), „imaginea unui lan de cuvinte” (5). Atenția se îndreaptă și spre momentul poetic, al plămădirii versului: „se face noapte în cântec” (23), „aș scrie despre singurătate/ și n-am cui” (*...lume, lume, ce-ai cu mine...*), „priviți poezia din mine” (*...priviți poezia din mine...*), limbajul însuși dobândind existență independentă: „o metaforă izbucnește în plâns” (*...și provizoriu viața...*). Iată și ipostaza poetului aflat mereu în dialog cu cuvintele care îi invadează spațiul: „voi vorbi cuvintelor din acest colț al camerei/ nu pot singur să mă apăr de singurătate/ și așa fereastra fiind dată la o parte/ poemul intră tiptil/ așa pe nepusă masă.” (9). Iubirea este generoasă și pură, dar controlată cu parcimonie: „vino lângă mine am stelele prinse în năvod” (10), „îmi pui pe umăr/ o floare de melancolie” (30).

Reprezentativ pentru atmosfera lirică proprie confesiunii și creației ne pare poemul 8 – „îmi place la nebunie noaptea aceasta de liniște/ mângâi somnul merilor/ cuvintele prin iarbă silabisind discret poezia foșnită/ imprevizibil/ luna scoate capul de după nori/ în definitiv/ dacă până în zori noaptea moare.”

Mai îmblânzit sub raportul manevrării limbajului care reintră în făgașul normării, volumul *Morminte insomnice* - creația lexicală nu-i este străină autorului - pare a fi reflectarea traversării unei experiențe de viață în preajma cimitirului. Remarcabil este însă faptul că nu răzbate nicăieri spaima extincției, perspectiva thanatică dobândind neașteptate rezonanțe. De aici și originalitatea viziunii asupra morții și a celor care o populează în locurile lor „de veci”. Singură moartea este nemuritoare, vrea să ne încredințeze poetul. Pentru argumentare, creează adevărate scenarii, apropiind poezia de proza lirică. După cum constată Ion Dur, prefațatorul volumului, se poate identifica un ton „ludico-metaforic”, prin care perspectiva asupra morții devine mai confortabilă. Debutul este prozaic: „Cosesc iarba crescută/ de-a lungul și de-a latul cimitirului/ în timp ce vântul împrăștie grămada de vise/ ce pune stăpânire pe mine:/ exist în fiecare mort” (*Dorind să mă întorc în moartea lor*). Visul este astfel condiția intrarea în noua ipostază, de mort „nemuritor”, care însă trăiește neodihna de a fi veșnic. Iată și contextul în care aceasta se produce, într-o imagine inspirată, cu fior arghezian: „La miezul nopții în cimitir/ forfotă, cad stelele una câte una,/ golindu-se cerul/ se deschid lacătele pământului” (*Forfotă*).

Poemele sunt populate de întreaga scenaristică a ritualului funebru: „Îngerul se ține scai de mine,/ înaintea morților deconspirându-mă” (*Corigent la aritmetica morții*), „Stau la poarta cimitirului/ deghizat în cerșetor” (*Nu mai știi nimic*), „afară trec morții/ pe umeri veseli își duc crucile” (*Noaptea pe lună*), „groapa care crește mereu/ din trupul meu” (*Forfotă*). Narațiunile imaginate de poet sunt încărcate de simboluri: purtând coasa pe umeri, omul poartă în sine moartea, care uneori evadează din trup, provocând protestul morților; în capela mortuară, poetul scormonește sub dale cu unghiile după strălucirea aurului; îngerul și cucuveaua îi devin poetului tovarăși de beție, până la contopire prin pierderea identității; alteori îmbie însăși moartea la o cană cu vin. Înțelegerea balansului între a fi și a nu fi, ca alt mod de a exista, îl conduce pe poet la o viziune senină, din care descinde tonul de duioșie și compasiune: „Moartea mea are nevoie de afecțiune/ îi deschid poarta/ e tristă/ aproape abătută/ și nu mă poate privi în ochi” (*Singur*). Cu gândul la o variantă a „Mioriței” în care autorul anonim se adresează morții cu diminutivul „mortuță”, sentimentul nu ne pare străin. Confesiunea lirică mizează pe paradox și ambiguitate, ambele stimulative pentru receptare: „mă simt un mort tot mai trist” (*Mă simt un mort tot mai trist*), „îmi așez grăbit/ moartea într-un sicriu” (*Ne trăim viața unul altuia*), „dintre toți morții/ eu sunt cel mai fericit” (*Mama trezită din vis*), „Ca oricare mort/ stau de vorbă cu viața” (*Precum un mort oarecare*). Relația cu moartea

devine luminoasă prin intermedierea cuvântului, a poeziei: „poemul deja scris a rămas singur/ să-mi întâmpine moartea/ și a supus-o:/ moartea cât e de moarte/ s-a poticnit/ în nemurirea lui” (*Moartea cât e ea de moarte*). Bacoviană doar prin termenul de referință, lirica din volumul *Morminte insomnice* ne apare și ca un semn al fericirii de a trăi, despre care vorbește poetul, gata să se joace cu moartea „de-a baba oarba” (*Fără de viață*). Demn de a fi apreciat, întreținând tensiunea ideilor, versul alb este o marcă a spontaneității; încercările prozodice fac un deserviciu conținutului.

Într-o continuitate tematică, volumul *Livada nopții* reia și modalitatea libertății totale în constituirea discursului liric, fără titluri, fără punctuație. Considerat din acest motiv de G. Hasmațuchi în prefață „un poem de sine stătător, cu o structură arborescentă”, volumul se distinge prin frecvența termenilor din domeniul religios creștin, dar și prin prezența cunoscutului univers în care poetul își trăiește viața și moartea. Alături de îngeri și de Dumnezeu, apar mama, tata, câinele Roșu, furnici, greieri, fluturi, păianjeni, licurici, viețuitoare cu semnificații simbolice în etosul popular, pe care poetul le încarcă cu noi sensuri.

Tema creației intră în competiție cu cea a ciclului viață - moarte. Scriind cu o peniță dăruită de moarte, așa cum menționează în motto-ul volumului, poetul caută „spiritul poemului”, când cuvintele vin „ca un pluton de execuție”, iar în „livada nopții” asistă „la slujba de înviere a poemului”; desigur, inspirația are origine celestă: „îngerul îmi desena/ cu degete de lumină/ cuvintele dintr-un vers”. Confruntarea cu moartea este posibilă când este stăpân al versului, ne spune autorul: „te aștept moarte/ am scos și luna pe balcon/ ultimul vers l-am ascuns sub pat / (...) te aștept,/ nu te ascunde/ în iarba din livada nopții/ te aștept cu luna pe terasă/ m-au uitat până și morții/ îngerul și poezia/ au plecat de acasă.” Funcția soteriologică a creației este garanția existenței. Semn al unor trăiri obsesive, repetitivul are rol de intensificare, deși uneori, sub presiunea încercării de a versifica, descalifică procedeul: „livada de acum, livada de apoi/ în iarba nopții s-a sinucis...” Mai abstracte, mai conceptuale, închegările lirice din acest volum supun cititorul la un efort de descifrare, nu lipsit de provocări filozofice: „veșnicia intră în suflet/ ca într-o peșteră”, „a murit în iarba nopții lumina”, „umblă tiptil prin livada nopții/ pomul ființei doldora de floare”.

Dumitru Cristănuș rămâne un original poet al nopții, al somnului, al morții.

Despre generozitatea poemului

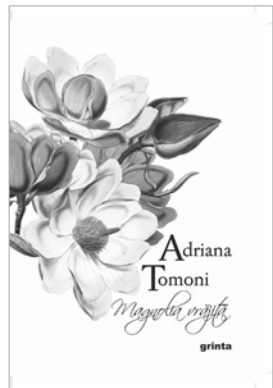
Cărțile nu se ivesc din senin, nu cele de poezie. Ele vin să tălmăcească unicitatea ființei aflate într-o anume etapă a urcușului sau coborâșului său existențial. Ca mărturie a unei felii de destin, cartea e un anotimp, iar poezia, o metaforă a sinelui. Poemele sunt esențe și atitudini, sunt dragoste, speranță, resemnare sau declin. Dacă au fost scrise și pentru noi, ne regăsim în ele, ne relevăm la rândul-ne prin poem.

Lirica Adrianei Tomoni este un gest inconfundabil de limpezime și de frumusețe. De generozitate și demnitate umană, la urma urmei. Înscriindu-se sub semnul credinței, al creației și al iubirii, recentul său volum, *Magnolia vrăjită* (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2019), reunește versuri izvorâte dintr-o înțelepciune senină, a împăcării și a căldurii sufletești. Versul curat poartă în sine un gând curat și un suflet rotund. Catrenul e modelat după legile prozodice, dar și alcătuirea spiritului și doar povestea de dragoste se repetă, aceeași de mii de ani. Dacă te lași furat de poeme, e ca și cum ai face un salt în timp: atmosfera e din Kate Chopin, simțirea cea a eroinelor Hortensiei Papadat Bengescu.

În limpezimea ei, dragostea e o frumoasă muzică a existenței. Ea este asumată, trăită matur, profund. Simbolurile cu care operează poeta au semnificații clare: un ceai aburind, moartea unui pescăruș, magnolia care înflorește. Îndrăgostiții își întind mâinile a dăruire, abandonându-se îmbrățișării, ascultând împreună „șoaptele universului”. Urmând calea iubirii, „frumosul vieții” se relevă ca într-o simfonie în crescendo (*Crucea devenirii prin împreună trăire*). Condiția iubirii e prezența și participarea. „Nu pot să-ți cer ore din viață” – îi mărturisește poeta bărbatului iubit – „Trăiește-le cu mine de vrei./ De fiecare clipă te agață./ Privește toamna cu ochii mei” (*Nu pot*). Absența lui va aduce frig și teamă în poem. Doar împreună fiind, poeta poate desluși nebănuitul grai al tăcerii.

Descoperim în poemele de dragoste ale Adrianei Tomoni o apologie a îmbrățișării. „Mi-e bine, mi-e atât de bine./ În îmbrățișarea-ți nelumească” spune poeta în *Mi-e dragă înserarea*, într-un alt poem mărturisind: 2Îmbrățișați, pe stâncile lovite./ Îți simt pe buze gustul mării” (*Plângând*). Astfel, poemele surprind momente calde din aventura limpede și asumată a existenței. Viața e ardere întru dragoste și întru poezie într-o lume a armoniei și a frumuseții. Cadențele amintesc ades de poemele eminesciene. A pași desculți pe malul mării, printre ziduri sau printre flori devine un simbol al evadării de cotidian, o apropiere de esențe în același timp. O plimbare pe plajă, în doi, face ca timpul să stea în loc (*Pășeam desculți*), iar când cortina e să cadă, tot mai rămâne loc pentru un ultim vals sau tangou (*Nu pot*).

Uneori poemele tind să ne spună *povești*. Un pescăruș ostenit de zbor își cântă tristețile, alegând să moară în larg, înghițit de valuri (*Un pescăruș*).

Un poet pierdut în amintiri, la malul mării, se gândește cu fruntea-n palme la versul său alb, nescris (*Se clatină bărcile*). Însăși marea, în care s-a vărsat din ceruri cerneala (*Călimara cu cerneală*) devine "personaj".

Durerile lumii sunt detectate pretutindeni, chiar și în aripa „arsă de lumină” a fluturului (*Mă doare*). În zborul unui pescăruș muribund, poeta „citește” tristețea (*Citesc tristețea*), într-un alt poem înfiorându-se, așa cum o făcea Eugen Evu odinioară, simțind în palmă botul cald al micilor pregătiți pentru tăiere (*Trec mieii*).

Dar există și încredere în poemele Adrianei Tomoni. Deși se consideră „gheața ce se stinge la flacăra tăcerii” (*Sunt gheața*), adesea ni se adresează ca un sol al speranței. Poeta crede că lumea se relevă pentru fiecare dintre noi (chiar dacă la un moment dat suntem niște orbi înconjurați de „cascade de lumină”), oferindu-și tainele, noi trebuind doar să le descoperim și să ne bucurăm de ele: „Toate-s numai pentru tine./ Chip de lut, c-un strop dumnezeiesc./ Uple-ți sufletul de bucurie!/ Trepte spre cer, sub pași ți se zidesc” (*Pentru tine*).

E impresionant câtă limpezime și împăcare se cuprinde într-o carte de versuri. E ca o reazăzare lucidă a întruchipărilor vieții, dorința a relevării minunilor existențiale (*Învăță-mă frumosul vieții*), dar în același timp și tentativă inocentă de amânare a morții prin dragoste (*Vreau să înșel moartea*).

Simțindu-se uneori „un vis neîmplinit pe-o coală de hârtie” sau 2geană tremurândă-n visare”, Adriana Tomoni se înclină spre lirica religioasă. Vidul existențial se umple de credință, poeta regăsindu-se într-o mănăstire de la malul mării, învățându-ne că până să înțelegem că orice zidire e o rugă, rătăcim ca orbii care nu zăresc Lumina, deși ea se află acolo, în noi. Poeta cere iertare Domnului, cere dezlegare de vinile nerecunoștinței (*Un înger mă ține de mână*), uneori izbucnind din pricina neînțelegerii rosturilor, adresându-se divinității: „De ce nu mi-ai pus numele/ de lacrimă și nu de

om,/ dacă tot m-ai făcut/ fântână de lacrimi,/ într-o vale a plângerii?" (*Ars vivendi*).

Anotimpurile preferate sunt primăvara și vara, însă și iarna e prezentă pe alocuri „mușcând nepăsătoare din zare cu dinții-nghețați”. Printre momentele zilei, reținem zorii 2zâmbitori” și „diminețile cu roua pe gene”, dar și „palida sprânceană-a înserării”, culminând cu amurgul auriu. Dintre motivele acvatice și terestre, predomină marea și codrul, iar dintre cele cosmice, stelele și luna. Mierlele, pescărușii și cocorii conduc detașat printre înaripate, flora fiind reprezentată de magnolii și mesteceni, nelipsind florile: trandafirii roșii, liliacul, florile de sânziene, de colț, toporașii, dar și ale livezii, de cireș, măr ori cais.

Ca și expresie, catrenul cu vers mediu și rimă încrucișată i se potrivește configurației lăuntrice a poetei. Poemul e idee, trăire, armonie și ritm în același timp. E dragoste, frumusețe și tristețe. Echilibrul prozodic e de invidiat. Versul se scrie cu ușurința jocului de copii. Chiar necunoscând-o pe poetă, e limpede că frumusețea imaginației sale poetice izvorăște din armonia alcătuirii sale sufletești. Descoperi în poeme sinceritate, modestie și bunătate.

Alergând cu ochii legați, te poți răni în colțuri mici de stele, ne previne poeta într-un poem. Ce poate fi această imagine, dacă nu un exemplu de frumusețe a ideii? Într-un alt poem, iubitul e numit 2vindecătoare clipă”, iar amintirea iubirii, „vers” scris de cei doi pe cerul vieții. Poeta are dreptate când spune că întotdeauna vom mai avea ceva de spus atunci când „miezul clocotește de trăiri”, când ne macină dorul, când tristețea doare, când însuși timpul își scrie poemul în noi, pentru că aceste lucruri trebuie spuse și întotdeauna va fi nevoie de poeți.

Închei cu *Să îți fiu rimă*, o demonstrație simplă și onestă a iubirii: „Ce merit am să îți fiu rimă?! Ce cântec psalmic am șoptit/ Să îmi deschizi porți de lumină,/ Să scrii cu mine tainic mit?! Aș vrea să-ți fiu înrouată, zorii/ Vieții tale să-i dau înțeles,/ Cu mâna să-ndepărtez norii/ Omul meu drag de îngerii ales.// Eu o filă, tu o altă filă,/ Din visuri se va naște un poem,/ Plinătate de iubire arzând ca o lumină,/ E sacrificiul nostru suprem.”

VIORICA COLPACCI

Artă contemporană în context liturgic

Expoziția anuală *Artă Contemporană în Context Liturgic* organizată de Galeria Spiritus din New York, găzduiește și în anul acesta lucrări ale artiștilor români din Statele Unite și din România, fiind organizată sub egida Institutului de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă condus de Pr. Prof. Dr. Th Damian.

Expoziția are loc cu ocazia Sfințelor sărbători pascale, începând din duminica Floriilor și continuând până a doua zi după Învierea Domnului, la Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel din Astoria, păstorită de părintele Th Damian.

(Vezi o parte din lucrări în pp. 22, 40, 58, 74).

ANUNȚURI

Biserica noastră: St. George Episcopal Church in Astoria, pe 27 Ave cu 14 Street (lângă East River).

Slujbele duminicale (Sf. Liturghie) au loc la ora 2:00 PM. Mijloace de transport: Metrou N și W până la stația Astoria Boulevard; bus Q18 (stop 14 street), Q102 și Q103.

Studiul Biblic (sunați pentru înscriere la 718-626-6013)

Cenaclul literar “M. Eminescu”: vinerea sau duminica la fiecare două săptămâni.

Vizitați www.romanian-institute-ny.org sau vedeți anunțurile afișate pe pagina facebook „Theodor Damian – New York”.

Vizitați www.romanian-institute-ny.org sau vedeți anunțurile afișate pe pagina facebook „Theodor Damian – New York”.

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina interna, mica chirurgie
F. Christodoulidou, MD Med. interna, haematologie, oncologie
Iqbak, MD Cardiologie
Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU
Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

Cabinetul nostru este dotat cu echipament nou si modern pentru:

**X-Ray
EKG**

**Spirometrie (Evaluari Pulmonare)
Sonografii Abdominale,
de Rinichi si Cardiace
Cardiotrace (EKG prin telefon)
24 de ore Halter Monitor
Sigmoidoscopii si Pap smear
Tens (Stimulare electrica)
Ultrasound
Timpanometrie
toate testele de sange si urina
teste pentru depistarea
cancerului de colon si ulcer
teste pentru aids (rezultatul in 24-48 ore)
Tratamente specializate**

**Luni, Marti, Joi 10am-8pm
Miercuri 4-8pm
Sambata 10am - 4pm**

Fara programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106 (718) 932-1700

subway: N pana la statia Broadway (Queens)
bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 A de la 82nd Street,
Jackson Heights
Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, pana la Steinway,
unde schimbati cu Q 104.